

เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ของชมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

นางสาวนันทน์ มุขแจ่ม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

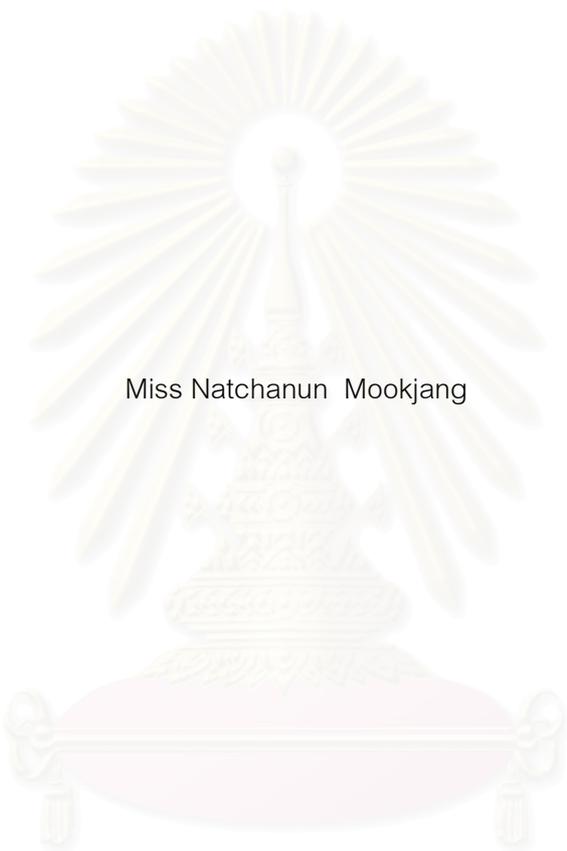
สาขาวิชาโทศาสตรพัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION NETWORK AND PROCESS TO PROMOTE AGRO – TOURISM OF
THE AGRO - TOURISM CLUB IN WANGNAMKEAW DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

Miss Natchanun Mookjang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

โดย

นางสาวณัชนันท์ มุขแจ่ม

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

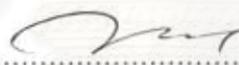
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ปารีชาติ สถาปิตานนท์

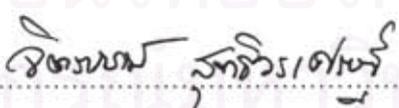
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ยุธา เบญจรงค์กิจ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปารีชาติ สถาปิตานนท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์)

นัชพันธ์ มุขแจ้: เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. (COMMUNICATION
NETWORK AND PROCESS TO PROMOTE AGRO-TOURISM OF THE AGRO-
TOURISM CLUB IN WANGNAMKEAW DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA
PROVINCE) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์,
142 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา โดยใช้
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเครือข่ายของชมรม เป็นเครือข่ายที่มีความ
หลากหลาย มีประธานชมรมเป็นศูนย์กลาง องค์ประกอบของเครือข่ายประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่
กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิกชมรม กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และกลุ่มนักท่องเที่ยว โดย
การสื่อสารภายในเครือข่าย พบว่า มีทั้งการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ คือ การประชุมและการ
สั่งการด้วยคำพูด และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ คือ การพูดคุยกันโดยตรง

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่ากระบวนการสื่อสารภายในเครือข่ายการสื่อสารของชมรมมี
ประเด็นการสื่อสารกัน 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆของชมรม ประเด็นทั่วไป
และประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆภายในชมรมโดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเป็นการสื่อสาร
แบบไม่เป็นทางการที่มีทิศทางการสื่อสารแบบสองทางทางในทุกประเด็นการสื่อสาร และยังพบว่า
เส้นทางการไหลของข่าวสารเป็นแบบแนวนอนในทุกประเด็นการสื่อสารอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา การประชาสัมพันธ์

ลายมือชื่อนิติ

นัชพันธ์

มุขแจ้

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ปีการศึกษา 2550

4985217928 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD: COMMUNICATION NETWORK/COMMUNICATION PROCESS/AGRO-TOURISM

NATCHANUN MOOKJANG : COMMUNICATION NETWORK AND PROCESS TO PROMOTE AGRO-TOURISM OF THE AGRO-TOURISM CLUB IN WANGNAMKEAW DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA PROVINCE. THESIS PRINCIPAL ADVISOR : ASSOC. PROF. DR. PARICHART STHAPITANONDA, 142 pp.

This research aims at studying the communication network and process in the network of Agro-tourism Club in Wangnamkeaw, Nakhonratchasima. A qualitative research method with an in-depth interview technique was used to collect data from 25 persons. The results of the research showed that The Club has various networks and has the leader as the center. The component of the networks has 4 groups: leader groups, member groups, alliances groups, and tourists groups. The characteristics of communication pattern of The Club are both formal two-way communication by means of arranging meetings and leaving orders and informal two-way communication by means of face-to-face conversation.

Moreover the research found that the communication process in the Club is informal two-way communication and is in the horizontal process which are composed of activities of activity related issues, general issues and problem solving of the Club.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department Public Relations

Student's signature... *Natchanun Mookjang*

Field of study Development Communication Principal Advisor's signature... *Parichart*

Academic year 2007

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษาและปรับแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ กรรมการวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่ได้สละเวลามาเป็นประธานและกรรมการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงการให้ข้อชี้แนะแนวทางต่างๆ ที่เป็นประโยชน์และให้คำปรึกษาเพื่อให้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รวมถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ช่วยประสานงานต่าง ๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คุณคชภักดิ์ ตังกุลศิริ ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และ คุณบรรเจิด หิมพานต์ รองประธาน สำหรับการต้อนรับที่ดีและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษารวมถึงการช่วยประสานงานกับหน่วยงานอื่นในการเก็บข้อมูล อีกทั้งขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ คุณพีระยศ อมาตยกุล เจ้านายผู้แสนใจดี รวมถึงพี่ๆ และเพื่อนๆ เคที่จิวายๆ ที่คอยให้กำลังใจและถามถึงความคืบหน้าในการทำวิทยานิพนธ์เสมอ

ขอขอบพระคุณ คุณวัฒนา เกษะสุด คุณป้าที่ให้ที่พักยามที่ผู้วิจัยเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่ตลอดทุกครั้ง

ขอบคุณพี่สุภาพรที่คอยร่วมหัวจมท้ายในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยกันมาตลอด รวมทั้งเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยถามไถ่ความคืบหน้าในการทำวิทยานิพนธ์และคอยกระตุ้นเตือนเมื่อผู้วิจัยเฉื่อยชาลงไป

ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อและคุณแม่ ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ และกำลังใจอันยิ่งใหญ่ ให้ผู้วิจัยมีมานะพยายามจนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จได้สมความตั้งใจ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่เป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ปัญหาคำถามของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสาร.....	9
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องกระบวนการสื่อสาร.....	28
แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ.....	40
แนวคิดเรื่องการทำงานร่วมกัน.....	42
แนวคิดเรื่องการทำงานที่เอื้อต่อเชิงเกษตร.....	54
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	66

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	69
ประชากร.....	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	72
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	73
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล.....	74
การนำเสนอข้อมูล.....	75
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
ข้อมูลเบื้องต้น.....	77
ลักษณะเครือข่ายของชมรม.....	92
องค์ประกอบของเครือข่าย.....	93
ลักษณะการสื่อสารของเครือข่าย.....	96
กระบวนการสื่อสารของชมรม.....	98
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	104
สรุปผลการวิจัย.....	105
อภิปรายผลการวิจัย.....	113
ข้อเสนอแนะ.....	124
รายการอ้างอิง.....	128
ภาคผนวก.....	135
ภาคผนวก ก.....	136
ภาคผนวก ข.....	138
ภาคผนวก ค.....	140
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	142

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
กระบวนการสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม.....	99
กระบวนการสื่อสารในประเด็นทั่วไป.....	101
กระบวนการสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม.....	102

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
การเชื่อมต่อโยงเครือข่าย.....	10
รูปแบบการสร้างเครือข่าย.....	15
เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่.....	20
เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย.....	21
เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ.....	21
เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม.....	22
เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง.....	22
การแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการสร้าง-รักษา-ขยายเครือข่าย.....	26
แผนที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	80
ศูนย์ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	91
ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	92

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้รับประโยชน์อย่างมากจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถทดแทนการถดถอยของรายได้ภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมอื่นๆ ได้ เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูงขึ้นทุกปี สามารถชดเชยรายได้ในช่วงภาวะเศรษฐกิจซบเซาและเสริมสร้างความเจริญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ ตลอดจนสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นในทุกภูมิภาคอย่างทั่วถึง ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปก็จะต้องใช้จ่ายเงินอย่างน้อยที่สุดก็เป็นค่าอาหาร หากพักค้างคืนก็จะมีค่าที่พัก ค่าของที่ระลึก ค่าบริการอื่นๆ ค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะหมุนเวียนกระจายไปในระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการลงทุนและจ้างงานใหม่ๆ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวพร้อมกันนั้นการท่องเที่ยวก็จะเป็นสื่อในการเผยแพร่การแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เจ้าของท้องถิ่นก็จะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในคุณค่าของวัฒนธรรมทางธรรมชาติและมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตน

การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แม้ว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้ามก็ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมและมลภาวะ ความไม่เป็นระเบียบทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เกิดจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคเริ่มแรก ซึ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุด โดยขาดการวางนโยบายเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภาครัฐก็จะพยายามหาทางแก้ไขและป้องกันปัญหาเหล่านั้น แนวทางที่นำมาใช้ปัจจุบันเพื่อก่อให้เกิดความสมดุลของการอนุรักษ์และพัฒนา คือ การท่องเที่ยวแบบชุมชน และการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลาที่ยาวนานที่สุดและก่อผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ (ชื่อเดิมในขณะนั้น) สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ได้กำหนดแนวทางการจัดการและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อ พ.ศ.2540 โดยมีองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) องค์ประกอบดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้กับรูปแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเป็นการผสมผสานวิถีชีวิตชนบท การประกอบอาชีพการเกษตร และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวที่สร้างงานและรายได้ กับยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

นโยบายการท่องเที่ยวแบบชุมชนและการพัฒนาแบบยั่งยืน จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) (ชูชัย ศุภวงศ์, 2542 : 165 อ้างถึงในสิริลักษณ์ ปรินรัมย์, 2548) และกลไกหลักสำคัญที่ใช้ในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ “การสื่อสาร” (Communication)

การสื่อสาร ตรงกับคำภาษาอังกฤษ Communication มีรากศัพท์มาจากคำว่า Communis ในภาษาละติน ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Common แปลว่า ความเหมือนกันหรือร่วมกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นการสร้างความเหมือนกันหรือลักษณะที่ร่วมกัน มนุษย์สื่อสารกันเพราะต้องการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความคิด ความเห็น ความรู้ ความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kincaid (1979) ที่ว่า คนเราสื่อสารกันด้วยเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

การสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มให้มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งกลุ่ม ยึดเอาผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก การสื่อสารนั้นเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่สลายให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง (กิตติ กันภัย. “การสื่อสารชุมชน : แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่รัฐบาลและธุรกิจการท่องเที่ยวให้ความสนใจ อันเห็นได้จากนโยบายส่งเสริมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่นำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นสินค้าที่ระลึกหรือของฝากกลับบ้านให้นักท่องเที่ยว นอกจากนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังมีนโยบายให้กรมวิชาการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดต่างๆ ดังเช่นจังหวัดนครราชสีมา มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวมาก และเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเมื่อ พ.ศ.2543 กรมส่งเสริมการเกษตรได้คัดเลือกให้อำเภอวังน้ำเขียวเป็นตัวแทนของจังหวัดนครราชสีมาด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากอำเภอวังน้ำเขียวมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านและผู้ประกอบการหลายกลุ่ม เช่น ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอวังน้ำเขียวตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ในอดีตเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน จึงมีชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำมาหากิน กลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานมาจากอำเภอบึงขัง อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะเมื่อ พ.ศ. 2504 มีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 เพื่อเป็นถนนสายยุทธศาสตร์จากสตัดหีบติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงประเทศลาว รัฐบาลในขณะนั้นมีนโยบายให้สัมปทานป่า ทำให้คนจากอำเภอและจังหวัดต่างๆ ประมาณ 40 จังหวัด มาตั้งถิ่นฐานในอำเภอวังน้ำเขียว เช่น ปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี และสุรินทร์ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544)

ที่มาของชื่อวังน้ำเขียวนั้นได้มาจากสภาพภูมิประเทศของอำเภอ เพราะพื้นที่ในแถบนี้มีวังน้ำที่ใสงดงามเป็นธรรมชาติ จนมองเห็นเงาสะท้อนสีเขียวของต้นไม้ จึงเรียกพื้นที่นี้ว่า “วังน้ำเขียว”

วังน้ำเขียวแต่เดิมเป็นหนึ่งในกิ่งอำเภอที่ขึ้นกับอำเภอบึงกรวย ปัจจุบันได้แยกตัวออกมาเป็นอำเภอ และมีการปกครอง แยกเป็น 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลไทยสามัคคี ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลวังหมี และตำบลระเริง และมีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอนาดี อำเภอบึงกรวย อำเภอปากช่อง อำเภอเสิงสาง และอำเภอครบุรี ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนมากที่เคยมาเที่ยวจะกล่าวถึงวังน้ำเขียวว่าเป็น “สวิตเซอร์แลนด์แดนอีสาน” เพราะพื้นที่และอากาศในแถบนี้คล้ายคลึงกับประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยที่ไม่ต้องเดินทางไปถึงยุโรปก็สามารถสัมผัสบรรยากาศที่สวยงามได้เช่นกัน

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง พื้นที่ลาดชัน อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสัตว์ป่าหายาก รวมทั้งพื้นที่ของวังน้ำเขียวยังประกอบไปด้วยน้ำตกมากมายที่ล้นแต่มีความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง และจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้วังน้ำเขียวมีอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี ฝนตกชุก และมีหมอกมาก นอกจากนี้ยังมีการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ ทั้งสวนผัก ผลไม้ นานาชนิด ดังจะเห็นได้จากคำขวัญที่ว่า “วังน้ำเขียว เมืองหนาว ภูเขามากมาย น้ำตกหลากหลาย ผลไม้ นานาพันธุ์ แดนสวรรค์เมืองหมอก”

วังน้ำเขียวได้รับการกล่าวว่าเป็นสถานที่ที่มีโอโซนสูงเป็นอันดับ 7 ของโลก ซึ่งคำกล่าวอ้างนี้ยังไม่มีการพิสูจน์แต่อย่างใด แต่สิ่งที่พอจะพิสูจน์ได้ก็คือ ที่สถานีวิจัยเขาสกกราช แหล่งสงวนชีวมณฑล ซึ่งเป็นสถานที่ในอำเภอวังน้ำเขียว ได้พบเฟิร์นชนิดหนึ่งซึ่งจะขึ้นเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่มีโอโซนในระดับสูงเท่านั้น จึงเป็นที่มาของคำกล่าวอ้างที่คนนำมาพูดกันเกี่ยวกับอากาศที่บริสุทธิ์ของวังน้ำเขียว

ปัจจุบันการเดินทางไปอำเภอวังน้ำเขียวไปได้ทางเดียวคือ ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ สามารถไปวังน้ำเขียวได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางที่จะมาวังน้ำเขียวได้หลายด้าน ทั้งด้านมอเตอร์เวย์มาเชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 หรือนครนายกมาเชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 รวมทั้งด้านสระบุรี-ปากช่องมาเชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 บริเวณบึงกรวย

นอกจากจะมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและการเดินทางที่สามารถเดินทางได้หลายเส้นทางแล้ว อำเภอวังน้ำเขียวยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและน่าสนใจหลายแห่ง คือ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพการเกษตร และมีการพัฒนาพื้นที่ของสมาชิกภายในกลุ่มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง

เกษตรในอำเภอวังน้ำเขียว ซึ่งอาจแบ่งเป็น 3 ประเภทตามลักษณะผลผลิตการเกษตร ได้แก่ แหล่งปลูกพืชผัก แหล่งปลูกดอกเบญจมาศ และแหล่งปลูกสมุนไพร

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,168.64 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,396.96 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ติดต่อกันถึง 11 อำเภอ 4 จังหวัด คือ สระบุรี นครนายก นครราชสีมา และปราจีนบุรี นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยังเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย โดยประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2505 และมีสมญาว่าเป็น “อุทยานมรดกของกลุ่มประเทศอาเซียน” เนื่องจากเป็นป่าผืนใหญ่ในเทือกเขาพนมดงรักอันเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาดงพญาไฟหรือดงพญาเย็น แหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญหลายสาย มีภูมิประเทศที่สวยงามประกอบด้วย ชวนเขาอันยิ่งใหญ่สลับกัน สภาพป่าและพืชพันธุ์แบ่งได้ 5 ประเภท คือ ป่าเบญจพรรณ แดง ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าละเมาะ สัตว์ป่าที่พบ เช่น ช้าง กระทิง เก้ง เสือ หมี และหมาป่า นกมีหลายชนิดทั้งนกประจำถิ่นและย้ายถิ่น โดยเฉพาะนกเงือกที่เป็นนกขนาดใหญ่ที่สุดในอุทยานแห่งชาติพบมากในช่วงเดือนสิงหาคมและกันยายน

แหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว มีเพียงน้ำตกธารน้ำใส อยู่ในเขตตำบลวังหมี เป็นน้ำตกขนาดเล็ก ในช่วงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำ นอกจากนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 (เขาแผงม้า) โครงการปลูกป่าเขาแผงม้า (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2547)

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยมุ่งศึกษาที่ตัวผู้นำ ผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักที่เป็นสมาชิกของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา รวมไปถึงกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และนักท่องเที่ยวประจำ โดยจะทำการศึกษาถึงประเด็นเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ปัญหานำการวิจัย

1. ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
2. กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสาร แนวคิดและทฤษฎีเรื่องกระบวนการสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม และแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มาวิเคราะห์ส่วนต่างๆ ของการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดคำพูด ความคิด ความรู้สึก และการให้ความรู้ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารในรูปแบบวัจนภาษาและอวัจนภาษา ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง แววตา น้ำเสียง การสัมผัส ไปยังบุคคลอื่น และบุคคลนั้นสามารถรับรู้และเข้าใจความหมายของผู้ส่งสารได้เป็นอย่างดี

เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันและได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อการประสานงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก้ไขปัญหา และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน

เครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง แบบแผนการพูดคุยติดต่อประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ ในกลุ่มและนอกกลุ่ม โดยบุคคลดังกล่าวอาจอยู่ในสถานภาพที่แตกต่างกัน คือ ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม เป็นต้น

กระบวนการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ความคิด หรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความรู้ และพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร ในที่นี้จะศึกษาถึงองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารทั้งในแง่ของผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร และผลของการสื่อสาร

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา หมายถึง การรวมตัวของผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้าน ศิลปวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีการเกษตร กระบวนการผลิต และลิ้มลองผลผลิตที่สดใหม่จากแหล่งผลิต ตลอดจนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ กลับมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการสื่อสารในการขยายเครือข่ายของโครงการพัฒนาอื่นๆ ได้

2. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบกระบวนการสื่อสารทั้งในส่วนของตัวผู้ส่งสาร การเลือกใช้สื่อ การเลือกสาร และการวิเคราะห์ผู้รับสาร ซึ่งจะสามารถนำไปพัฒนาโครงการอื่นๆ ในลักษณะเดียวกันนี้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

3. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบถึงอุปสรรคและปัญหาในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และสามารถนำไปแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาเรื่องเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสาร
2. แนวคิดและทฤษฎีเรื่องกระบวนการสื่อสาร
3. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ
4. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสาร

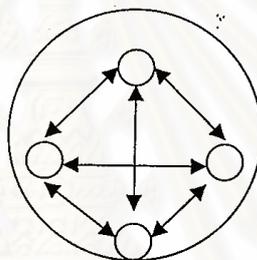
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่าย (Network)

ได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้หลายท่าน ดังนี้

คำว่า Network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนคือ Net ตาข่าย ที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ Work เมื่อต้องการใช้งาน และจากความหมายด้านการสื่อสาร ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในด้านสังคม ดังนั้นเครือข่ายจึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีรากฐานวางเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ (กาญจนา แก้วเทพ : 2538)

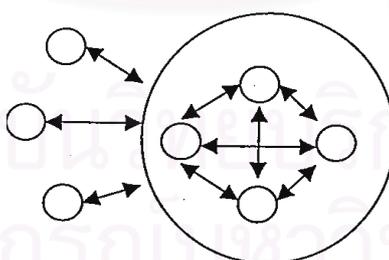
คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามแต่ละมุมมองของบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในประเทศไทย คำนิยามของเครือข่ายหมายถึง “การที่บุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง กลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ : 2543)

เครือข่ายมีได้หลายระดับ เนื่องจากเครือข่ายอาจเป็นการร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรประเภทเดียวกัน หรืออาจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่างประเภทกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงมีได้หลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่

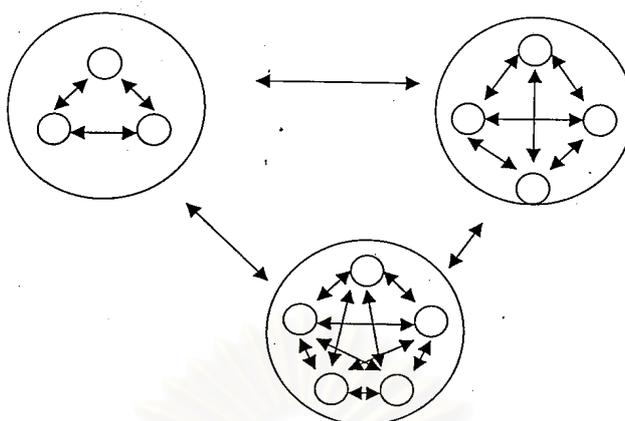
ภาพที่ 2.1

การเชื่อมโยงบุคคลกับบุคคล

ภาพที่ 2.2

การเชื่อมโยงบุคคลต่อกลุ่ม

ภาพที่ 2.3

การเชื่อมโยงของกลุ่มต่อกัน/ เครือข่ายต่อเครือข่าย

การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย มีความหมายมากกว่าการที่คนมารวมกัน แต่ไม่ได้ร่วมกันในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น การเชื่อมโยงเข้าหากันเป็นเครือข่ายนี้ จึงมิใช่เพียงการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันในระดับเพียงพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือร่วมสังสรรค์เท่านั้น แต่ต้องมีการพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันด้วยเป้าหมายที่ร่วมกันด้วย

ดังนั้น เครือข่ายจึงต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่สมาชิกแต่ละคนในเครือข่ายเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่ร่วมกันเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วเครือข่ายก็เลิกไป และอาจกลับมารวมกันได้ใหม่หากจำเป็น หรืออาจเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ก็ได้

องค์ประกอบของเครือข่าย

เครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญๆ อยู่ 7 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ (พรโสภิต จงมีสุข, 2545)

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception)

สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิด การรับรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น

การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจสำคัญของเครือข่ายที่จะทำให้เครือข่ายเกิดความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย มีผลทำให้การประสานงานและการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบาก แต่สมาชิกของเครือข่ายสามารถมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เพราะมุมมองที่แตกต่างกันย่อมมีประโยชน์ ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค้ในการทำงาน แต่ความคิดที่แตกต่างกันนี้ต้องอยู่ภายใต้จุดร่วมของเครือข่ายที่สมาชิกยอมรับได้เพราะความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision)

วิสัยทัศน์ เป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้ เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายร่วมกันทำให้กระบวนการเคลื่อนไหว มีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยลดความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองหรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ ในทางตรงข้าม เมื่อใดที่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายส่วนตัว ขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมปฏิบัติของสมาชิกคนนั้นจะเริ่มแตกต่างจากสิ่งที่สมาชิกเครือข่ายกระทำ ร่วมกัน ดังนั้น การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้น และสมาชิกของเครือข่ายควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัวที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แม้ว่าจะไม่ได้ซ้อนทับกันสนิทกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แต่ก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits)

เครือข่ายเกิดจากการที่สมาชิกแต่ละคนต่างก็มีความต้องการของตนเอง และความต้องการเหล่านั้นไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ข้อจำกัดนี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากพอให้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย ดังนั้น การรวมเป็นเครือข่ายจึงตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน และประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ

แม้ว่าผลประโยชน์ที่แต่ละบุคคลได้รับอาจมาน้อยแตกต่างกัน แต่ทุกคนต้องได้รับประโยชน์ เมื่อใดสมาชิกไม่ได้รับประโยชน์ร่วม หรือเมื่อเขาคิดคำนวณแล้วเขาเสียมากกว่าได้ เขาก็จะเริ่มถอนตัวออกจากเครือข่ายไป หรือเมื่อเขาได้รับการสนองตอบต่อความต้องการที่มีอย่างสมบูรณ์แล้ว เขาก็จะออกไปจากเครือข่ายไปในที่สุด ประเด็นสำคัญอีกประการ คือ ผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับต้องมากพอสำหรับเขาในการจูงใจให้เขามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติจริงโดยไม่ได้มีส่วนร่วมเพียงแค่มียี่ห้อหรือรายชื่อในเครือข่ายเท่านั้น แต่ไม่มีการเข้าร่วมปฏิบัติการจริงในเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่าย (All Stakeholders in Network) เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่าย ควรเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกัน (Equal Status) ในฐานะ “หุ้นส่วน” (Partner) ของเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (Horizontal Relationship) ที่เท่าเทียมกัน แทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship)

5. การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship)

องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ก็คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็เสริมสร้างซึ่งกันและกัน โดยการนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดด้อยของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการที่ต่างคนต่างอยู่

หากเมื่อใดที่คุณสมบัติหรือผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายไม่เกือหนุนกันแล้ว โอกาสที่เครือข่ายนั้นจะสลายตัวไปย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย นอกจากนี้แล้ว การรวมกันเป็นเครือข่ายต้องทำให้เกิดการเสริมสร้างกันและกันในเครือข่ายด้วย หากคุณสมบัติของสมาชิกไม่เพียงพอในการเสริมสร้างกัน ก็ต้องมีการขยายเครือข่ายต่อไปอีก เพื่อแสวงหาสมาชิกใหม่เข้ามาเสริมเครือข่ายให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ (Sufficiency) ในตัวเองมากขึ้น

6. การพึ่งพิงกัน (Interdependence)

เนื่องจากข้อจำกัดของสมาชิกในเครือข่ายทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การทำเป้าหมายร่วมกันสำเร็จได้นั้น สมาชิกต่างจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายเชื่อมโยงเข้าหากันอย่างเหนียวแน่นจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกได้ว่า หากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล่มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต้องดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการพึ่งพิงกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

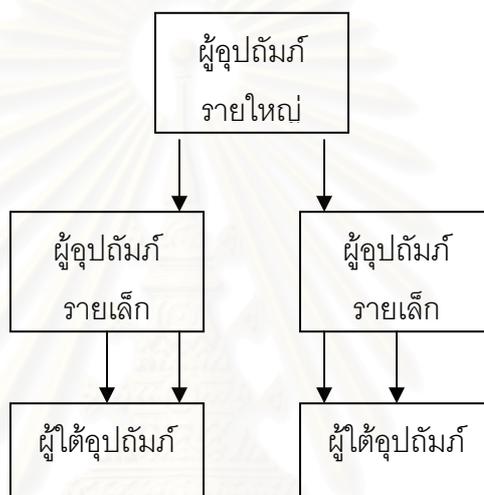
7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างจากการที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้ และไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่างแท้จริง ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เช่น มีการติดต่อกัน ผ่านทางการเขียน หรือการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งผลของการมีปฏิสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน (Reciprocal Exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ลักษณะฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด ก็จะทำให้เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่สนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น (Highly Integrated) นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น และทำให้เครือข่ายเข้มแข็งขึ้น

การแบ่งรูปแบบของการสร้างเครือข่ายสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (กาญจนา แก้วเทพ : 2538)

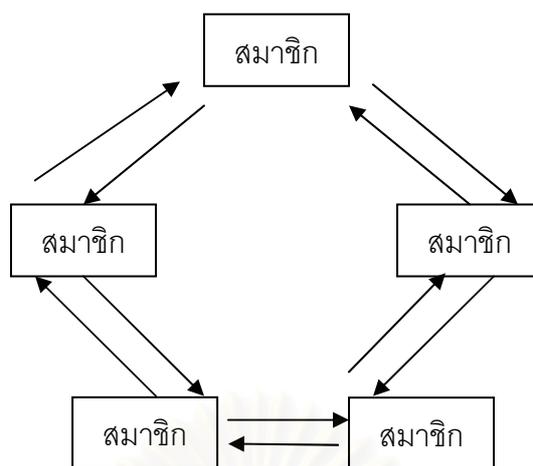
1. เครือข่ายแนวตั้ง หมายถึง สถานภาพและฐานะของคนในแต่ละลำดับชั้นจะเรียงจากสูงไปต่ำ ผู้ที่อยู่สูงจะเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้ที่อยู่ข้างล่างก็จะเป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ เมื่อผู้อุปถัมภ์ต้องการความช่วยเหลือก็ระดมได้จากลูกข่ายของตน ส่วนผู้ที่อยู่ข้างล่างก็สามารถจะขอบริการบางอย่างเมื่อตนขาดแคลนได้ การแลกเปลี่ยนระหว่างชั้นนี้มีลักษณะไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 2.4

รูปแบบการสร้างเครือข่ายแบบแนวตั้ง

2. เครือข่ายแนวนอน หมายถึง ฐานะและสถานภาพของคนในทุกกลุ่มที่เข้ามาเป็นเครือข่ายกันนั้นมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหรือบริการต่างๆ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เครือข่ายแนวนอนนี้อาจจะเป็นการติดต่อกันเองระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่ม ในกรณีไม่ซับซ้อนนัก โดยไม่ต้องมีตัวกลาง หรือในกรณีที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มีหลายกลุ่มมากขึ้น ก็อาจจะมีแม่ข่ายเป็นตัวประสาน แต่สถานภาพของแม่ข่ายก็เสมอภาคเท่าเทียมกับคนอื่นๆ

ภาพที่ 2.5

รูปแบบการสร้างเครือข่ายแบบแนวนอน

ตัวอย่างของเครือข่ายแนวตั้ง ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของภาครัฐบาลกับชาวบ้าน เป็นต้น

ส่วนตัวอย่างเครือข่ายแบบแนวนอน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชาวบ้านเองกับครอบครัว เป็นต้น

นอกจากนี้ เรายังสามารถแบ่งประเภทของเครือข่ายในแง่ของเป้าหมายและเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายได้ดังนี้ (พรโสภิต จงมีสุข, 2545)

1. เครือข่ายเป็นเทคนิคหรือกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากรจากส่วนอื่นๆ ของเครือข่ายมาเพื่อใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้า การสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้มักจะเป็นการคาดหวังที่จะแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งกันและกัน โดยที่ถือผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มเป็นหลัก และพร้อมที่จะสลายข่ายงานอื่นๆ เมื่อถึงเวลาวิกฤต (เนื่องจากเครือข่ายมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งในการทำงาน จึงพร้อมที่จะสละทิ้งหากหมดประโยชน์)

2. การสร้างเครือข่ายต้องเป็นเป้าหมายหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กรของตน เนื่องจากกลุ่มมีขีดจำกัดความสามารถในการแก้ปัญหาหนึ่งๆ โดยลำพัง ในแง่นั้นนอกจากกลุ่มจะต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองเอาไว้แล้ว ก็ยังต้องพยายามรักษาเครือข่ายเอาไว้ด้วย เพราะเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นของกลุ่ม การสร้างเครือข่ายลักษณะนี้จะพบมากเมื่อกลุ่มต่างๆ ต้องติดต่อประสานงานกันเพื่อแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือกันในยามวิกฤต

3. การสร้างเครือข่ายจะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างฐานสำหรับการแก้ปัญหา ร่วมกันทั้งในยามปกติและยามที่เกิดวิกฤติการณ์ ความแตกต่างระหว่างความหมายที่ 3 กับ ความหมายที่ 2 คือ การที่กลุ่มแต่ละกลุ่มจะเห็นความสำคัญของกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่นๆ ที่เป็น เครือข่าย สำหรับความหมายที่ 3 นี้ จะให้ความสำคัญแก่กลุ่มตนเองและเครือข่ายในลักษณะที่เท่า เทียมกัน ในบางครั้งจะสามารถเสียสละผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองเพื่อพัฒนากลุ่มอื่นๆ ใน เครือข่ายเพื่อให้ก้าวหน้าขึ้นมาทัดเทียมกัน เนื่องจากในความหมายที่ 3 นี้ ทุกกลุ่มที่มาด้วยกันเป็น เครือข่ายจะตระหนักว่า “พลังจากการมาร่วมมือกันนั้นมีความเข้มแข็งแกร่งกว่าพลังจากกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่ม” ในลักษณะนี้บรรดาเครือข่ายจึงไม่เพียงแต่ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเท่านั้น แต่จะ พยายามสร้างศักยภาพของกลุ่มทุกกลุ่มที่อยู่ในเครือข่าย พร้อมกับพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มต่างให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

การแบ่งประเภทของเครือข่าย

การแบ่งประเภทของเครือข่าย เพื่อประโยชน์ในการจำแนกกลุ่มบุคคลที่มีอยู่ให้ง่ายต่อ ความเข้าใจ เกณฑ์ในการแบ่งประเภทของเครือข่ายมีหลากหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของ การใช้งาน เกณฑ์การแบ่งประเภทของเครือข่ายมีดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ : 2543)

1. ขนาดของกลุ่ม

ประเภทของเครือข่ายแบ่งตามขนาดของกลุ่มได้เป็น (1) เครือข่ายรวม (Total Network) และ (2) เครือข่ายย่อย (Subnetwork) โดยที่เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนสังคมใหญ่ใน ภาปรวม ในขณะที่เครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนกลุ่มสังคมย่อยที่อยู่ในสังคมใหญ่

2. พื้นที่

ประเภทของเครือข่ายแบ่งตามพื้นที่ได้เป็น (1) เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล (2) เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล (3) เครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง (4) เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ (5) เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง (6) เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัด และ (7) เครือข่ายระหว่างจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาค หนึ่ง

3. ประเด็นที่สนใจร่วม

ประเภทของเครือข่ายขึ้นกับประเด็นที่เครือข่ายนั้นสนใจ ซึ่งอาจแบ่งได้หลากหลาย เครือข่ายหนึ่งเครือข่ายอาจมีประเด็นที่สนใจหลายประเด็นรวมอยู่ก็ได้

4. วิชาชีพของสมาชิกกลุ่ม

ประเภทของเครือข่ายแบ่งตามระดับวิชาชีพของสมาชิกในเครือข่าย เช่น เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายนักธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน เป็นต้น ทั้งนี้อาจนับรวมเครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้นำศาสนา เข้ามาร่วมด้วยก็ได้

5. บทบาทของกลุ่ม

ประเภทของเครือข่ายพิจารณาจากบทบาทหลักที่เครือข่ายนั้นดำเนินการอยู่ เช่น เครือข่ายการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เครือข่ายการศึกษาวิจัย เครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์และเสนอแนะนโยบาย เป็นต้น

6. ลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายแบ่งตามลักษณะภาคีในเครือข่ายเกิดได้สองลักษณะ คือ (1) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นการสร้างเครือข่ายของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกัน เผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับ NHOs และ (2) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคีที่แตกต่างกัน เช่น การรวมกลุ่มระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรชุมชน การรวมตัวระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น

7. ระดับความเชื่อมโยง

ประเภทของเครือข่ายที่แบ่งด้วยเกณฑ์นี้ใช้ระดับความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางของเครือข่ายกับภาคีต่างๆ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันในระดับสูง เครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงกันในระดับรองลงไป จนถึงเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงกันในระดับห่างออกไป การแบ่งในลักษณะนี้ เป็นการประเมินระดับอิทธิพลของบุคคลที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่าย ที่จะมีต่อสมาชิกในเครือข่ายนั้น

เครือข่ายสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้อีกหลากหลาย ตามแต่เกณฑ์ที่กำหนดขึ้น การแบ่งประเภทของเครือข่ายตามเกณฑ์เหล่านี้เป็นเพียงการแบ่งในเชิงทฤษฎี เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การดำเนินการของเครือข่ายอาจซ้อนทับกันอยู่ในหลายเกณฑ์และสมาชิกของเครือข่ายประกอบด้วยกลุ่มบุคคลหลากหลายวิชาชีพก็ได้ หรืออาจเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมกลุ่มข้ามพรมแดนก็ได้ ปัจจุบันการสร้างเครือข่ายระหว่างบุคคลอยู่ที่ต่างพรมแดนทางภูมิศาสตร์สามารถกระทำได้ง่าย เพราะเส้นทางคมนาคมได้เชื่อมถึงกันอย่างสะดวกประกอบกับพัฒนาการของข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงพื้นที่ต่างๆ อย่างกว้างขวางมากขึ้นด้วย

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว การแบ่งประเภทของเครือข่ายนั้น เพื่อจุดประสงค์ในการทำความเข้าใจกับเครือข่ายที่เกิดขึ้น และเพื่อการนำผลที่ได้ไปใช้ในการดำเนินการต่อไป เช่น เพื่อการกำหนดนโยบาย หรือเพื่อการวางแผนขยายเครือข่ายต่อไป เป็นต้น

เมื่อมีการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ จนเกิดเป็นเครือข่าย เครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คือ การสื่อสาร ดังนั้นในการวิเคราะห์เครือข่ายต่างๆ การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสื่อสารเป็นส่วนที่แทรกอยู่ในทุกกระบวนการของเครือข่าย

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร

การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ “การสื่อสาร” มาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงบุคคลในกลุ่มเข้าด้วยกัน ซึ่งเป้าหมายหลักของการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารก็คือ ต้องการระบุถึงโครงสร้างการสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจถึงภาพรวมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม โดยมีผู้ได้ให้ความหมายของ “เครือข่ายการสื่อสาร” ไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ (2526) กล่าวว่า เครือข่ายการสื่อสารหมายถึง ระบบการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในบรรดาสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมีทั้งเครือข่ายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

วินิจ เกตุขำ (2522) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง แบบแผนการติดต่อเกี่ยวข้อง และประสานกันภายในกลุ่มโดยสมาชิกภายในกลุ่มจะมีการรับการถ่ายทอดเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

เมื่อทราบความหมายของเครือข่ายการสื่อสารแล้ว การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารทำได้โดย

1. วิเคราะห์ลักษณะของเครือข่ายการสื่อสาร
2. วิเคราะห์บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย
3. วิเคราะห์ดัชนีความสัมพันธ์ในเครือข่ายการสื่อสาร

ลักษณะของเครือข่าย

ในเรื่องของเครือข่ายการสื่อสารนั้น Harold J. Leavitt ได้ทดลองทำการวิจัยโดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบ พบว่า การสื่อสารจัดแยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ แบบที่มีศูนย์กลางกับแบบกระจายอำนาจ

1. **การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication)** เป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่นๆ ไม่มีการติดต่อกันโดยตรง แต่ต้องผ่านคนกลาง

เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะได้ติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การประสานงานและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสารเพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 2 คน หรือ 2 คนที่ติดต่อกับเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ

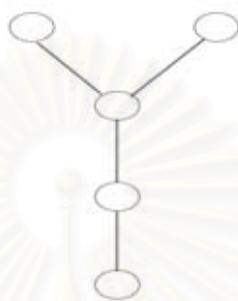

ภาพที่ 2.6

เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่

เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกอยู่ตรงกลางเพียง 2 คน จะทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้รับจากสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้มีความเหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่า เพราะ

ข้อมูลสามารถผ่านทิศทางการต่างๆ ได้มากกว่า แทนที่จะอาศัยคนที่อยู่ถัดไปเท่านั้น โดยปกติบุคคลที่อยู่ตรงกลางสักคนหรือ 2 คนเท่านั้นที่มีความพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารแบบนี้ แต่ส่วนที่เหลือของกลุ่มหรือผู้ที่อยู่รอบนอกมีความพอใจต่ำ รูปแบบของข่ายการสื่อสารแบบตัววายเป็นมักจะเกิดขึ้นในกลุ่มที่สมาชิกเพียง 1 คน หรือ 2 คนเท่านั้น เต็มใจที่จะรับทำงานและรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน ในขณะที่ส่วนที่เหลือของกลุ่มไม่ยอมรับผิดชอบ

ภาพที่ 2.7

เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกคนหนึ่งเป็นผู้รับข่าวจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งแล้วส่งข่าวนั้นไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ บุคคลที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่ม เพราะเป็นผู้เดียวที่รับผิดชอบผลสำเร็จของงาน

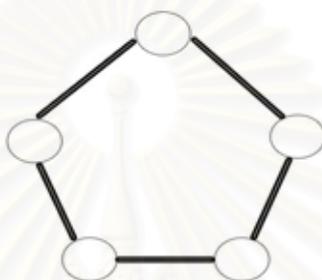
ภาพที่ 2.8

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมาก เพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ผลที่

ออกมาจะได้ทั้งผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม หมายถึง การสื่อสารแบบนี้คำนึงถึงการเอาใจใส่ผู้ทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ขวัญและกำลังใจของกลุ่มด้วย

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากคนทั้งสองข้าง สถานะของทุกคนมีความเท่าเทียมกันและทุกคนมีความพอใจ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นเพราะจะหาคนรับผิดชอบไม่ได้เพราะแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกัน จะหาใครมาเป็นศูนย์รวมของกลุ่มไม่ได้

ภาพที่ 2.9

เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม

เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ได้แก่ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรงไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งในการรับข่าวและส่งข่าว อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสารของสมาชิก โดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้มีปฏิกริยาย้อนกลับสูงที่สุด

ภาพที่ 2.10

เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง

Shaw (อ้างถึงในยุบล เบ็ญจรงค์กิจ : 2534) ทำการสรุปผลงานวิจัยในเรื่องของการสื่อสารไว้ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. เครือข่ายแบบรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง จะก่อให้เกิดผู้นำเพียงคนเดียว และเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าแบบกระจายอำนาจ เพราะคนกลางในโครงสร้างจะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหามากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ทำให้เขาเป็นผู้ควบคุมความสำเร็จในการทำงานของกลุ่มเพราะเขาอยู่ในตำแหน่งตัวเชื่อมการสื่อสารที่สำคัญ

2. โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ มีประสิทธิภาพมากกว่าในการแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อน แต่โครงสร้างการสื่อสารแบบรวมอำนาจมีประสิทธิภาพมากกว่าในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงานง่ายๆ ใช้ข้อมูลข่าวสารจำนวนน้อยในงานที่ต้องการข้อมูลเพียงประการเดียว เครือข่ายแบบรวมอำนาจจะทำงานโดยก่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อย และสำเร็จเร็วกว่าแบบขยายอำนาจ เพราะการติดต่อสื่อสารแบบนี้เป็นการติดต่อทางเดียวที่ถูกครอบงำ โดยผู้นำเพียงคนเดียว ความเป็นระเบียบถูกกำหนดขึ้น เพื่อไม่ให้มีข่าวสารมาก ส่วนการติดต่อสื่อสารแบบวงกลม สมาชิกของกลุ่มจะติดต่อกับบุคคล 2 คนได้ พวกเขาจึงใช้เวลามากกว่า แต่ในงานที่ต้องใช้ข้อมูลร่วมกันและต้องมีการปฏิบัติด้วยนั้น โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายอำนาจจะทำงานได้รวดเร็ว และมีข้อผิดพลาดน้อยกว่าแบบรวมอำนาจ

3. สภาวะข่าวสารท่วมท้นมักจะเกิดขึ้นในเครือข่ายการสื่อสารแบบรวมอำนาจ เพราะข่าวสารและการตัดสินใจจะไปรวมอยู่ที่จุดศูนย์กลางของเครือข่าย ทำให้ผู้นำของโครงสร้างการสื่อสารแบบนั้นอยู่ในสภาวะข่าวสารท่วมท้นได้ ส่วนเครือข่ายการสื่อสารแบบกระจายอำนาจนั้นทุกคนต้องใช้ข้อมูลร่วมกัน ต้องเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้นำ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะมีใครเกิดสภาวะข่าวสารท่วมท้นได้

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างของการติดต่อสื่อสารสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนรวมทั้งยังมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่มในด้านความรวดเร็ว ความถูกต้อง และการปรับตัวอีกด้วย

บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย

นอกเหนือจากรูปแบบของการไหลของข่าวสารภายในกลุ่มแล้ว ยังมีเรื่องของความแตกต่างของบทบาทของบุคคลในเครือข่ายการสื่อสารที่เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร โดย Monge 1987 (อ้างใน Sven Windahl : 1992) ได้แบ่งบทบาทของในกลุ่ม ดังต่อไปนี้

- Membership Role คือ กลุ่มบุคคลเป็นสมาชิกในกลุ่มและพวกของเครือข่าย
- Liaison Role คือ ปัจเจกบุคคลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง
- Star Role คือ ปัจเจกบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก
- Isolate Role คือ ปัจเจกบุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ น้อยมาก จะไม่เผยแพร่ต่อ
- Boundary-Spanning Role คือ ปัจเจกบุคคลที่ติดต่อระหว่างกลุ่มตัวเองกับกลุ่มภายนอกสังคม เพื่อนำสิ่งต่างๆ ภายนอกสังคมเข้ามาเผยแพร่ในสังคมของตน

Belbin (อ้างใน Hartley : 1997) กล่าวว่า ถ้าหากมองในบทบาทของทีมที่มีการเชื่อมโยงบทบาทแต่ละบทบาทกับลักษณะบุคลิกภาพของสมาชิกภายในกลุ่ม จะพบว่า มีบทบาทภายในกลุ่มอยู่ 8 บทบาทด้วยกัน คือ

1. Coordinator หรือ Chair ทำหน้าที่จัดการและประสานงานช่วยให้กลุ่มมุ่งเน้นไปยังเป้าหมายหลักและให้สมาชิกในกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วม
2. Team Leader หรือ Shaper ริเริ่มและเป็นผู้นำ เสียงในการได้รับความพึงพอใจหรือด้อยประสิทธิภาพ ผลักดันและกระตุ้นให้ไปสู่เป้าหมาย
3. Innovator หรือ Plant จัดหาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ
4. Monitor-evaluator ค้นหาข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ
5. Team Worker สนับสนุนให้เกิดสปีริตภายในกลุ่ม
6. Completer ตรวจสอบว่าทุกสิ่งเสร็จสมบูรณ์และทันตามกำหนด
7. Implementer หรือ Company Worker มุ่งเน้นการปฏิบัติและทำงานอย่างหนักในกลุ่ม
8. Resource Investigator ติดต่อกับภายนอกกลุ่ม

การแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย

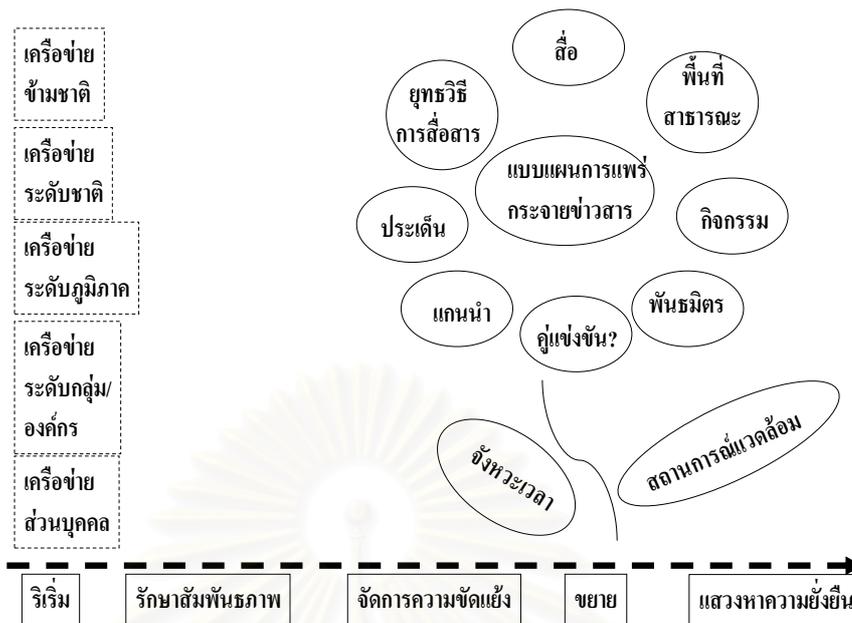
ปารีชาติ สถาปิตานนท์ : 2547 กล่าวว่า ในขณะที่การศึกษาภาพรวมของการสื่อสารและเครือข่าย และการค้นหาความเชื่อมโยงของการสื่อสาร เครือข่าย และผลต่างๆ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในแวดวงการศึกษาสื่อสารมาเป็นระยะเวลาหลายศตวรรษ การแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย ทั้งในเชิงการสร้างเครือข่าย การรักษาเครือข่าย และการขยายเครือข่าย ตลอดจนการจัดการความขัดแย้งในเครือข่าย เป็นประเด็นที่เริ่มได้รับความสนใจในแวดวงการศึกษาสื่อสารกับการพัฒนาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังจากที่เกิดความตื่นตัวกันในแวดวงการพัฒนาเกี่ยวกับการแสวงหาแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย

แนวทางดังกล่าว มองว่าการสื่อสารน่าจะเป็นกุญแจดอกสำคัญที่ช่วยเปิดประตูไปสู่การที่เครือข่ายจะมีความมั่นคง เข้มแข็ง อันนำไปสู่การสามารถช่วยในการดำเนินภารกิจต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายได้

ก่อนการเริ่มต้นแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายนั้น จำเป็นต้องมีการวางกรอบในการศึกษาเครือข่ายให้ชัดเจน โดยเฉพาะระดับในการศึกษา อาทิ เครือข่ายส่วนบุคคล เครือข่ายระดับกลุ่ม/องค์กร เครือข่ายระดับภูมิภาค เครือข่ายระดับชาติ หรือ เครือข่ายระดับข้ามชาติ

นอกจากนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็นที่ศึกษา อาจจำเป็นที่จะต้องเน้นการตั้งคำถามให้สะท้อนถึงช่วงเวลาที่ต้องการศึกษา ซึ่งอาจเป็นช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือหลายจังหวะเวลา อาทิ ช่วงการริเริ่มเครือข่าย ช่วงการรักษาสัมพันธภาพของเครือข่าย ช่วงการจัดการความขัดแย้งต่างๆ ในเครือข่าย ช่วงการขยายเครือข่าย และการแสวงหาแนวทางในการทำให้เครือข่ายมีความยั่งยืน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2.11

การแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการสร้าง-รักษา-ขยายเครือข่าย

ที่มา : ปารีชาติ สถาปัตตานนท์. (2547). ประเด็นหลักในการศึกษาการสื่อสารและเครือข่าย.

โดยในแต่ละช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น เราอาจศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและเครือข่าย อาทิ แบบแผนการแพร่กระจายข่าวสาร คุณลักษณะแกนนำ คุณลักษณะของพันธมิตร คุณลักษณะของคู่แข่งกัน คุณลักษณะของประเด็นในการสื่อสาร ยุทธวิธีการสื่อสาร การประสานงานกับสื่อต่างๆ การบริหารพื้นที่สาธารณะ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้สถานการณ์แวดล้อมที่ต่างกัน และช่วงจังหวะเวลาที่ต่างกัน

โดยการดำเนินการดังกล่าวอาจกระทำภายใต้การกำหนดโจทย์ต่างๆ ในการศึกษา อาทิ (ปารีชาติ สถาปัตตานนท์, 2547)

- แกนนำเครือข่ายควรมีคุณลักษณะอย่างไร
- การสื่อสารในประเด็นใดที่นำไปสู่การริเริ่มเครือข่าย โดยสภาพแวดล้อมในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างไร

ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างไร

- ยุทธวิธีการสื่อสารในการสร้างเครือข่าย เชื่อมต่อกับข่ายอื่น และทำให้เกิดความยั่งยืนควรเป็นอย่างไร
- การวางแผนยุทธวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารเพื่อรักษา/ขยายเครือข่ายต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง

- สื่อมีบทบาทต่อการสร้างและขยายเครือข่ายขนาดใด สื่อประเภทใดเหมาะสมในช่วงจังหวะเวลาใดบ้าง
- แบบแผนการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมในเครือข่ายควรเป็นอย่างไร
- ทำอย่างไรที่จะไม่ทำให้เกิดการทำลายระบบการกระจายข่าวสาร หากเกิดความล่าช้าในการส่งต่อข้อมูลถึงกัน
- ทำอย่างไรที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องในการส่งต่อข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่าย
- พื้นที่สาธารณะ และกิจกรรมต่างๆ มีส่วนในเกิดขึ้น การรักษาสัมพันธภาพ และการดำรงอยู่ของเครือข่ายอย่างไร
- กิจกรรมการสื่อสารแบบใดที่จะช่วยให้สมาชิกเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กัน และมีความร่วมมือกัน
- ทำอย่างไรที่จะสามารถสื่อสาร เพื่อขยายแนวร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม
- แนวทางในการสื่อสารเพื่อสร้างความร่วมมือกัน และเสริมพลังเครือข่ายในอนาคตควรเป็นอย่างไร

โดยประเด็นต่างๆ ที่ใช้ในการแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการสร้าง-รักษา-ขยายเครือข่ายดังกล่าว อาจเป็นประเด็นที่สะท้อนมาจากมุมมองของนักพัฒนา และความต้องการในการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์โดยตรง หรืออาจเป็นประเด็นที่เกิดจากการผนวกรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจภาพรวมของการสื่อสารและเครือข่าย อาทิ กฎเกณฑ์ในการสื่อสารของ node ต่างๆ บทบาทในเชิงการสื่อสารของบุคคลต่างๆ ในเครือข่าย ทิศทางและลักษณะในการแพร่กระจายข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร เครือข่าย และผลต่างๆ เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในสังคม และความจำเป็นในการนำข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์

สำหรับแนวคิดและทฤษฎีเรื่องเครือข่ายและเครือข่ายการสื่อสารนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะของเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

แนวคิดและทฤษฎีเรื่องกระบวนการสื่อสาร

คำว่า “การสื่อสาร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Communication” มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “Communis” แปลว่าเหมือนกัน ร่วมกัน และมีผู้ให้ความหมายการสื่อสารที่หลากหลาย ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) ให้ความหมายไว้ว่า “การสื่อสาร คือ การแสวงหาวิธีการชักจูงใจที่มีอยู่ทุกรูปแบบ”

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm) ให้ความหมายไว้ว่า “การสื่อสาร คือ การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร”

ปรมะ สตะเวทิน (2546 : 30) กล่าวว่า การสื่อสารคือกระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

องค์ประกอบของการสื่อสาร

ในปี ค.ศ. 1960 เดวิด เค. เบอริโล (David K. Berlo) ได้เสนอแบบจำลองที่เน้นความสำคัญขององค์ประกอบสำคัญ 4 อย่างในกระบวนการสื่อสาร องค์ประกอบทั้งสี่นั้นคือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทางของสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) แบบจำลองของเบอริโล (The Berlo model) มักถูกอ้างอิงโดยเรียกสั้นๆ ว่า SMCR

เบอริโล (Berlo, 1960 : 40) กล่าวว่า การที่การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการนี้ ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด ประสิทธิภาพขององค์ประกอบขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการจะทำการสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตน ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงอาจเป็นใครก็ได้ หรือหลายคน เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้สนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือสถาบัน เช่น พรรคการเมือง บริษัท รัฐบาล หน่วยงานราชการ หรือสถาบันสื่อมวลชนก็ได้ ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบ

ด้วย ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ทศนคติ (Attitudes) ความรู้ (Knowledge) ระบบสังคม (Social System) และวัฒนธรรม (Culture)

ทักษะในการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร มีทักษะที่เกี่ยวข้องคือ การพูด การเขียน ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัสการฟัง การอ่าน ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส การใช้เหตุผลหรือความคิด ซึ่งเป็นทักษะในการทั้งเข้าและถอดรหัส รวมทั้งภาษาทางอวัจนภาษาต่างๆ เช่น ภาษาท่าทาง เป็นต้น

1.1 ทักษะต่างๆ นี้มีผลต่อผู้ส่งสาร คือ มีผลต่อความคิดที่จะสื่อสารให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความตั้งใจของผู้ส่งสาร และมีผลต่อความสามารถในการเข้ารหัส กล่าวคือ โดยทั่วไปสิ่งที่สำคัญต่อทักษะในการสื่อสารของผู้ส่งสารคือ ภาษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ การคิดของมนุษย์ ภาษามีส่วนกำหนดความคิดของมนุษย์ ว่ามนุษย์นั้นจะคิดเรื่องอะไร คิดอย่างไร และคิดหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถทางด้านภาษา เมื่อผู้ส่งสารมีทักษะในการสื่อสารที่ดี ก็สามารถใช้ภาษาในการเข้ารหัสได้ดี รู้จักเลือกใช้ภาษาได้ตรงตามสิ่งที่ตั้งใจ ถูกต้องชัดเจน ถอดรหัสได้ง่าย การสื่อสารก็มีประสิทธิภาพ

1.2 ทศนคติ หมายถึง วิธีการที่บุคคลประเมินสิ่งต่างๆ โดยความโน้มเอียงของตนเอง เพื่อให้เข้าถึงหรือหลีกเลี่ยงสิ่งนั้นๆ ทศนคติของผู้ส่งสารมีหลายประการ ได้แก่ ทศนคติต่อตนเอง ทศนคติต่อหัวข้อการสื่อสาร ทศนคติต่อผู้รับสาร

ทศนคติต่อตนเอง คือการประเมินความเชื่อมั่นของตนเองว่ามีความสามารถในการสื่อสารมากน้อยเพียงใด ถ้าผู้ส่งสารยังมีความเชื่อมั่นมาก การสื่อสารนั้นก็ยังมีประสิทธิภาพ

ทศนคติต่อหัวข้อการสื่อสาร คือการประเมินความมีคุณค่าของหัวข้อการสื่อสารนั้น ถ้าผู้ส่งสารยังเชื่อว่าหัวข้อในการสื่อสารนั้นมีคุณค่ามาก การสื่อสารนั้นก็ยังมีประสิทธิภาพ

ทศนคติต่อผู้รับสาร คือการประเมินผู้รับสาร ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ต่อสาร และต่อปฏิกิริยาของผู้รับสาร โดยเฉพาะการชักจูงใจ

1.3 ความรู้ ผู้ที่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถูกต้อง ตรงกันได้ และหากมีความรู้เกินไป ก็อาจจะเกิดข้อผิดพลาดได้เช่นกัน ความรู้ที่สำคัญของผู้ส่งสารคือความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร ซึ่งก็เป็นการส่งเสริมความมั่นใจในการสื่อสาร และความรู้เรื่องของกระบวนการสื่อสารคือความรู้ถึงความสัมพันธ์ และความสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสาร

1.4 ระบบสังคม สังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการสื่อสาร เพราะบุคคลขึ้นอยู่กับกลุ่มทางสังคม มีตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ตามกลุ่มที่สังกัดอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

1.5 วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียม ค่านิยม ความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรมในแต่ละสังคม ซึ่งส่งผลต่อความคิด และพฤติกรรมการสื่อสาร วัฒนธรรมที่ต่างกันก็มีการสื่อสารต่างกันด้วย

2. สาร (Message) คือ ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปของรหัส เช่น เมื่อเราพูดสารก็คือสิ่งที่เราพูด เมื่อเราเขียนสารก็คือสิ่งที่เราเขียน เมื่อเราแสดงกิริยาท่าทาง สารก็คือกิริยาท่าทาง เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าวและข้อความในหนังสือพิมพ์ ปัจจัยของสารประกอบด้วย รหัส (Code) เนื้อหา (Content) และการจัดเสนอ (Treatment) ซึ่งมี 2 องค์ประกอบ คือ ส่วนย่อย (Elements) และโครงสร้าง (Structure)

2.1 รหัสสาร คือกลุ่มของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีความหมายต่อบุคคล ภาษาถือได้ว่าเป็นรหัสสาร โดยจะต้องมีส่วนประกอบคือคำศัพท์ และกระบวนการหรือโครงสร้างที่ทำให้เกิดความหมายจากคำศัพท์นั้นคือการสร้างความสัมพันธ์ เมื่อจะเข้ารหัสนั้น ผู้เข้ารหัสจะต้องตัดสินใจว่าจะใช้รหัสใด จะเลือกส่วนประกอบใด และจะเลือกสร้างความสัมพันธ์ด้วยวิธีการอย่างไรในการเข้ารหัส

2.2 เนื้อหาสาร เป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารเลือกเพื่อแสดงถึงความคิด วัตถุประสงค์ และความตั้งใจในการสื่อสาร โดยมีเนื้อหาสาระเป็นส่วนประกอบ และจะต้องมีการจัดโครงสร้างของเนื้อหาสารนั้นเป็นประเด็นเป็นลำดับเมื่อจะสื่อสาร

2.3 การจัดเสนอสาร ได้แก่ วิธีการที่ผู้ส่งสารเลือกและจัดเตรียมรหัสสาร และเนื้อหาส่วนประกอบของการจัดเสนอสารก็คือ รหัสและเนื้อหาสาร โครงสร้างคือการเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสารให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ซึ่งก็แล้วแต่ลีลาของแต่ละบุคคล รวมทั้งต้องคำนึงถึงผู้รับสารด้วย (Berlo, 1960)

สาร ก็คือภาษา ภาษา คือระบบสัญลักษณ์ ซึ่งสมาชิกของสังคมใช้ในทางที่ค่อนข้างมาตรฐานเพื่อให้เกิดความหมายร่วมกัน ภาษาเกิดจากการติดต่อกับคนอื่น ๆ และเกิดจากการ

เรียนรู้ทางสังคม ภาษาประกอบด้วยความหมาย ซึ่งถูกแฝงอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่ทำหน้าที่ กระตุ้นและตัวกลางทำให้เกิดการตอบสนอง

เกร็ชและคณะ (Krech et al.) กล่าวว่าภาษามีหน้าที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ภาษาคือสื่อ หรือพาหนะเบื้องต้นสำหรับการสื่อสาร
2. ภาษาสะท้อนให้เห็นบุคลิกลักษณะส่วนบุคคลและวัฒนธรรมของบุคคล
3. ภาษาทำให้ความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรม และการถ่ายทอดวัฒนธรรม เกิดขึ้นได้ ทำให้สังคมคงอยู่ต่อไปและช่วยในการกำหนดหน้าที่ และควบคุมกลุ่มต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สารหรือภาษา แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. **วจนสาร หรือวจนภาษา** คือสารหรือภาษาที่แสดงออกในรูปของถ้อยคำ คำพูด หรือตัวอักษร ซึ่งได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน เป็นต้น

2. **อวจนสาร หรืออวจนภาษา** คือสารหรือภาษาที่ไม่ได้แสดงออกโดยใช้ถ้อยคำ คำพูดหรือตัวอักษรโดยตรง แต่แสดงออกทางอื่น ซึ่งสามารถสื่อสารความหมายบางอย่างได้ เช่นกัน ซึ่งได้แก่

ก. **เทศภาษา** ได้แก่ ระยะเวลาห่างระหว่างบุคคล การจัดที่นั่ง เช่น คนที่นั่งใกล้กัน และคนที่นั่งใกล้กัน สามารถสื่อให้เห็นความสัมพันธ์และความใกล้ชิดของบุคคลได้

ข. **กาลภาษา** ได้แก่ เวลา เช่น การไปตรงตามนัด แสดงว่าบุคคลนี้เป็นคนที่ ความรับผิดชอบ และให้เกียรติผู้ที่นัดด้วย

ค. **เนตรภาษา** ได้แก่ การใช้สายตา เช่น การจ้องแสดงความสนใจ การเมิน แสดงความไม่ใส่ใจ รวมทั้งการแสดงออกทางสีหน้า เช่น หน้าบึ้ง ยิ้ม

ง. **ปริภาษา** ได้แก่ การใช้น้ำเสียงหรืออารมณ์ของเสียง ซึ่งรวมไปถึงคุณภาพ ความดัง ความถี่ การเน้น การเว้นช่วงจังหวะและการออกเสียงต่างๆ ที่ไม่ใช่คำพูดหรือถ้อยคำ โดยตรง เช่น การถอนหายใจ การทอดเสียง การเงิบ เป็นต้น เสียงที่เร็วอาจแสดงความตื่นเต้นดีใจ ขณะที่เสียงที่เนือยอาจแสดงถึงความเหนื่อยและความไม่กระตือรือร้นได้

จ. **อาการภาษา** ได้แก่ การเคลื่อนไหวของอวัยวะร่างกายหรืออริยาบถต่างๆ เช่น การส่ายหน้าแสดงการปฏิเสธ ขณะที่การพยักหน้าแสดงการตอบรับ

จ. สัมผัสภาษา ได้แก่ การจับต้องสัมผัส เช่น การแตะไหล่แสดงความเห็นใจ การจับแสดงความรัก เป็นต้น

ข. วัตถุภาษา ได้แก่ วัตถุสิ่งของและลักษณะภายนอกต่างๆ ที่มองเห็นเป็นรูปเป็นร่าง เช่น เครื่องแต่งกาย แสดงฐานะและบุคลิกของบุคคล

อย่างไรก็ตาม ความหมายของสารเกิดจากการตีความหมายของผู้รับสาร ความหมายของสารจึงอยู่ที่การตีความหมายของผู้รับสาร มิใช่อยู่ที่ตัวสารเอง ฉะนั้น ผู้ส่งสารอาจต้องการส่งสารที่มีความหมายหนึ่งไปกับผู้รับสาร แต่ผู้รับสารกลับตีความของสารนั้นไปอีกทางหนึ่งก็ได้ (พัชนี เหยจรรยา และคณะ, 2538)

3. สื่อ (Channel) คือ สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสารให้ปรากฏ เช่น เมื่อเราพูด คลื่นเสียงและอากาศเป็นสื่อ เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ คลื่นแสงและกระดาษหนังสือพิมพ์เป็นสื่อ เมื่อเราดูทีวี คลื่นแสง คลื่นเสียง และจอทีวีเป็นสื่อ

เบอร์ดี แบ่งช่องทางการสื่อสารเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ช่องทางที่เป็นตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ช่องทางเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องสื่อทางเทคโนโลยี
2. ช่องทางที่เป็นพาหนะของสิ่งที่น่าสาร เช่น อากาศ และนำสารไปสู่ประสาทรับความรู้สึกต่างๆ หรือประสาททั้งห้า (ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส)

นอกจากนี้ ช่องทางการสื่อสารยังมีมิติต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการประเมินประสิทธิภาพของช่องทางต่างๆ กัน มิติเหล่านี้ได้แก่

1. ความน่าเชื่อถือของช่องทาง (channel credibility) คือความเชี่ยวชาญ และความน่าไว้วางใจของช่องทางในสายตา หรือความรู้สึกของผู้รับสาร บ่อยครั้งที่ความน่าเชื่อถือของช่องทางเชื่อมโยงกับลักษณะ ของผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยตรง เช่น โดยทั่วไปคนในสังคมซึ่งมีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูง มักมองสิ่งตีพิมพ์ที่น่าเชื่อถือกว่า ในขณะที่คนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะมองว่าโทรทัศน์น่าเชื่อถือกว่า

2. ปฏิกริยาตอบสนองจากช่องทาง (channel feedback) คือ โอกาสที่ช่องทางเปิดให้กับผู้รับสารตอบสนองต่อสารได้อย่างทันทีทันใดหรือได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้มีผลกระทบต่อแหล่งสารในขณะที่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดหรือความรู้สึกกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

3. การมีส่วนร่วมในช่องทาง (channel involvement) คือ ความพยายามที่จะต้องใช้ประสาทรับรู้ต่างๆ ทั้งหมดในการเข้าใจสารหรือข้อมูลที่ได้จากช่องทางการสื่อสารนั้นๆ การสื่อสารแบบซึ่งหน้าเปิดโอกาสนี้มากที่สุดขณะที่สื่อประเภทสิ่งตีพิมพ์เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

4. โอกาสในการใช้ช่องทาง (channel availability) คือ ความถี่และอาณาเขตที่ใช้ช่องทางเพื่อเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในบางภูมิภาคของประเทศอาจหาโอกาสใช้ช่องทางบางอย่างได้ยาก เช่น ในเขตที่มีประชากรเบาบางมากไม่เหมาะที่จะใช้สื่อโทรทัศน์ หรือในเขตที่มีคนอ่านไม่ออกเป็นส่วนใหญ่ ไม่ควรใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

5. ความสามารถในการเก็บรักษาสารของช่องทาง (channel permanency) คือ ความคงทนของช่องทางสื่อสารในการถ่ายทอดสารเป็นเวลานาน สิ่งตีพิมพ์มีมิตินี้สูงในขณะที่วิทยุมีอายุการถ่ายทอดหรือนำสารเพียงสั้น

6. กำลังการแพร่กระจายของช่องทาง (channel multiplicative power) คือ ศักยภาพของช่องทางในการครอบคลุมพื้นที่ ที่ต้องการสื่อสารให้แพร่กระจายขยายออกไปด้วยความเร็วและเวลา สื่อสารมวลชนสามารถแพร่กระจายสารและทำให้สารนั้นเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากในเวลาเดียวกัน

7. การเสริมการทำงานของช่องทางอื่น (channel complimentary) คือ ศักยภาพของช่องทางในการเสริมงานด้านการสื่อสารของช่องทางอื่น ทั้งสื่อมวลชน และช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลได้ถูกพิสูจน์แล้วว่ามีความสัมพันธ์กัน

4. ผู้รับสาร (Receiver) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็น คนๆ เดียวหรือหลายคน เช่น กลุ่มผู้ฟังอภิปราย มวลชน หรือสถาบัน เช่น บริษัท องค์การ พรรคการเมือง เป็นต้น ผู้รับสารถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ที่อยู่ปลายสุดของกระบวนการการสื่อสาร ปัจจัยของผู้รับสารมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับผู้ส่งสาร คือ

4.1 ทักษะในการสื่อสาร โดยเฉพาะทักษะการถอดรหัส และความสามารถทางภาษา ซึ่งจะส่งผลต่อความคิด และการตีความเพื่อให้เข้าใจสารที่ถูกส่งมาจากผู้ส่งสาร

4.2 ทักษะคติ มีหลายประการ ได้แก่ ทักษะคติต่อตนเอง ทักษะคติต่อหัวข้อการสื่อสาร ทักษะคติต่อผู้ส่งสาร

ทักษะคติต่อตนเอง ถ้าผู้รับสารยังมีความเชื่อมั่นต่อตนเองมากกว่าสามารถเข้าใจสารของผู้ส่งสารได้มาก ก็จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของการสื่อสาร

ทักษะคติต่อหัวข้อการสื่อสาร ถ้าผู้รับสารเชื่อว่าหัวข้อในการสื่อสารนั้นมีคุณค่ามาก การสื่อสารนั้นก็ยังมีประสิทธิภาพ

ทักษะคติต่อผู้ส่งสาร คือการประเมินผู้ส่งสาร ยิ่งผู้รับมีความเชื่อถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถของผู้ส่งสารก็ยิ่งทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

4.3 ความรู้ ผู้ที่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถูกต้อง ตรงกันได้ และหากมีความรู้เกินไป ก็อาจจะเกิดข้อผิดพลาดได้เช่นกัน ความรู้ที่สำคัญของผู้ส่งสารคือความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร ซึ่งก็เป็นการส่งเสริมความมั่นใจในการสื่อสาร และความรู้เรื่องของกระบวนการสื่อสารคือความรู้ถึงความสัมพันธ์ และความสำคัญขององค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสาร

4.4 ระบบสังคม สังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร เพราะบุคคลขึ้นอยู่กับกลุ่มทางสังคม มีตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ตามกลุ่มที่สังกัดอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

4.5 วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียม ค่านิยม ความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรมในแต่ละสังคม ซึ่งส่งผลต่อความคิด และพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร วัฒนธรรมที่ต่างกันก็มีการสื่อสารต่างกันด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 นั้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลต่อการสื่อสารด้วย ดังนั้นหากผู้ส่งสารมีประสิทธิภาพ แต่สื่อและผู้รับสารด้อยประสิทธิภาพ ก็จะทำให้ประสิทธิผลของการสื่อสารด้อยลงไปด้วย ในทำนองเดียวกันหากผู้ส่งสารด้อยประสิทธิภาพ สารไม่ชัดเจน แม้จะมีสื่อและผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารก็จะด้อยประสิทธิภาพเช่นกัน และยิ่งหากทั้งผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารด้อยประสิทธิภาพด้วยแล้ว การสื่อสารจะมีโอกาสที่จะ

ประสบผลสำเร็จน้อยที่สุด การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากที่สุดก็ต่อเมื่อ องค์ประกอบมีประสิทธิภาพสูงสุด

การเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากคุณลักษณะสำคัญขององค์ประกอบของการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ดังนั้นการเลือกใช้อองค์ประกอบทั้ง 4 อย่าง ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทของชุมชน ทั้งนี้โดยอาศัยรูปแบบของการสื่อสารลักษณะต่างๆ ซึ่งได้มีการจำแนกรูปแบบการสื่อสารในหลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ ที่ใช้ในการพิจารณาที่แตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบของการสื่อสาร 4 ลักษณะ คือ (นพรัตน์ มุณีรัตน์, 2541 : 30-34)

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้
3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร
4. จำแนกตามการไหลของข่าวสาร

ทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. **การสื่อสารทางเดียว** (One-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่งไปสู่ผู้รับสาร มีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่มีการย้อนกลับหรือดูปฏิกิริยาของผู้รับสาร โดยทั่วไปการติดต่อสื่อสารแบบนี้ จะเป็นไปในรูปของนโยบาย คำสั่ง และอาจจะผ่านสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารหรือรายงานข่าวสารต่างๆ ขององค์การ เช่น วิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2. **การสื่อสารสองทาง** (Two-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน การสื่อสารสองทางนี้ ผู้ส่งสารจะให้ความสนใจกับปฏิกิริยาโต้กลับของผู้รับสาร (feedback) ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เปรียบเสมือนผู้นำที่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจากสมาชิก ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจในเรื่องต่างๆ นับเป็นการลดช่องว่างของการสื่อสารที่ดี ป้องกันการตีความหมายผิด ประการสำคัญ คือ การสื่อสารสองทางสามารถสร้างขวัญ และการมีส่วนร่วมในงานความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ซึ่งรูปแบบของการ

สื่อสารสองทาง จะออกมาในลักษณะของการประชุมหรือการปรึกษาหารือ (บุญเลิศ ศุภติติก, 2523 : 25)

ลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. **การสื่อสารแบบเป็นทางการ** (Formal Communication) คือ เมื่อสารถูกส่งต่อตามลำดับชั้น หรือตามลักษณะหน้าที่ของภารกิจสารนั้นก็จะไหลผ่านไปตามสายใยความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการจะถูกส่งขึ้นบนหรือล่าง ที่เป็นไปตามการมอบหมายอำนาจหน้าที่ และการตัดสินใจ สารจะถูกส่งข้ามหน่วยงานก็ต่อเมื่อกำหนดไว้โดยหน้าที่การปฏิบัติ จะสังเกตได้ว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการภายในองค์การ จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการไหลของสาร นอกจากนี้การสื่อสารแบบเป็นทางการมักจะเน้นสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากกว่าคำพูด

การสื่อสารที่เป็นทางการเป็นการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้โดยชัดเจน (สมพงษ์ เกษมสิน : 2538 อ้างถึงใน ไชติรส ทิมพัฒน์พงษ์, 2537 : 14-15) การสื่อสารของระบบราชการจะมีระเบียบแบบและต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะสำคัญบางประการ ได้แก่

- 1) เป็นการนำเอานโยบาย การสั่งการ หรือคำแนะนำผ่านไปตามสายการบังคับบัญชา
- 2) เป็นการนำกลับมายังผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะ รายงาน และการสนองตอบของผู้บังคับบัญชา
- 3) เป็นการแจ้งนโยบายทั่วไปขององค์การแก่ข้าราชการ พนักงาน หรือเจ้าหน้าที่

2. **การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ** (Informal Communication) หมายถึง การสื่อสารในลักษณะที่ฝ่ายต่างๆ กระทำกันเองเป็นการส่วนตัว ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด และมักเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่าทางตำแหน่งอำนาจ หน้าที่ ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารแบบนี้ คือ ความรวดเร็วในการสื่อสารจะมีมากแต่ก็มีข้อเสีย คือ ข่าวสารข้อมูลต่างๆ อาจจะผิดไปจากความเป็นจริงได้ง่าย ดังนั้น ควรจะเริ่มต้นด้วยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการในระยะแรกก่อน แล้วจึงตามด้วยการสื่อสารแบบเป็นทางการในระยะแรกก่อน แล้วจึงตามด้วยการสื่อสารแบบเป็นทางการในภายหลัง หรือใช้ควบคู่กันไป จะได้ทั้งความรวดเร็วและความถูกต้อง

สัญลักษณ์ที่ใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ การสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำและการเขียน และการสื่อสารโดยไม่ใช้ถ้อยคำ

1. **การสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำและการเขียน** (Verbal and Written Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคลส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบนี้ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการเขียน ผู้บริหารหรือผู้นำควรจะต้องสร้างความสามารถในด้านต่อไปนี้ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521 : 197)

การสื่อสารด้วยถ้อยคำและการเขียน

ถ้อยคำ	การเขียน
การพบปะเป็นรายบุคคล	คำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร
การพบปะเป็นกลุ่ม	หนังสือเวียน
การประชุม	วารสาร
การประชุมคณะกรรมการ	บันทึก

2. **การสื่อสารโดยไม่ใช้ถ้อยคำ** (Nonverbal Communication) เป็นการสื่อสารท่าทางและการเคลื่อนไหว ซึ่งแต่ละบุคคลก็มีความหมายเฉพาะของตนเอง เมื่อเวลาแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เป็นต้น หากพิจารณาให้ดีแล้วมีความสำคัญและประโยชน์ไม่น้อยเนื่องจาก (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521 : 198)

- อารมณ์และความรู้สึกส่วนใหญ่ แสดงโดยไม่ใช้ถ้อยคำได้ถูกชัดเจนกว่าการใช้ถ้อยคำ
- ลักษณะท่าทางบางอย่าง เป็นเครื่องชี้เพื่อการเสนอแนะและให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี
- คำพูดอาจบิดเบือนได้ง่ายกว่าการไม่ใช้คำพูด

ช่องทางเดินสาร แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ 1) การสื่อสารจากบนลงล่าง 2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน และ 3) การสื่อสารในแนวนอน

1. **การสื่อสารจากบนลงล่าง** (Downward Communication) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการสื่อสารตามแนวดิ่ง เป็นลักษณะการสื่อสารในองค์การแบบคลาสสิก คือ ข่าวสารจะถูก

ส่งออกจากเบื้องบนลงไป คือ จากผู้นำไปสู่ผู้ตามเรื่อยไปจนถึงระดับต่ำสุด โดยมีจุดประสงค์โดยทั่วไป ดังนี้ (วุฒิชัย จ๋านง, 2520 : 116-118)

- เพื่อให้แนวปฏิบัติงานที่จำเพาะเจาะจงในการสั่งงาน
- เพื่อให้ข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติและขั้นตอนการดำเนินงาน
- เพื่อให้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลสำคัญของงาน
- เพื่อให้ข่าวสารแบบอุดมการณ์ที่จะช่วยให้ซาบซึ้งในเป้าหมาย

การสื่อสารจากบนลงล่างเป็นการสื่อสารแบบทางการที่ใช้กันมาก และมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้การสื่อสารชนิดนี้มีข้อควรระวัง คือ (เสนาะ ตีเยาว์, 2527 : 434)

1. องค์การที่ใช้การสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากเกินไป จะทำให้ขาดความเป็นกันเอง

2. การได้รับข้อมูลมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหาในการจดจำข้อมูล
3. ระยะเวลาในการส่งข้อมูลไม่เหมาะสม ทำให้ข้อมูลตกหล่นและไม่ทั่วถึง
4. ข้อมูลผิดพลาดเกิดจากการกลั่นกรองจากบุคคลหลายระดับ

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) หรือการสื่อสารแนวตั้ง เป็นลักษณะการเดินทางของข่าวสารจากผู้ตาม เสนอไปตามสายงานจนถึงผู้นำทางความคิด โดยมากมักอยู่ในรูปของการประชุมปรึกษาหารือ การสัมมนา

กรีซ สีสอนธิ์ (2526 : 82) ได้กล่าวว่า การสื่อสารจากล่างขึ้นบนนี้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับตำแหน่ง หรือส่วนต่างๆ ที่ต้องทำงานประสานกัน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างขวัญในการทำงานและทัศนคติของบุคลากร เพราะจะช่วยชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีความรู้ และความเข้าใจในสารที่เขาได้รับจากผู้บังคับบัญชาเพียงใด ในบางครั้งการสื่อสารจากล่างขึ้นบนมักจะมีการกรองข่าวหรือบิดเบือนข่าวสารเฉพาะที่ผู้ปฏิบัติงานต้องการให้ผู้บริหารทราบเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารตามแนวตั้ง มีตัวแปรที่กำหนดบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร คือ ตำแหน่ง (Status) และอำนาจ (Power) กล่าวคือ ตำแหน่ง หมายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจากตำแหน่ง หน้าที่การงาน รวมทั้งการให้รางวัลหรือลงโทษ ส่วนอำนาจ หมายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจากความสามารถ บุคลิกลักษณะส่วนตัวในการควบคุม หรืออิทธิพลต่อคนอื่น และเหตุการณ์นั้น ในบางหน่วยงาน บุคคลที่ไม่มีตำแหน่งเหนือกว่าในฐานะ

ผู้บังคับบัญชา อาจสามารถสร้างอำนาจบุคลิกลักษณะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หรือได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นๆ อย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่มีศักยภาพจูงใจให้ปฏิบัติงานได้

3. การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกันขององค์การตามปกติเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างพนักงานที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน มีผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน และมีหน้าที่การงานในลักษณะเดียวกัน การสื่อสารในแนวนอนจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะพื้นฐานของการสื่อสารนี้ ขึ้นอยู่กับบรรยากาศของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของแต่ละคนโดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจ (เสนาะ ตีเขี้ยว, 2537 : 442)

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในแนวนอน

- การประชุมกรรมการ
- แลกเปลี่ยนความเห็นกันระหว่างหยุดพักงาน
- การคุยกันทางโทรศัพท์
- บันทึกข้อความ
- กิจกรรมทางสังคม เช่น การเล่นกีฬา ไปเที่ยว

เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอน เป็นกิจกรรมทางการสื่อสารที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้ดีขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อสื่อสารในแนวตั้งและแนวตั้ง ปัญหาเบาะอุปสรรคที่ควรระวังมี 3 ประการ คือ

1. การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอน มีลักษณะค่อนข้างจะเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ คือ มักจะเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นการประชุมงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ความไว้วางใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การสื่อสารดังกล่าวบรรลุเป้าหมาย

2. ผลกระทบต่อการสื่อสารในแนวตั้ง เมื่อสมาชิกในระดับเดียวกันติดต่อกันเอง แม้จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงโดยรวดเร็วโดยไม่จำเป็นต้องรายงานให้หัวหน้างานทราบ บางครั้งการประชุมงานกันเอง อาจเกิดการผิดพลาดได้ ทำให้งานไม่เป็นแบบอย่างเดียวกัน

3. ก่อให้เกิดการแข่งขัน กิจกรรมการสื่อสารในแนวนอนมักจะนำไปสู่การแข่งขันซึ่งกันและกัน ซึ่งผลของการแข่งขันจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ผู้นำ เป็นกระบวนการของการที่บุคคลใช้อิทธิพลอย่างเป็นทางการ หรือ อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถทำให้บุคคลอื่นยอมรับฟังและปฏิบัติตาม เพื่อให้งานสำเร็จตามมุ่งหมายที่ต้องการได้ ดังนั้นจึงเป็นคุณสมบัติ หรือความสามารถในการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำถูกกำหนดโดยผลรวมของทัศนคติความต้องการของกลุ่มมากกว่าบุคลิกภาพของบุคคลเพียงคนเดียว และความเป็นผู้นำจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่มหรือชนชั้นนั้นๆ (อ้างใน ภัทชา ฦฉิ่งใส, 2550 : 43)

บทบาทของผู้นำ จึงเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชาวบ้าน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถ และคิดถึงส่วนรวมจริงๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรชาวบ้านให้ประสบผลสำเร็จและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านได้ ผู้นำคนหนึ่งๆ สามารถจัดอยู่ในหลายประเภทด้วยกัน โดยมีลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน เช่น ผู้นำทางความคิด การปฏิบัติและเผยแพร่ร่วมอยู่ในบุคคลเดียวกัน

วิรัตน์ สมตน (อ้างใน ภัทชา ฦฉิ่งใส, 2550 : 43) กล่าวถึงบทบาทผู้นำท้องถิ่น ดังนี้

1. ให้ความรู้แก่เพื่อนบ้าน หรือการรับความรู้จากเจ้าหน้าที่แล้วเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และพัฒนาทางด้านสังคม ความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
2. สร้างความสามัคคีธรรมในหมู่บ้าน การประสานประโยชน์ระหว่างชาวบ้าน สร้างพลังกลุ่มขึ้นมาในการพัฒนา
3. ประสานงานพัฒนาเข้าด้วยกัน เชื่อมโยงความต้องการและความสนใจร่วมกัน
4. วางแผนงานพัฒนาในหมู่บ้าน ในรูปคณะกรรมการที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้นำในท้องถิ่น หรือเป็นการวางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ ที่มีหน้าที่ในการพัฒนา
5. สร้างฐานรองรับการพัฒนา คือ ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง รวมทั้งการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนผู้นำรุ่นเก่า โดยเน้นที่เยาวชนในหมู่บ้าน
6. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน การมีบารมี และความสามารถในการระดมทุนในชุมชนและภายนอก

สมคิด เมตไตรพันธ์ (อ้างใน ภัทชา ฌิลังไส, 2550 : 45) จำแนกผู้นำท้องถิ่นอย่างกว้างๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้นำแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้มีอำนาจ (Authority) โดยได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากทางราชการ โดยหน่วยงานราชการต่างๆ เป็นผู้แต่งตั้ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการสภาตำบล ตลอดจนข้าราชการประเภทต่างๆ รวมทั้งพัฒนากรประจำหมู่บ้าน ผู้นำประเภทนี้ มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของทางราชการค้ำจุนอยู่ และชาวบ้านตระหนักดีในฐานะของการเป็นผู้นำ เพราะมีการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศเป็นทางการให้ทราบ ผู้นำแบบเป็นทางการ จะมีความรับผิดชอบที่จำกัดแน่นอน และในทางปฏิบัติ ผู้นำแบบนี้จะหมดสภาพความเป็นผู้นำ เมื่อหมดอำนาจหน้าที่ลง เว้นแต่คุณงามความดีที่มีอยู่ระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้ประชาชนยังคงรับรองในการเป็นผู้นำต่อไป

2. ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ หรือผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ ผู้มีอิทธิพล มีความรู้ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ มีความสามารถของหมู่บ้าน เช่น ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้นำกลุ่มเยาวชน ผู้นำทางด้านศาสนา ผู้นำกลุ่มนันทนาการ ผู้นำแบบนี้ไม่ได้รับมอบตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อทางราชการ ประชาชนชาวบ้านเองก็ไม่ตระหนักในความเป็นผู้นำของเขา แต่ยอมรับนับถือว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของหมู่บ้าน เมื่อประชาชนเดือดร้อน หรือมีปัญหา จะอาศัยบุคคลเหล่านี้เป็นที่พึ่งได้

ผู้นำประเภทนี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะโดยแก่นแท้เป็นผู้ที่เต็มใจให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมอยู่แล้ว แม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่รองรับอย่างเป็นทางการก็ตาม อีกทั้งยังเป็นที่เคารพยกย่องให้ความเชื่อถือของประชาชน สภาพความเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุดแน่นอนเหมือนผู้นำแบบเป็นทางการ เพราะไม่มีการสิ้นสุดลงของอำนาจหน้าที่ ยกเว้นแต่ประชาชนจะเลิกให้การยอมรับนับถือไปเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำมาใช้ในการศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารและปัจจัยในการเป็นผู้นำส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรร่วมกับชาวบ้านและผู้ประกอบการวิสาหกิจและที่พักที่ร่วมเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และศึกษาถึงบทบาทผู้นำในการร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ร่วมกับบุคคลภายนอกอีกด้วย

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

การพัฒนาชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการระดมประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแม้แต่รัฐจะถือนโยบายในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติยังเป็นปัญหาอยู่มาก เนื่องจากยังมีความเข้าใจที่แตกต่างกันในระหว่างสถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เกี่ยวกับการตีความของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539 : 17)

การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงนำมาซึ่งโอกาสที่จะทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของการสนับสนุนกระบวนการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539 : 18)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน ภัชชา นิลังโส, 2550 : 18) กล่าวว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดที่สำคัญ 4 ประการ

1. ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะให้เกิดความริเริ่มกระทำที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น
4. การมีส่วนร่วมยังเกิดจากแนวความคิดอื่นๆ อีก เช่น ความศรัทธา ความเกรงใจ และการใช้อำนาจบังคับ

จากแนวความคิดดังกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมแบ่งประเด็นได้ 5 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. ร่วมคิด
2. ร่วมกันตัดสินใจ
3. ร่วมปฏิบัติการ
4. ร่วมรับประโยชน์
5. ร่วมประเมินผล

จากความหมายและแนวคิดข้างต้นทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นทั้งวิธีการ และเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งสามารถสรุปเป็นพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ คือ

1. กลไกการพัฒนาต้องเกิดจากประชาชนโดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา
2. เป้าหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งตนเอง และพัฒนาตนเอง มีใช้การพึ่งพารัฐ หรือ องค์กรพัฒนาเอกชนภายนอก

World Health Organization (ภักชชา นิลังโส, 2550 : 19) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ในความเป็นจริงชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งนั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการ คือ

- การมองเห็นว่าตนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทน
- การได้รับการบอกกล่าวชักชวนเพื่อให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้จะเห็นประโยชน์ของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้าร่วม หรือเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลดังที่คาดไว้ ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วมจึงมีลักษณะดังนี้ คือ

- 1) เปิดโอกาสให้ทุกๆ คน และทุกๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสในการเข้าร่วมการพัฒนา รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยในการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทน หรือเข้าร่วมโดยตรงก็ได้

- 2) ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพความเป็นจริงของตน

- 3) กำหนดลักษณะของกิจกรรมให้แน่นอน

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วย ได้มีโอกาสเข้าร่วม แต่ก็ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือประโยชน์ของกิจกรรม แต่จะขึ้นอยู่กับกาหนด และการจัดสรรจากเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งไม่อาจก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้

ขั้นตอนและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ในเรื่องขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้น อาจพิจารณาได้จากบทบาทของปัจเจกบุคคล เช่น บุคคลที่เป็นกลุ่มริเริ่ม ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมก็จะมุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผนงานกลุ่มสมาชิก ขั้นตอนการมีส่วนร่วมก็จะอยู่ที่การปฏิบัติงานตามแผนงานที่ถูกกำหนดขึ้น ส่วนกลุ่มเครือข่ายหรือพันธมิตร ขั้นตอนการมีส่วนร่วมก็จะเป็นการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น ปัจจัยด้านทรัพยากรสิน หรือปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น สำหรับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนี้ ไพร์ตัน เดชะรินทร์ (อ้างใน ผกามาศ ธนพัฒน์พงศ์, 2545 : 53) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา สร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น คล้ายคลึงกับแนวคิดของ เจมส์ คีดี ปิ่นทอง (อ้างใน ผกามาศ ธนพัฒน์พงศ์, 2545 : 54) ที่ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (อ้างในภัชชา นิลังใส, 2550 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงควรจะหมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษา และวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนจัดลำดับสำคัญของปัญหา และการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของตนเอง มิใช่ให้คนนอกมาชี้แนะปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธี และวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน เช่น การสละแรงงาน และทรัพยากรต่างๆ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

ในขณะที่นอร์แมน อัฟฮอฟ (Norman Uphoff, 1981 อ้างใน ภัชชา นิลังใส, 2550 : 20) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทของแต่ละบุคคลเป็นหลัก เพราะคนที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกันย่อมมีขั้นตอนของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันด้วย

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมอาจจะเกิดจากแนวคิดอื่นๆ เช่น

1. ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์

2. ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทุกๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธา หรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็จะช่วย

3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ปวงชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น การออกกฎหมาย

นอกจากขั้นตอนของการมีส่วนร่วมแล้ว รูปแบบของการมีส่วนร่วมก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเช่นกัน เพราะในการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลนั้น แต่ละคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ในรูปแบบต่างๆ มากมาย ดังนั้น รูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลก็ขึ้นอยู่กับบทบาทของบุคคลนั้นด้วยเช่นกัน เช่น ผู้ก่อการหรือแกนนำมักจะมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ มีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการ, สมาชิก ก็มักจะมีส่วนร่วมในการประชุม และมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน ส่วนเครือข่ายพันธมิตรก็อาจจะมีส่วนร่วมในการออกเงิน และมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

ศาสตราจารย์โจเซ อักบายานี จูเนียร์ (Prof. Jose A. Agbayani, Jr, 1970) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้ (อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2538 : 25-26)

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. ทำงานกับตัวนำในการเปลี่ยนแปลง

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคล สามารถสรุปประมวลรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากร
4. การมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
5. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
6. การมีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
7. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
8. การมีส่วนร่วมในการประชุม
9. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
10. การมีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
11. การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริการงาน
12. การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
13. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
14. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
15. การมีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน/ทรัพย์สิน
16. การมีส่วนร่วมในการออกแรง หรือสละแรงงาน
17. การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
18. การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตาม ประเมินผล

อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบดังกล่าวข้างต้นได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการณ์หรือบริบททางสังคมในขณะนั้นอีกด้วยว่า มีลักษณะเป็นเช่นไร ดังที่ นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน ผกามาศ ธนพัฒน์พงศ์, 2545 : 55) ได้สรุปลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลไว้ ดังนี้

1. ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่างๆ
 2. ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน
- ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน (Non-representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) กล่าวว่า นักวิชาการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Servaes, Jacobson, White, 1996; Gumucio Dagron, 2001; Sthapitanonda, 2004 and Singhal, 2004) ต่างลงความเห็นพ้องต้องกันว่า “การสื่อสาร” มีบทบาทสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอย่างชัดเจน และที่สำคัญ บุคคลในวงการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการพัฒนาสังคม ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารแบบเดิม ซึ่งได้แก่ การสื่อสารภายใต้กระบวนการทัศนหลักแห่งความทันสมัยนิยม ซึ่งเน้นการสื่อสารจากบนลงล่าง หรือ การสื่อสารจากผู้มีอำนาจในสังคม (อาทิ รัฐ) ลงไปยังประชาชน ไปสู่การสื่อสารแบบใหม่ภายใต้กระบวนการทัศนแบบทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participation communication) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พูดจาเจรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการ และแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตน

Grey-Felder (2001) (อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549) กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่ “สื่อ” แต่เป็น “เสียง” ของบุคคลที่หลากหลาย ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเน้นหลักในการรับฟังความคิดเห็น และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ดังนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงให้ความสำคัญกับความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ไม่ว่าจะเป็น อายุ วรรณะ ประสบการณ์ หน้าที่การงาน เป็นต้น ความหลากหลายดังกล่าวจะช่วยให้เสียงสะท้อนความต้องการต่างๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการสื่อสารต่างๆ ซึ่งเน้นความหลากหลายของผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความ “สมัครใจ” มิใช่การบังคับบุคคลเหล่านั้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ในกรณีดังกล่าว ความสมัครใจมักเกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมมีความสนใจ หรือมีความศรัทธาในประเด็นหรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่เข้าร่วม นอกจากนั้นความสมัครใจยังเกิดจากการที่ผู้เข้าร่วมมี

“แรงกดดัน” ต่างๆ อาทิ ความกังวล ความเดือดร้อน หรือความไม่พอใจในผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นต้น

ดังนั้น กลุ่มผู้จัดกิจกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ อาทิ การประชุม การเสวนา หรือการจัดกิจกรรมผ่านสื่อต่างๆ จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับความหลากหลายของประชาชน หรือ กลุ่มบุคคล ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมในลักษณะที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่หลากหลายเหล่านั้นได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ตลอดจนดำเนินการสื่อสารกันบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิและความเท่าเทียมกัน

ในด้านองค์ประกอบของการสื่อสาร หากพิจารณาถึงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมแล้วสามารถนำมาอธิบายให้เห็นชัดเจนถึงการมีส่วนร่วมในองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารได้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสาร ได้กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับใด เช่น ในระดับเข้ามาร่วมแสดง ระดับของผู้รับสารที่คอยป้อนปฏิกริยาย้อนกลับ ระดับวางนโยบาย
2. ลักษณะสองทางการสื่อสาร ยิ่งการสื่อสารที่เอื้ออำนวยให้มีลักษณะการตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น
3. ใครคือผู้ส่งสาร ในชุมชนเองโอกาสที่คนส่วนใหญ่จะได้เข้ามาเป็นผู้ส่งสารมีมากน้อยและทั่วถึงหรือไม่ หรือเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างสื่อมวลชนอาชีพ เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน สัดส่วนที่จะได้เป็นผู้ส่งสารเป็นอย่างไร
4. ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือเปล่า
5. ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้ว สื่อขนาดเล็ก เช่น สื่อเฉพาะกิจจะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชน สื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณี ก็เอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าถึงการปิดโอกาสโดยสิ้นเชิงสำหรับสื่อสมัยใหม่หรือสื่อที่มีขนาดใหญ่เช่นสื่อมวลชน เพียงแต่มีข้อพึงระวังถึงความยากง่ายในการเข้ามีส่วนร่วมของสื่อประเภทต่างๆ และการค้นคิดสร้างสรรค์กิจกรรมและช่องทางแบบใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน
6. ผู้รับสารและการมีปฏิกริยาป้อนกลับ สำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นจะมีความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่แตกต่างไปจากสื่อสารเพื่อการพัฒนากระแสหลัก กล่าวคือ กระบวนทัศน์ใหม่นี้จะเชื่อว่าผู้รับสารนั้นมีผู้ใช้ที่ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลย เกี่ยวกับเนื้อหาสารที่จะ

สื่อไป หากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้น อาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งคาดคิดเอาไว้ ดังนั้น การจัดช่องทางสำหรับปฏิกริยาป้อนกลับก็เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

สำหรับเป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้น กาญจนา แก้วเทพ (2542) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ ก็ทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สลับซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อ จะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมอง และทัศนะของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึกรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเล็กๆ ของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการพัฒนาแบบบนลงล่างนั้นไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง เนื่องจากเนื้อหาการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสารประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและหลีกเลี่ยงปัญหา ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปารีชาติ สถาปิตานนท์, 2549) ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ 5 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภารกิจที่ 1 : การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning) อันได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ 2 : การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation) อันได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ

ภารกิจที่ 3 : การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization) อันได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ 4 : การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing) อันได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่างๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ 5 : การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation) อันได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

ปารีชาติ สถาปิตานนท์ (2549) ได้สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนมิได้อยู่แค่เพียงการปรากฏตัว หรือให้ข้อคิด หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในโครงการพัฒนาต่างๆ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่างๆ ของประชาชนจากผู้รับบริการต่างๆ ไปสู่การก้าวเขาไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับผิดชอบในภารกิจต่างๆ ในการพัฒนาชุมชนแบบเคียงบ่าเคียงไหล่กับหน่วยงานภาครัฐ อาทิ การกำหนดวาระในการพัฒนา การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อผลักดันให้การพัฒนาถูกลงไปด้วยดี และการแสดงความรับผิดชอบต่อ “ผลต่างๆ” ซึ่งสืบเนื่องจากการดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่ ตลอดจนการติดตาม/ประเมินผลเพื่อปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสม

ส่วนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว ก็คือ การเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการจัดการชุมชนบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในฐานะ “พลเมือง” และการพึ่งพิงกันเอง

ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ (2549) สรุปว่า กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้น ต้องประกอบด้วย

- เป้าหมายของการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เน้นการทำความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายหรือไม่
- ข้อมูลข่าวสารมีการไหลเวียนสองทิศทางในแนวระนาบหรือไม่
- ทุกฝ่ายมีโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเป็นผู้ส่ง-ผู้รับสารหรือไม่ หรือมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผูกขาดบทบาทการเป็นผู้ส่งสารหรือไม่
- หลังจากกิจกรรมสิ้นสุดแล้ว ทุกฝ่ายได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกันบนพื้นฐานของการเข้าใจและตัดสินใจร่วมกันหรือไม่

ปัญหาและอุปสรรค

ในการดำเนินงานการสื่อสารชุมชนนั้น อาจเกิดปัญหาและอุปสรรคจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ยิ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับยิ่งสูงเท่าไร ความซับซ้อนของปัญหาก็จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น เช่น การให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับวางแผนนโยบาย ซึ่งจะต้องมีการตัดสินใจเรื่องการจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ การควบคุมติดตามการดำเนินงาน และเนื่องจากเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ/เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีภูมิหลังและวิถีคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้นความขัดแย้งจึงย่อมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และภายในกลุ่มต้องมีทักษะในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน ท่ามกลางความแตกต่างให้ได้

2. ในส่วนของชุมชนเองก็มีปัญหาเรื่องขีดความสามารถที่จะดำเนินภารกิจใหม่ๆ ดังกล่าวได้ ดังนั้นตัวแทนชาวบ้านอาจจะมีความรู้ไม่พอหรือเลือกลำดับความสำคัญของกิจกรรมไม่ถูกต้อง ในกรณีดังกล่าว ปัญหาที่จะตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะมีฐานะเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น ฉะนั้นข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ต้องยอมรับคือ ในชุมชนเดียวกันความสามารถของชาวบ้านแต่ละคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆ จะไม่เท่ากัน และในระดับของแต่ละชุมชนก็มีขีดความสามารถที่จะเข้าร่วมแตกต่างกันเช่นกัน

3. ในกลุ่มของเจ้าหน้าที่พัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนเอง อาจจะมีความเข้าใจผิดว่าเมื่อใช้แนวทางการพัฒนาแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) หรือ การพัฒนาแบบชาวบ้านมีส่วนร่วมแล้ว บทบาทของนักพัฒนา นักวางแผน เช่นเดียวกับนักสื่อสารมวลชนก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรเลย อันที่จริงแล้วยังมีการพัฒนาแบบใหม่หรือการสื่อสารแนวใหม่ บทบาทของนักพัฒนาและนักสื่อสารก็ยังคงต้องมีเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพราะมีฉะนั้น การปล่อยให้ชาวบ้านทำงานไปตามลำพังก็เท่ากับปล่อยให้เกิดสภาวะวุ่นวายสับสนอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ทักษะและความเข้าใจของนักพัฒนาและนักสื่อสารที่จะแสดงบทบาทในสถานการณ์ใหม่นี้ ก็แตกต่างไปจากรูปแบบการพัฒนาและการสื่อสารแบบเดิมที่เคยเป็นมา

4. ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ที่เคยมีอำนาจในการพัฒนามาก่อน เช่น นักวางแผน ผู้กำหนดนโยบาย เมื่อมีการเปิดให้มีการอภิปราย การทำประชาพิจารณ์แผนงานและโครงการที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงผู้นี้เคยรับผิดชอบ นอกเหนือไปจากปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจที่อาจแอบแฝงเข้ามาในโครงการแล้ว แม้จะไม่มีประเด็นผลประโยชน์ดังกล่าว แต่ผู้วางแผนและกำหนดนโยบายก็อาจจะรู้สึกเสียหน้า รู้สึกเสียกำลังใจ และมีใจว่าคำวิจารณ์ทั้งหมดนั้นจะถูกต้องไปเสียหมดภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ มีข้อเสนอแนะว่า ให้บรรดาผู้ที่มีความรับผิดชอบระดับสูงเหล่านี้สร้างความเข้าใจว่า การเปิดโอกาสให้พูดอย่างเปิดเผยนั้น ดีกว่าการสร้างการปิดกั้นการสื่อสาร (ให้เงียบ) แล้วปะทุออกมาเป็นการต่อต้านประท้วงโครงการในชั้นหลัง นอกจากนี้ เวทีการสื่อสารดังกล่าวก็เป็นโอกาสที่จะแก้ไขข้อข้องใจและให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้

จากแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องของการสื่อสาร ขั้นตอนการมีส่วนร่วม รูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้งระดับภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มีผู้รู้ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้หลากหลายดังต่อไปนี้ คือ

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2536) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีการนำฐานทรัพยากรทางการเกษตร อันเป็นกิจกรรมดั้งเดิมแห่งการดำรงชีพของมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกเหนือจากการได้พักผ่อน คลายความเครียดในชีวิตประจำวันแล้ว ยังนำมาซึ่งการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม และความตระหนักในคุณค่าของวิถีชีวิตชุมชน”

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2536) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวในพื้นที่การเกษตรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมี หรือยากำจัดศัตรูพืชก็ยังสามารถทำการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ตราบเท่าที่การใช้สารเคมีดังกล่าวไม่ก่อผลกระทบต่อภายนอกหรือภาวะแวดล้อม”

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลในสวนเกษตร ได้ความรู้และได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวที่มุ่งความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรหรือสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก โดยมีความพร้อมในการดำเนินการ สามารถควบคุมและดำเนินการปัจจัยภายในและภายนอกของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งมีกลไกกระจายรายได้ไปยังเกษตรกร และก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการได้รับความรู้ผลิตผล เกิดการพักผ่อนหย่อนใจ การสร้างเสริมการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ”

Holinhoij (1996) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของประชาชน

ในชนบท เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัส และมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตกับผู้คนในชนบทในฐานะแขกหรือผู้มาเยือนในช่วงสั้นๆ”

Goldberg (1997) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องในหลายๆ ด้านทางการผลิตและการจำหน่ายปัจจัยการผลิต กิจกรรมการผลิตในฟาร์ม การเก็บรักษา การแปรรูป การจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์จากสินค้าเกษตร”

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชมการเกษตรที่ผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติที่มีทัศนียภาพสวยงามในชนบท อันเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่ได้พบเห็น อีกทั้งเป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านเกษตร วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในชนบทที่สร้างความตื่นตาตื่นใจแก่นักท่องเที่ยว และสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปและค่าบริการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นชนบทให้เกิดประโยชน์และเป็นการช่วยแก้ปัญหาแรงงานที่ว่างในขณะเดียวกันก็มีความรับผิดชอบต่อและมีการรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรรมนั้น อันเป็นระบบนิเวศทางธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกษตรกรสามารถสร้างขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์ และจูงใจให้นักท่องเที่ยวอยากรู้ อยากเห็น อยากเข้าชม อยากเข้าชมผลิตผลทางการเกษตร”

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มีผู้รู้ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้มากมายดังต่อไปนี้ คือ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 10 รูปแบบดังต่อไปนี้ คือ

1. รูปแบบการทำนา โดยเฉพาะที่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมในการเตรียมดินและเก็บเกี่ยว เช่น การใช้กระบือหรือโคไถนา การเก็บเกี่ยวและการนวดโดยใช้แรงงานคน และการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การเพาะเห็ด ยกยอ ตกปลา เป็นต้น

2. รูปแบบเกษตรผสมผสาน ได้แก่ การปลูกผักปลอดสารพิษร่วมกับผลไม้และชุดบ่อเลี้ยงปลา หรือทำนาควบคู่กันไป สามารถทำผักสด ขายผลไม้ ปิ้งปลา หรือกุ้งขายให้กับนักท่องเที่ยวได้

3. รูปแบบสวนผลไม้ ซึ่งไม้ผลของไทยที่เป็นที่นิยมของชาวต่างชาติ ได้แก่ มะม่วง ส้มโอ ชมพู่ พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดนครปฐม ส่วนเงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดระยอง จันทบุรี ปราจีนบุรี สำหรับลำไย ลิ้นจี่ พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลองกองก็ปลูกกันมากที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งสามารถจัดเทศกาลชิมผลไม้ของแต่ละจังหวัดได้ โดยจัดกรรมวิธีการเก็บที่หลากหลาย

4. รูปแบบไม้ดอกไม้ประดับ ได้แก่ สวนกล้วยไม้ที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรี แปลงกุหลาบที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดตาก เชียงใหม่ และสวนไม้ดอกไม้ประดับที่เชียงใหม่ นครปฐม เชียงราย และนครราชสีมา เป็นต้น

5. รูปแบบเกษตรเชิงอนุรักษ์ผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหลายจังหวัด

6. รูปแบบการศึกษาและศูนย์วิจัยทดลองของหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น การประมง กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมการเกษตร

7. โครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ โครงการหลวงดอยอินทนนท์ โครงการหลวงห้วยลึก โครงการหลวงดอยอ่างขาง และโครงการส่งเสริมกิจกรรมไร่สารพิษ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

8. รูปแบบชุมชนเกษตรกร ได้แก่ ชุมชนประมง ชุมชนชาวสวนยาง ชุมชนชาวเขา สหกรณ์นิคมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปด้วย

9. รูปแบบสวนเกษตรหรือฟาร์มของเอกชน ได้แก่ สวนสามพรานในจังหวัดนครปฐม ไร่มีเงินในจังหวัดเพชรบูรณ์ ฟาร์มจะเข้ในจังหวัดสมุทรปราการ

10. รูปแบบตลาดการเกษตร ได้แก่ ตลาดดำเนินสะดวกที่จังหวัดราชบุรี ตลาดไทสี่มุมเมืองที่จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตร กรมวิชาการเกษตร (อ่างในเดชา ใต้งสูงเนิน : 2543) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่ามี 6 รูปแบบ คือ

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิตแปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงามและหลากหลาย ได้แก่ กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผักในท้องถิ่นและจากประเทศที่นำตื่นตาตื่นใจ แปลงรวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ทั่วโลก การแสดง

ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ทางเกษตร เช่น การปลูกดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง การเลี้ยงกุ้ง การแสดงประเพณีวัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การเก็บเกี่ยว การซ่อมข้าวหรือดำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูป การแสดงงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องไม้และวิธีการเกษตรของไทยในอดีต

2. ให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมทำกิจกรรมระยะสั้นในการเข้าชมสวนเกษตร ได้แก่ สวนไม้ดอก สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนไม้ผล โดยให้นักท่องเที่ยวเก็บผลผลิตกินเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเอง ทำให้ได้เห็นความสวยงาม ความแปลกตา และบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ อีกทั้งยังได้ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ซักควาย นั่งเกวียน ไถนา กรีดยาง ยกยอ พายเรือ ทอดแห เป็นต้น

3. ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวเกษตรในชนบทโดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวกสะอาด

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านด้วยการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการมอบประกาศนียบัตรให้สำหรับการฝึกปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้

5. จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยเฉพาะสินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม เผือกต้ม มันต้ม อ้อยเคี้ยว ผลไม้สด อาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ เป็นต้น

6. ให้ผู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ โดยจัดให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตร ได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกร แล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิต

เพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกหรือจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะเอื้อผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนจากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย (อังกษนาเดชา ไต้งสูงเนิน : 2543) ไต้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไ้วว่ามี 3 รูปแบบ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดเทศกาลหรือมหกรรมทางการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน เทศกาลหมอนไหม หรือปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น พุ้งทานตะวัน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดงานเทศกาลด้านการเกษตรต่างๆ เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่ง โดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง ซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้นทั้งในด้านการจัดพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดปฏิตวางสินค้าแปรรูปและสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร หมายถึง เป็นการดำเนินการร่วมกันในลักษณะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีทั้งประเภทพักค้างในหมู่บ้านได้และประเภทไปเช้ากลับเย็น โดยในแต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่น เช่น หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านกระดาศสา หมู่บ้านปลูกแห้ว เป็นต้น และจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือ มีลานจอดรถ ที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่จำหน่ายพืชผลการเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรกรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำหรับพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านแต่ละรายนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมหรือร่วมกิจกรรมได้ ส่วนผลผลิตของเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว กรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้ปีละ 20 แห่ง รวม 2 ปี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ : 2544 ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 7 รูปแบบ คือ

1. การทำนา (Rice Cultivation) เป็นการปลูกข้าวที่คนไทยใช้เป็นอาหารหลักตั้งแต่สมัยโบราณจึงมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยมีการทำนาปลูกข้าวหลายอย่าง เช่น การทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาหว่านน้ำตม การทำนาขั้นบันได นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ข้าวที่ให้ความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมการทำนาและกิจกรรมเกี่ยวกับข้าว เพื่อเป็นความรู้และประสบการณ์ใหม่ได้เป็นอย่างดี

2. การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) เป็นการปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด ไร่ข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น เพื่อเอาไว้รับประทานในครอบครัว และยังสามารถขายให้กับผู้บริโภคที่ต้องการ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเที่ยวชมสวนครัวสวนผักและซื้อกลับไปปรุงอาหาร

3. การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flowers) เป็นการทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกไม้ใช้ในพิธีทางศาสนาและชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังสามารถนำไปขายให้กับผู้ที่ต้องการรายได้ด้วย สวนไม้ตัดดอกได้แก่ สวนกุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่ทานตะวัน เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมสวนไม้ตัดดอกและซื้อดอกไม้ได้ สวนไม้ดอกที่นักท่องเที่ยวนิยมเที่ยวกันมาก ได้แก่ สวนกุหลาบและทุ่งทานตะวัน เนื่องจากมีความสวยงามของดอกไม้ให้ชื่นชมและยังสามารถถ่ายภาพเก็บความประทับใจ โดยไม่เบียดเหยียบลงในแปลง เพราะจะทำให้ต้นไม้หักได้ และไม่ควรแนบใบหน้าถ่ายคู่กับดอกไม้เพราะจะทำให้ดอกไม้เฉาได้

4. การทำสวนผลไม้ (Horticulture) เป็นการทำสวนผลไม้ทุกประเภท รวมถึงการทำสวนยางพารา สวนไผ่ สวนปาล์มน้ำมัน สำหรับประเทศไทยนับเป็นแดนสวรรค์แห่งผลไม้เมืองร้อน (Paradise of Tropical Fruits) ที่มีผลไม้มากกว่า 200 ชนิดสลับกันออกตลอดปี ซึ่งผลไม้เหล่านี้จะให้คุณค่าเป็นทั้งอาหารเสริมและสมุนไพรอีกด้วย ยิ่งในปัจจุบันเกษตรกรไทยมีความสามารถพิเศษ รู้จักวิธีการทำแผนใหม่ มีการวางแผนการขายอย่างดี สามารถบำรุงให้ผลไม้ออกนอกฤดู ทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดปี

5. การทำสวนสมุนไพร (Herbs) เป็นการปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริม และใช้เป็นเครื่องดื่ม เครื่องสำอาง และใช้เป็นยารักษาโรคในวงการแพทย์แผนไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมสวนสมุนไพร และศึกษาสรรพคุณของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด อันจะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ

6. การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) เป็นการเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด เช่น การเลี้ยงไหม การทำฟาร์มผึ้ง การทำฟาร์มปลาทั้งปลาสวยงาม ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อย การทำฟาร์มมุก การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม หอยตะเภา ฟาร์มจระเข้ บางแห่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ฟาร์มนกยูง ฟาร์มไก่ฟ้า ฟาร์มกวาง รวมถึงสวนของสภาพอากาศไทยด้วย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมฟาร์มปศุสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงามและซื้อไปปรุงเป็นอาหารได้

7. งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (Agricultural Product Festival) เป็นการจัดงานเพื่อส่งเสริมการขยายผลผลิตทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกซุก เช่น มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลิ้นจี่ งานเทศกาลลำไย งานเทศกาลกินปลา เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถร่วมงานเทศกาลดังกล่าว เพื่ออลังการชิมรสผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้

แนวทางบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมิใช่เพียงการเดินทางไปซื้อผลผลิตทางเกษตรถึงแหล่งผลิตเท่านั้น หากต้องได้รับความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิต วิถีเกษตรและสภาวะแวดล้อม การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงต้องคำนึงถึงศักยภาพของแหล่งพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าของแหล่งเกษตรกรรม สภาพแวดล้อม การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก และขีดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวที่มีความอ่อนไหวเปราะบาง หากได้รับความกระทบกระเทือนหรือขาดความระมัดระวังแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเสียหาย ต้นไม้ตายจากการติดเชื้อ หรือสัตว์ตัวเล็กๆ อาจติดเชื้อ เกิดโรคระบาดและตายลงได้นอกจากนั้นหากนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้วิธีการเที่ยวสวนที่ดี เข้าไปเด็ด หัก เอาผลไม้จากต้น ทำให้กิ่งก้านต้นไม้ฉีกหักเกิดรอยแผล อาจมีเชื้อราเข้าไปทำให้ลำต้นกิ่งเน่าตายได้ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดีระหว่างเจ้าของสวน ผู้จัดนำเที่ยว รวมถึงมัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว ซึ่งบุคคลทั้ง 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกันจะต้องรู้วิธีการบริหารจัดการวิธีการจัดนำเที่ยว และ

การเตรียมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดนำเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้ คือ

1. แนวทางบริหารจัดการของเจ้าของสวน ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้ คือ

- จัดเตรียมสถานที่นำชม ควรเป็นเส้นทางวนรอบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นจริง
- จัดมุมสาธิตให้นักท่องเที่ยวเข้าชมและควรจัดเจ้าหน้าที่เตรียมสาธิตด้วย
- จัดให้มีมัคคุเทศก์นำชมสวนที่สามารถอธิบายความรู้ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี
- จัดมุมพักผ่อนที่มีบริการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวและอาจจัดให้มีการจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและสินค้าของที่ระลึกอื่นๆ เพื่อเพิ่มบริการให้นักท่องเที่ยว และเพิ่มรายได้ให้กับเจ้าของสวนด้วย
- จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ทันสมัย แยกเปียก/แห้งให้เพียงพอ
- จัดให้มีห้องสุขาที่สะอาดอย่างเพียงพอให้นักท่องเที่ยว อาจมีการเก็บเงินค่าใช้ห้องสุขา แล้วนำเงินไปจ้างพนักงานดูแลความสะอาดหรือทำประโยชน์อย่างอื่นก็ได้

2. แนวทางบริหารจัดการของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้ คือ

- ต้องมีความรอบรู้สถานที่/ส่วนแห่งนั้นอย่างละเอียด เพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการตัดสินใจและการเตรียมตัวเดินทางท่องเที่ยวไปชมสถานที่ดังกล่าว
- ต้องเรียนรู้ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามในการท่องเที่ยวสวนหรือฟาร์มเกษตรแต่ละแห่ง และสามารถถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวเข้าใจก่อนเดินทาง
- ควรมีการประเมินผลหลังการนำชมสวนหรือฟาร์มเกษตรนั้นๆ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยใช้เวลาประมาณ 15 นาทีระหว่างการเดินทางกลับ เพื่อนำไปปรับปรุงในการจัดรายการชมสวนหรือฟาร์มเกษตรในครั้งต่อไป

3. แนวทางการเตรียมตัวของนักท่องเที่ยว ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้ คือ

- พิจารณาตัดสินใจว่าจะไปชมสวนหรือฟาร์มเกษตรสาขาหรือประเภทใด แล้วตัดสินใจเลือกสถานที่ที่ต้องการไปด้วย
- ต้องมีการเตรียมตัวเดินทางและเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมตามที่ผู้จัดรายการนำเที่ยวแนะนำ

- หากมีความชอบด้านการถ่ายภาพเป็นที่ระลึกแล้ว ควรเตรียมกล้องและฟิล์มไปให้มากพอ
- ต้องปฏิบัติตามข้อแนะนำและข้อห้ามของแต่ละสถานที่ เพราะต้นไม้และธรรมชาติในสวนหรือในฟาร์มนั้นมีความอ่อนไหวและเปราะบาง มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้ที่ไปเยือนได้ ในทำนองเดียวกันหากนักท่องเที่ยวบางคนมีภูมิแพ้ต่อยาฆ่าแมลงง่าย ก็ต้องระมัดระวังเช่นกัน เพราะบางช่วงเจ้าของสวนฉีดยาป้องกันแมลงและเชื้อราทำลายต้นไม้เอาไว้
- ต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สถานที่ในสวนหรือในฟาร์มที่ไปเยือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาด และสวยงาม

แนวคิดการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มีผู้รู้ได้ให้แนวคิดการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากมายดังต่อไปนี้ คือ

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (อ้างในราเมศร์ พรหมชาติ : 2545) ได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 10 ประการ คือ

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดให้มีจุดที่เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในชุมชน (Visiting Center) เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางที่นักท่องเที่ยวจะเข้าชมกิจกรรมการเกษตรในแหล่งชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวต่างๆ เป็นการเอื้ออำนวยในการให้ความรู้และข้อมูลเบื้องต้นต่างๆ ก่อนและหลังดูงานในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดความสะดวกและความพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถานที่จอดรถ จุดเรือ สถานที่พักผ่อน สถานที่แสดงกิจกรรมการเกษตร สถานที่จำหน่ายสินค้า สถานที่จำหน่ายเครื่องดื่ม ห้องสุขา ส่วนแสดงวิชาการในด้านการเกษตร เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำนาข้าว เป็นต้น

2. การพัฒนาจุดบริการนักท่องเที่ยว เป็นการปรับปรุงพัฒนาบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดในข้อ 1

3. การประชุมชี้แจง เป็นการจัดประชุมชี้แจงการดำเนินการโครงการท่องเที่ยวเกษตรแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ธุรกิจนำเที่ยว ผู้แทนกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้ทราบเป้าหมายและเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ รูปแบบ การดำเนินงานโครงการ ตลอดจนผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการเข้าร่วมดำเนินธุรกิจ การให้บริการนักท่องเที่ยว

4. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยวและการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมดำเนินธุรกิจและบริการภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

5. การจัดการและบริหารโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพจึงกำหนดให้มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ คณะกรรมการและหน่วยปฏิบัติการที่รับผิดชอบโครงการดังนี้

- จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร” ขึ้นที่กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการโครงการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรระดับภาค” เพื่อกำหนดแนวทาง และควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ
- แต่งตั้ง “เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรระดับภาค” จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทั้ง 6 ภาค เพื่อติดตามงานและประสานงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบ
- แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับจังหวัด”

6. การจัดการและการให้บริการของกลุ่มเกษตรกร เป็นการให้คำแนะนำและดูแลช่วยเหลือเกษตรกรในการวางรูปแบบการบริหารงานภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่มและแบ่งภารกิจ ในการทำงานและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชม

7. การจัดการระบบรวบรวมและกระจายสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวได้แก่ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูป หัตถกรรม ของที่ระลึก ซึ่งจำเป็นต้องจัดระบบการวางจำหน่าย เพื่อให้สินค้ามีความหลากหลายน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีคณะทำงานกำหนดประเภทสินค้า รวมทั้งการจัดการในการนำสินค้าออกวางพร้อมจำหน่ายตลอดเวลา

8. การจัดการและดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มสมาชิกในด้านต่างๆ ได้แก่

- จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

- เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไปทัศนศึกษาดูงานตามสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ เพื่อให้คำแนะนำด้วยการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ประสานงานกับธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและต่างประเทศในการนำนักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัทเข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

9. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการ

- จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ให้ช่วยแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัทเข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

10. การติดตามและรายงานผล ให้มีการติดตามและรายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคให้ศูนย์อำนวยการโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ออกติดตามการดำเนินงาน ให้ข้อเสนอและการปรับปรุงแก้ไขทุกเดือนพร้อมทั้งจัดทำรายการสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

ศูนย์ประสานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดน่าน (2544) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 6 ประการ คือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค กล่าวคือมีการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในประเทศอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่
2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น กล่าวคือมีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กล่าวคือมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงของเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมเข้ากับส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น กล่าวคือมีการสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5. การกระจายรายได้ กล่าวคือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน กล่าวคือคุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด จากการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยต้องมีการพัฒนาด้านพื้นที่เกษตร พัฒนาด้านสินค้าเกษตร พัฒนาด้านกิจกรรมเกษตร และพัฒนาด้านการให้บริการอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลด้วย

การนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักที่เป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะการส่งออกซึ่งภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความรับผิดชอบ และการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสมาชิกชมรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรอนันต์ วุฒิสเน (2543) ศึกษาเรื่องการสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากะพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารในการก่อตัวของกลุ่มผู้เลี้ยงปลากะพงขาว มี 3 ระยะ คือ การก่อร่างสร้างกลุ่ม การติดต่อกับหน่วยงานรัฐ และการจัดตั้งเป็นชมรม โดยใช้การสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ระหว่างสมาชิกชมรมด้วยกันและระหว่างผู้นำชมรมกับเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มประกอบด้วย 1) ความเป็นสังคมเครือญาติ 2) ความเป็นสังคมมุสลิม 3) ความเป็นผู้ที่ประสบปัญหาเหมือนกัน 4) ความต้องการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ และปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชมรม ประกอบด้วย 1) ลักษณะเฉพาะของผู้นำที่เป็นคนดี ซื่อสัตย์ สมาชิกให้ความเคารพ นับถือ กล่าวติดต่อกับหน่วยงานราชการและใฝ่รู้ 2) ลักษณะเฉพาะของสมาชิกที่มีความขยันขันแข็ง ใฝ่หาความรู้และมีความสำนึกในความเป็นกลุ่ม 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรม 4) การสื่อสารภายในชมรม 5) ปัจจัยภายนอก คือ ความไม่ต้องการไปประกอบอาชีพที่ประเทศมาเลเซีย การถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ และความต้องการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

สิริลักษณ์ ปรินรัมย์ (2548) ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือผู้ประกอบการภายในชุมชน ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ส่วนสถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการและการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ นอกจากนี้สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการและการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ ส่วนบทบาททางการสื่อสารของผู้นำชุมชนประกอบด้วย 4 บทบาท คือ 1) บทบาททางการสื่อสารเพื่อระดมคนเข้ามารวมกลุ่มเป็นคณะกรรมการชุมชน 2) บทบาททางการสื่อสารเพื่อระดมความคิดของสมาชิกภายในชุมชน 3) บทบาททางการสื่อสารในการจัดการกับข้อขัดแย้งภายในชุมชน คือ การเป็นตัวกลาง ตักเตือน สั่งให้ทำตาม และสั่งให้ผู้ค้าขายออกไปจากตลาด 4) บทบาททางการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

วรวรรณ อารีประชาภิรมย์ (2547) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่สัมฤทธิ์ผลในธุรกิจประกันชีวิต ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายตัวแทนประกันชีวิตเป็นการสื่อสารแบบแนวระนาบ มีศูนย์กลางการรวมกลุ่มที่ผู้นำรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สื่อสารและปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านผู้ส่งสาร ซึ่งได้แก่ กลุ่มตัวแทนประกันชีวิต บริษัทประกันชีวิต และสมาคมตัวแทนประกันชีวิต ปัจจัยด้านคุณสมบัติของแนวคิดด้านประกันชีวิต ปัจจัยด้านบริบทสังคม ซึ่งได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและการมีทัศนคติที่ดีต่อการประกันชีวิต

ผกา มาศ ธนพัฒน์พงศ์ (2545) ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรของชมรมสื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะเครือข่ายของชมรมสื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทยเป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลาย มีแกนนำเป็นศูนย์กลาง องค์ประกอบของเครือข่ายประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก และกลุ่มพันธมิตร โดยการสื่อสารในเครือข่ายเป็นการสื่อสารในแนวระนาบหรือแนวนอนซึ่งมีประเด็นในการสื่อสาร 7 ประเด็น คือ การจัดกิจกรรมออกค่ายทัวร์เกษตร สถานการณ์การเกษตรของประเทศไทย การแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม การประสานข้อมูลและแบ่งปันข้อมูล ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม ประเด็นทั่วไปและประเด็นเรื่องส่วนตัว ด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภารกิจตัวของเครือข่าย ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ ลักษณะของแกนนำ แนวคิดอุดมการณ์ของกลุ่ม การใช้เครือข่ายระหว่างบุคคล ความต้องการในผลประโยชน์ โอกาสในการระงับปัญหาทางการเกษตรและบริบทสังคม นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภารกิจตัวของเครือข่าย ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย คือ ลักษณะของแกนนำ และลักษณะของเนื้อหาหรือสาร

ภัทธา นิลังไส (2550) ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรณีศึกษา ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและมัจจุเทศก์ ตำบลวังหมี จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรณีศึกษา ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและมัจจุเทศก์ ตำบลวังหมี จังหวัดนครราชสีมา ประกอบไปด้วย 5 รูปแบบที่สำคัญ คือ (1) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ (2) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบกันมาก (3) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบกันน้อย (4) การสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ (5) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

นริศรา นงนุช (2544) ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ 2) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบมาก 3) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย 4) การสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ในส่วนของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. หน่วยงานภายนอก และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นับตั้งแต่การก่อตั้ง การดำเนินการ การประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึง การกำหนดแผนการจัดการและกฎ ระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

กฤษฎา สุริยวงศ์ (2549) ศึกษาเกี่ยวกับ การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทยปลายโพรงพง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทยปลายโพรงพง ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยที่เป็นบริบท (สิ่งแวดล้อม) ของหมู่บ้าน ประกอบด้วยนโยบายของกรมพัฒนาชุมชน นโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และการส่งเสริมจากสื่อมวลชน (2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ประกอบด้วยสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของหมู่บ้าน และผลประโยชน์จากรายได้ที่ได้รับ รูปแบบของการสื่อสารประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ และมีปฏิริยาโต้ตอบกันมาก รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบกันน้อย รูปแบบการสื่อสารทางเดียว ที่ไม่เป็นทางการ การใช้สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวประกอบด้วย สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชน และสื่ออินเทอร์เน็ต

จากการได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่อง “เครือข่าย” เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ประชาชนดำเนินการอยู่จริง แต่ยังมีงานวิจัยในด้านเครือข่ายการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรน้อยอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงหวังว่า การวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นการสนับสนุนให้เห็นถึงทิศทางการวิจัยในอนาคตที่เน้นรูปแบบการสื่อสารที่ประชาชนกำลังดำเนินการอยู่จริง ว่ามีความสำคัญอย่างไรในการพัฒนาประเทศ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีขั้นตอนและรายละเอียด
ของระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากร
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยใช้วิธีการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal
Interview) เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุดและมีความน่าเชื่อถือ

ประชากร

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยกำหนด
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มแกนนำของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารของกลุ่ม
รวมถึงปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม จำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) นายกันตัทธ เลิศสุวรรณวงษ์

ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว

จังหวัดนครราชสีมา

- 2) นายสมผ่อง องอาจ
ที่ปรึกษา / ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านสุขสมบุญ ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา
- 3) นายคชภัค ตังกุลศิริ
ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา
- 4) นายบรรเจ็ด หิมพานต์
รองประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา
- 5) นายประไพธ ไยบัวเทศ
เลขานุการชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา

2. สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาในเรื่องกระบวนการสื่อสารและปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักที่อาศัยอยู่ในอำเภอวังน้ำเขียวซึ่งเป็นสมาชิกของชมรม จำนวน 7 คน ได้แก่

- 1) นางณภัทรณีย์ ศรีธวัชรัตน์
ผู้ประกอบการรีสอร์ท “บ้านไร่คุณนาย”
- 2) นายพรชัย ลักษณะมีเศรษฐ
ผู้ประกอบการรีสอร์ท “บุไทรคันทีวิว”
- 3) นางวัฒนา เกกะสุด
ผู้ประกอบการรีสอร์ท “ชมจันทร์ฮัท”
- 4) นายพงษ์ศักดิ์ พิสิษฐวานิชย์
ผู้ประกอบการที่พัก “ต้นน้ำโฮมสเตด”
- 5) นางรำเพย พวงพรศรี
ผู้ประกอบการที่พัก “บ้านสวนสงวนสุข”
- 6) นายสานิตย์ มณฑาทิพย์
ผู้ประกอบการที่พัก “ไร่มิตร 103”
- 7) นายคารม เศษแฉ
ผู้ประกอบการที่พัก “กระท่อมหินนันทภาค”

3. หน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่มีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 9 คน ได้แก่

- 1) นางสาวสุกัญญา ภักดีพุทรา
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 1
- 2) นางสาวอุษา เชื้อนกลาง
นักวิชาการเกษตรรองคํการบรหการส่วนตำบลไทยสามัคคี
- 3) พระสมพนุ ฐมุตโต
เจ้าอาวาสวัดไทยสามัคคี
- 4) ผอ.วรชัย ประพิน
ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยสามัคคี
- 5) นางไสว พูนณรงค์
สมาชิกชมรมเห็ดหอม บ้านไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา
- 6) นายแพทย์วิชาญ คิดเห็น
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและรีสอร์ท
- 7) นางสุมาลี วิจิตรปรีชานันท์
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและรีสอร์ท
- 8) นายธีรเชษฐ์ เทพบาล
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและรีสอร์ท
- 9) นายภักพล เขียวสลับ
ร้านอาหารครัวนนทรีย์

4. นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวขาประจำที่เคยมาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวและเคยได้ติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 4 คน ได้แก่

- 1) นางเนตรอนงค์ อิศราโยธิน อายุ 45 ปี อาชีพ แม่บ้าน
- 2) นายประสิทธิ์ อมราภรณ์ อายุ 33 ปี อาชีพ ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- 3) นายณรงค์ฤทธิ์ ก้อนทอง อายุ 28 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน
- 4) นางสาววิลาภา สมบัตินันท์ อายุ 22 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความครบถ้วน สมบูรณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องมามีเครื่องมือช่วยในการวิจัย คือ

1. ตัวผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง
2. เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล (MP3)
3. กล้องถ่ายรูป
4. แบบบันทึกภาคสนาม

5. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการตั้งประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า แนวคำถามเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ไม่มีการปิดกั้นความคิดเห็น โดยกำหนดไว้เป็นหัวข้อต่างๆ ในโครงร่างการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) คำถามเกี่ยวกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

- ความเป็นมาของชมรม
- บทบาทหน้าที่ กิจกรรมของชมรม
- ผู้ที่เกี่ยวข้องในชมรม
- บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในชมรม

2) ลักษณะเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

- ลักษณะการติดต่อสื่อสารกันของสมาชิกภายในชมรม
- ลักษณะการติดต่อสื่อสารกันระหว่างแกนนำ
- ลักษณะการติดต่อสื่อสารกันระหว่างแกนนำกับสมาชิกในชมรม
- รูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั้งภายในและภายนอกชมรม
- หัวข้อการสนทนาหรือข่าวสารที่ชมรมชอบพูดคุยกัน มีเรื่องอะไรบ้าง

3) หน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

- การสนับสนุนของหน่วยงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- วิธีการติดต่อสื่อสารกับผู้นำชมรมและสมาชิกเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

4) นักท่องเที่ยวขาประจำที่มาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว

- เหตุผลที่เลือกที่จะมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- การรับรู้เรื่องราวของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- การใช้บริการหรือขอรับคำแนะนำแหล่งท่องเที่ยวจากชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- ความประทับใจในการให้บริการหรือคำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
- ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการผสมผสาน ดังนี้

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้บรรยายความรู้สึกของตน หรือเล่าเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นและผู้วิจัยจึงจะสัมภาษณ์เจาะลึกตามประเด็นคำถามที่ตั้งไว้
- การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย โดยการพูดคุยตามจังหวะและโอกาสที่เหมาะสม พร้อมทั้งใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ มาจำแนกประเภท (Typology) และจัดเรียงอย่างเป็นระบบ (Taxonomy) โดยการแยกแยะองค์ประกอบและเงื่อนไขต่างๆ การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าเพียงพอ ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ มีคุณภาพและสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ จึงนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความเป็นจริงและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเงื่อนไข ดังนี้

1. ก่อนลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและรู้สึกเป็นกันเอง โดยการแนะนำตัว พูดคุยเรื่องทั่วไป ขณะเดียวกันก็อธิบายให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงความสำคัญของการวิจัยนี้ ทั้งนี้เมื่อกลุ่มเป้าหมายมีความไว้วางใจในผู้วิจัยและเห็นความสำคัญของงานวิจัยนี้ ก็จะเต็มใจให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ไม่มีการปิดบัง ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็จะเป็นความจริง ครบถ้วนสมบูรณ์และมีความถูกต้อง

2. ในขณะที่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยทดสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้รับสอดคล้องกับข้อสังเกตของผู้วิจัยหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลที่ได้รับมีความถูกต้องหรือไม่

3. เมื่อเก็บข้อมูลได้ในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยต้องถอดเทปอย่างละเอียดและจดบันทึกสนามทุกครั้ง เพื่อจะได้ไม่ลืมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญ

4. ผู้วิจัยได้กำหนดให้การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสามารถนำ

ข้อมูลในบางประเด็นที่เหมือนกัน หรือเกี่ยวข้องมาเปรียบเทียบกันได้ ซึ่งจะเป็นการยืนยันได้ว่า ข้อมูลมีความถูกต้องเพียงใด

5. ผู้วิจัยยืนยันความถูกต้องของข้อมูลในขั้นสุดท้าย ด้วยการให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) อ่านร่างรายงานการวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องทั้งข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลในส่วนที่ผู้วิจัยตีความและวิเคราะห์

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยการนำเสนอข้อมูลตามสัดส่วนของปัญหำนำในการวิจัย ประกอบกับการบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ โดยการนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนตามเป้าหมายของการวิจัย คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา” ในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยในงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ในการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเบื้องต้น
 - 1) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
 - 2) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
2. ข้อมูลซึ่งตอบปัญหานำการวิจัย ได้แก่
 - 1) ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
 - 2) กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอวังน้ำเขียวและชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

จากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างและการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบข้อมูลเบื้องต้นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเป็นมาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาในด้านข้อมูลเบื้องต้นและที่ตั้งอำเภอวังน้ำเขียว ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ สภาพสังคมและวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ และแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

ข้อมูลเบื้องต้นและที่ตั้งอำเภอวังน้ำเขียว

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยบนที่ราบสูงโคราช มีเทือกเขาสูงชันกำแพงและเทือกเขาแดงพญาเย็นกั้นจังหวัดนครราชสีมากับจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง นครราชสีมาเป็นเมืองเก่าเคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยขอม เป็นเมืองชั้นเจ้าพระยามหานคร สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 – 2231) โปรดให้รวมเมืองเสมา (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่อำเภอสูงเนิน) กับเมืองโคราชปุระ (ชื่อเดิมของเมืองนครราชสีมา) เป็นเมืองนครราชสีมา แต่คนส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า “โคราช” ปัจจุบันมีความสำคัญในฐานะเป็นประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชาวโคราชมีความภาคภูมิใจและยกย่องวีรกรรมของคุณหญิงโม ซึ่งเป็นภรรยาพระปลัด (พระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ์ทศวิชัย) ผู้รักษาเมืองนครราชสีมา ได้ร่วมมือกับชาวเมืองนครราชสีมารักษาเมืองไว้ กล่าวคือ พ.ศ. 2369 เมื่อเจ้าอนุวงศ์ (เจ้าอนุวงศ์) ผู้ครองนครเวียงจันทน์ยกกองทัพมาตีกรุงเทพฯ โดยเดินทางผ่านเมืองนครราชสีมา เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2369 คุณหญิงโมได้วางแผนลอบส่งข่าวให้เจ้าพระยากำแหงสงครามรามภักดี (ทองอินทร์ ภูริบาล) เจ้าเมืองนครราชสีมาทราบ และออกอุบายจนทหารเวียงจันทน์หลงกล จนกระทั่งทหารของเจ้าพระยากำแหงสงครามรามภักดี เดินทางมาช่วยเหลือได้ทันเวลา ณ ท้องสนามหลวง แขวงเมืองพิมาย ทหารเวียงจันทน์ต้องถอนกำลังออกจากเมืองนครราชสีมา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2369 เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคุณหญิงโมให้ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น “ท้าวสุรนารี”

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ พ.ศ. 2475 รัชกาลที่ 7 โปรดให้ยกเลิกการจัดทำเมืองมณฑลเทศาภิบาล (นครราชสีมา) เปลี่ยนเป็นภาคที่ 3 มีหัวเมืองในความปกครอง 6 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี ที่ว่าการตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมาแบ่งการปกครองเป็น 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ โดยอำเภอรังน้ำเขียวเป็นอำเภอที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539

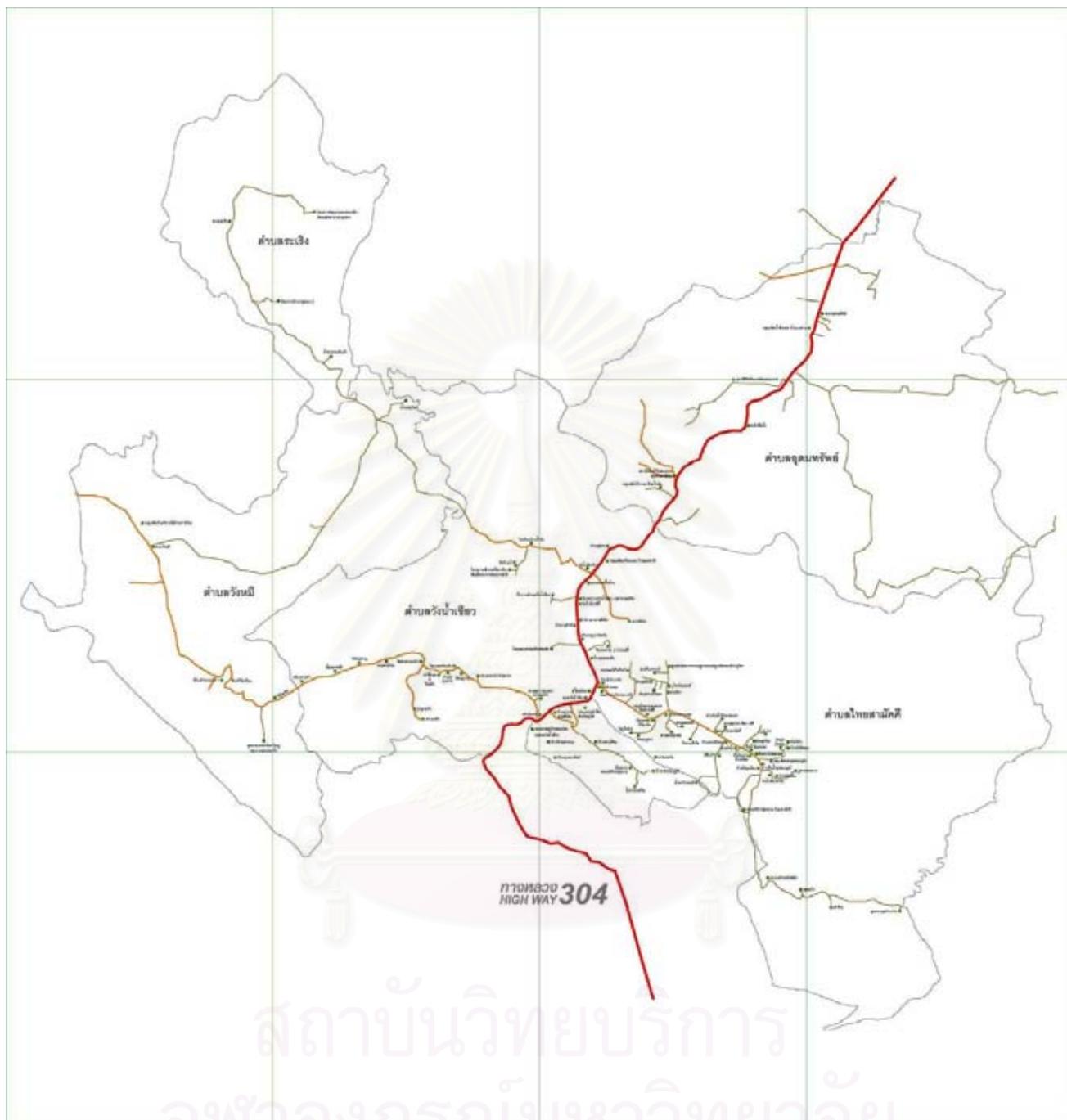
อำเภอรังน้ำเขียวตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ในอดีตเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน จึงมีชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานเพื่อหาที่ทำกิน กลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานมาจากอำเภอบักรังชัย อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะเมื่อ พ.ศ. 2504 มีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 เพื่อเป็นถนนสายยุทธศาสตร์จากสัตหีบติดต่อกับยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงประเทศลาว รัฐบาลในขณะนั้นมีนโยบายให้สัมปทานป่า ทำให้คนจากอำเภอและจังหวัดต่างๆ ประมาณ 40 จังหวัด มาตั้งถิ่นฐานในอำเภอรังน้ำเขียว เช่น จังหวัดปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี และสุรินทร์ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544) ปัจจุบันอำเภอรังน้ำเขียวประกอบด้วย 5 ตำบล 81 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลรังน้ำเขียว ตั้งอยู่ตอนกลางของอำเภอรังน้ำเขียว มีเนื้อที่ประมาณ 206 ตารางกิโลเมตร เขตการปกครองครอบคลุม 19 หมู่บ้าน
2. ตำบลอุดมทรัพย์ เป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลสะแกราช อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2539 ตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอรังน้ำเขียว มีเนื้อที่ประมาณ 257 ตารางกิโลเมตร เขตการปกครองครอบคลุม 16 หมู่บ้าน
3. ตำบลไทยสามัคคี เป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลรังน้ำเขียว อำเภอรังน้ำเขียว เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอรังน้ำเขียว มีเนื้อที่ประมาณ 205 ตารางกิโลเมตร เขตการปกครองครอบคลุม 11 หมู่บ้าน
4. ตำบลวังหมี เป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลตะขบ อำเภอบักรังชัย เมื่อ พ.ศ. 2479 ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้เปลี่ยนเขตการปกครองให้ตำบลวังหมีขึ้นตรงต่ออำเภอรังน้ำเขียว เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538 ตำบลวังหมีตั้งอยู่ด้านตะวันตกของอำเภอรังน้ำเขียว มีเนื้อที่ประมาณ 202 ตารางกิโลเมตร เขตการปกครองครอบคลุม 21 หมู่บ้าน
5. ตำบลระเริง อยู่ด้านเหนือของอำเภอรังน้ำเขียว มีเนื้อที่ประมาณ 99 ตารางกิโลเมตร เขตการปกครองครอบคลุม 14 หมู่บ้าน จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539

อำเภอวังน้ำเขียวมีเนื้อที่ประมาณ 1,129.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 706,243 ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 (สายนครราชสีมา-กบินทร์บุรี) ประมาณ 72 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 238 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลตะขบ ตำบลภูหลวง ตำบลลำนางแก้ว อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย ตำบลจระเข้หิน อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลโป่งตาลอง ตำบลวังกระทะ ตำบลคลองม่วง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบุพราหมณ์ ตำบลทุ่งมหาโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.1

แผนที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศของอำเภอวังน้ำเขียว แบ่งเป็น 4 ลักษณะคือ พื้นที่ภูเขาและที่ลาดชัน มีเนื้อที่ประมาณ 376,219 ไร่ หรือร้อยละ 55.75 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เนินเขามีเนื้อที่ประมาณ 272,906 ไร่ หรือร้อยละ 40.50 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ที่ราบสูงมีเนื้อที่ประมาณ 22,780 ไร่ หรือร้อยละ 3.30 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่น้ำมีอยู่ประมาณ 2,470 ไร่ หรือร้อยละ 0.37 ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะดังกล่าวอำเภอวังน้ำเขียวจึงมีภูเขามากมาย ได้แก่ เขาลำพระเพลิง เขาเขียว เขาซับเต่า เขาสูง เขาทับแจ็ก เขาสวนหอม เขากำแพง เขาปลายคลองกุ่ม เขาโซ่ เขาแผงม้า เขาไผ่ เขาตะกุดรัง และเขาวง และมีแม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลำพระเพลิง ลำมูล ลำเชียงสา และลำตะคอง ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูงทำให้อำเภอวังน้ำเขียวมีสภาพอากาศหนาวเย็นและฝนตกชุกกว่าอำเภออื่นในจังหวัดนครราชสีมา ดังคำขวัญของอำเภอว่า “วังน้ำเขียวเมืองหนาว ภูเขามากมาย น้ำตกหลากหลายผลไม้ยาวนานพันธุ์ แดนสวรรค์เมืองในหมอก” และที่บอกว่า “สวิตเซอร์แลนด์แดนอีสาน” กล่าวคือฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 9 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-ตุลาคม มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,300 มิลลิเมตรต่อปี และฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมของอำเภอวังน้ำเขียวเป็นสังคมใหม่ที่มีรากไม้ลึกหรือชุมชนรากฝอย กล่าวคือมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จากหลายพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นนักบุกเบิกป่าเพื่อหาที่ทำกิน ลักษณะสังคมจึงมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และพร้อมจะย้ายที่อยู่ใหม่หากมีที่ใหม่ที่ดีกว่า แต่ก็ยังมีบางกลุ่มที่มีความผูกพันกับพื้นที่ เนื่องจากต้องต่อสู้ด้วยแรงกายเพื่อความอยู่รอด ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ด้วยการรับจ้างทำงานในพื้นที่ จนกระทั่งเข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำกิน สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านในอำเภอวังน้ำเขียวมีลักษณะและความสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคล (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม อ่างใน นาดยา ธนพลเกียรติ, 2547 : 37-39) ดังนี้

1. ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ

ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว เริ่มตั้งแต่มีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 มีหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งช่วยเหลือประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่

กรมอนามัย กรมอนามัยจัดตั้งศูนย์มาลาเรียขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2511 เพื่อช่วยเหลือและดูแลสุขภาพอนามัยให้แก่ประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว และขยายมาเป็นสถานีอนามัยประจำตำบลและหมู่บ้าน

กรมการปกครอง กรมการปกครองสำรวจสำมะโนครัวเพื่อกำหนดเขตการปกครอง และจัดตั้งหมู่บ้านครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2512 และเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (กรมอุทยาน) มีหน้าที่ดูแลอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน ซึ่งมีพื้นที่ทำกินของประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และพื้นที่อยู่อาศัยรวมทั้งพื้นที่ทำกินมีอาณาเขตติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน ประชาชนกับเจ้าหน้าที่กรมอุทยานจึงมีความสัมพันธ์กันทั้งในแง่บวกและลบ คือ ระหว่าง พ.ศ. 2527 – 2528 กรมอุทยานได้เปิดสัมปทานป่าไม้ ทำให้ประชาชนมีอาชีพ ขณะเดียวกันก็มักมีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่กรมอุทยานเนื่องจากการบุกรุกเข้าไปตัดไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติ

สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส.ป.ก. ได้เอกสารสิทธิ์ถือครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการประกอบอาชีพแก่เกษตรกรเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2528 ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2541 ส.ป.ก. ได้จัดตั้งสระน้ำประจำไร่นาในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 36 แห่ง เพื่อให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐและข้าราชการอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ครู พัฒนาชุมชนและเกษตรกรอำเภอ ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันส่วนใหญ่จะเป็นในแง่บวกและพัฒนาเป็นแบบเครือข่ายมากขึ้น

2. ผู้นำ

ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างมากต่อสังคมชนบท ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1) ผู้นำจากอำนาจบารมี เป็นผู้นำในยุคเริ่มแรกของการก่อตั้งชุมชน ส่วนใหญ่เป็นนักบุญบึก มีอำนาจและบารมีทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เนื่องจากจะต้องดูแลและปกป้องความปลอดภัย

ให้คนในชุมชน และเป็นที่ยิ่งในทุกรื่อง ผู้นำกลุ่มนี้จึงมักสนิทสนมกับข้าราชการในลักษณะผู้ให้ข่าวสารหรือความคิดเห็นเรื่องการค้าเงินงานต่างๆ ในพื้นที่

2) ผู้นำจากธนบารมี เป็นผู้นำที่สร้างและสะสมบารมีด้วยการใช้เงินเป็นเครื่องมือ ผู้นำกลุ่มนี้เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมเริ่มเปิด เช่น การจัดตั้งตำบลใหม่ หมู่บ้านใหม่ ผู้นำกลุ่มนี้มักเป็นผู้นำโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของหน่วยราชการ

3) ผู้นำจากปัญญาบารมี เป็นผู้นำที่มีความเชื่อถือเกี่ยวกับแนวคิดและปัญญาของผู้อื่น หรือเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำกลุ่มนี้เริ่มมีบทบาทช่วงไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา มักเป็นคนที่เคยทำงานในองค์การพัฒนาเอกชน ข้าราชการ และเกษตรกร

3. กลุ่มและองค์การทางสังคม

การรวมตัวของประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียวในรูปของกลุ่มและองค์การมีจำนวนมาก ทั้งจากนโยบายของรัฐและความต้องการของประชาชนเอง ซึ่งแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1) กลุ่มและองค์การที่จัดตั้งจากนโยบายของรัฐ เกิดขึ้นแทบทุกหมู่บ้าน มีทั้งกลุ่มเกษตรกร พัฒนาชุมชน สาธารณสุข และสังคม ได้แก่ กลุ่มกองทุนพัฒนาการเกษตร กลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกรและธนาคารปุ๋ย กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มประชาคมหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับต่ำ จะเห็นได้จากการทำกิจกรรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มมีน้อยมาก หรือมีเฉพาะสมาชิกบางครอบครัวเท่านั้น

2) กลุ่มและองค์การที่จัดตั้งจากความต้องการของประชาชน ได้แก่ กลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอวังน้ำเขียว สหกรณ์เกษตรกรรวมวังน้ำเขียว จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชุมชนเพชรน้ำหนึ่ง จำกัด กลุ่มเพาะเห็ดบ้านสุขสมบูรณ์ กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านสุขสมบูรณ์ กลุ่มผู้ปลูกเบญจมาศ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับตำบลวังน้ำเขียว และชมรมส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรตำบลวังหมี กลุ่มเหล่านี้มีความเข้มแข็งมาก ซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของสมาชิกเมื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ และสมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้น

4. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ประชาชนส่วนใหญ่ของอำเภอวังน้ำเขียวอพยพมาจากที่อื่น เป็นเหตุให้มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ภาษาพูดมีทั้งภาษาไทยโคราช ภาษาไทยภาคกลาง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานสงกรานต์ นอกจากนี้ยังมีการจัดเทศกาลที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น งานวันของดีวังน้ำเขียว งานเบญจมาศบานในม่านหมอก ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 18-19 มกราคม 2546

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว ช่วง พ.ศ. 2500 – 2508 เป็นการทำให้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน นับแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและการส่งออก ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอวังน้ำเขียวถูกทำลายเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง การประกอบอาชีพของประชาชนเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย และมีการประกอบอาชีพอื่นมากขึ้น ซึ่งจำแนกได้ 5 กลุ่ม (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม อ่างโน นาทยา ธนพล เกียรติ, 2547 : 41-42) ดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

พืช แบ่งเป็น พืชไร่ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง และข้าวไร่ ไม้ผล เช่น มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย และมะขามหวาน ผัก เช่น สลัดแก้ว คอศ และบัตเตอร์เฮด ไม้ดอกไม้ประดับ เช่น เบญจมาศ หน้าวัว และดาวเรือง ไม้เศรษฐกิจ เช่น ยูคาลิปตัส ไม้สัก

สัตว์ เช่น โคขุน ไก่ชน ไข่พันธุ์ กวาง และปลาชนิดต่างๆ

2. อาชีพรับจ้าง แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ รับจ้างในภาคการเกษตร เช่น เก็บเกี่ยว

ผลผลิต ใส่ปุ๋ย ตัดแต่งกิ่ง และรับจ้างนอกภาคการเกษตร เช่น ภาคอุตสาหกรรม และรับจ้างทั่วไป

3. อาชีพค้าขาย เช่น ร้านขายอาหาร ร้านขายอุปกรณ์เพาะปลูก

4. อาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างในหน่วยราชการต่างๆ

5. อาชีพอื่นๆ เช่น งานหัตถกรรมในครัวเรือน งานด้านการบริการต่างๆ

ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การปลูกสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 95 พืชที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ไม้ผล ไม้ยืนต้น และไม้ดอกเมืองหนาว

แหล่งท่องเที่ยว

อำเภอวังน้ำเขียวมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูง ส่งผลให้มีสภาพอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า รวมทั้งการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เกษตรกรพื้นที่ โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่สารพัดชนิดนั้น แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียวจึงมีไม่เพียงทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเสน่ห์ของการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,168.64 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,396.96 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ติดต่อกันถึง 11 อำเภอ 4 จังหวัด คือ สระบุรี นครนายก นครราชสีมา และปราจีนบุรี นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยังเป็นอุทยานแห่งแรกของประเทศไทย โดยประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2505 และมีสมญานามว่าเป็น “อุทยานมรดกของกลุ่มประเทศอาเซียน” เนื่องจากเป็นป่าผืนใหญ่ในเทือกเขาพนมดงรักอันเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาดงพญาไฟหรือดงพญาเย็น แหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญหลายสาย มีภูมิประเทศสวยงาม ประกอบด้วยขุนเขาน้อยใหญ่สลับกัน สภาพป่าและพืชพันธุ์แบ่งได้ 5 ประเภท คือ ป่าเบญจพรรณแล้ง ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และป่าละเมาะ สัตว์ป่าที่พบ เช่น ช้าง กระทิง เก้ง เสือ หมี และหมาป่า นกมีหลายชนิดทั้งนกประจำถิ่นและย้ายถิ่น โดยเฉพาะนกเงือกที่เป็นนกขนาดใหญ่ที่สุดในอุทยานแห่งชาติพบมากในช่วงเดือนสิงหาคมและกันยายน

แหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว มีเพียงน้ำตกธารน้ำใส อยู่ในเขตตำบลวังหมี เป็นน้ำตกขนาดเล็ก ในช่วงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำ นอกจากนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 (เขาแผงม้า)

โครงการปลูกป่าเขาแผงม้า ในอดีตเป็นป่าผืนเดียวกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่อย่างชุกชุม ต่อมาเมื่อมีนโยบายการพัฒนาประเทศด้วยการตัดถนนสายต่างๆ ทะลุกลางป่าเพื่อหาพรมแดนรัก การสัมปทานป่าไม้ ทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพบนโครงการปลูกป่าเขาแผงม้ามากขึ้น ทำให้เนื้อดินมีความเสื่อมสภาพจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น จนมีคนกล่าวขานว่า “ภูเขาไฟ” ต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายให้ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 และเขาแผงม้าก็เป็นหนึ่งในโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ โครงการปลูกป่าเขาแผงม้าอยู่ในความดูแลของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย (มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า) โครงการปลูกป่าเขาแผงม้าเป็นศูนย์การเรียนรู้ระดับท้องถิ่น เช่น การศึกษารูปแบบการพัฒนาพื้นที่ป่ากันชนอย่างมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น การฟื้นฟูสภาพป่า การศึกษาระบบนิเวศของทั้งพืชและสัตว์ โดยเฉพาะการดูกระทิง

อุทยานแห่งชาติทับลาน เป็นอุทยานแห่งชาติขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่ง มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลบุพราหมณ์ในเขตอำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอปักธงชัย อำเภอครบุรี อำเภอวังน้ำเขียว อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ 2,240 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,400,000 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2524 ภายในอุทยานแห่งชาติมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ ป่าลาน ซึ่งมีต้นลาน พันธุ์ไม้ดึกดำบรรพ์ ตระกูลปาล์มที่หายาก

น้ำตกห้วยใหญ่ เป็นธารน้ำตกขนาดเล็กไหลผ่านก้อนหินใหญ่สองก้อน น้ำตกจะมีเฉพาะช่วงฤดูฝน ประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ทางเดินเข้าน้ำตกเป็นทางลาดเล็กน้อย ประมาณ 20 เมตร

น้ำตกสวนห้อม ห้วยขมิ้น และห้วยใหญ่ใต้ ธารน้ำตกมีลักษณะเป็นหน้าผา สูงประมาณ 50 เมตร กว้างประมาณ 30 เมตร น้ำตกมีความสวยงามมากในฤดูฝนประมาณเดือนกรกฎาคม-กันยายน ในฤดูแล้ง น้ำจะค่อนข้างน้อย บริเวณใกล้น้ำตก อุทยานแห่งชาติทับลานได้จัดสถานที่กางเต็นท์อยู่บนเนินเขาไว้บริการนักท่องเที่ยว จากจุดกางเต็นท์นี้นักท่องเที่ยวจะมองเห็นน้ำตกทิวทัศน์ที่สวยงามของอุทยานแห่งชาติได้เป็นอย่างดี

มูลหลง-มูลสามง่าม ในอดีตเป็นป่าผืนเดียวกับป่าดงพญาไฟ ซึ่งเป็นกำแพงกั้นระหว่างภาคตะวันออกกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันมีการฟื้นฟูสภาพป่าให้คืนสู่สภาพที่อุดม

สมบูรณดั้งเดิม ลักษณะการท่องเที่ยวบนเขามูลหลง-มูลสามง่าม เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติและเรียนรู้ชีวิตสัตว์ป่านานาชนิด

สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช เป็นแหล่งชีวมณฑลขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของโลก อยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติประเภทพรรณไม้

ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเขาภูหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาภูหลวง บ้านคลองสมบูรณ ตำบลละเวง ครอบคลุมพื้นที่ 170,000 ไร่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาป่าดิบแล้งแนวยาวกว่า 40 กิโลเมตร กิจกรรมการท่องเที่ยวของศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเข้าค่ายศึกษาธรรมชาติ การพายเรือ ตกปลา และดูนก การปั่นจักรยานเสือภูเขาตามเส้นทางธรรมชาติ ระยะทางตั้งแต่ 5-40 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้คือ น้ำตกขุนโจรและน้ำตกคลองดินดำ

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพการเกษตร และมีการพัฒนาพื้นที่ของสมาชิกภายในกลุ่มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอลำน้ำเคียว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทตามลักษณะผลผลิตการเกษตร ได้แก่

แหล่งปลูกพืชผัก การปลูกผักปลอดสารพิษเป็นอาชีพหนึ่งที่ชาวบ้านในอำเภอลำน้ำเคียวนิยมปลูกกัน อันเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการปลูกผักเมืองหนาว เช่น สลัดแก้ว คอส และบัตเตอร์เฮด เกษตรกรที่รวมกลุ่มกันปลูกผักปลอดสารพิษมีจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรไร้สารพิษอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำน้ำเคียว จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านสุขสมบูรณและสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชุมชนเพชรน้ำหนึ่ง รวมถึงแหล่งผลิตเห็ด ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ดบ้านสุขสมบูรณ ผลผลิตของกลุ่มมีทั้งชนิดสดและแปรรูป เช่น เห็ดหอม เห็ดนางฟ้า และเห็ดหลินจือ

แหล่งปลูกดอกเบญจมาศ ส่วนใหญ่ปลูกกันในตำบลไทยสามัคคีและลำน้ำเคียว ดอกเบญจมาศที่ปลูกมีหลายสายพันธุ์ เช่น ครีมีสท์ เอลเลน วาล์งเกน และเรแกน ชั้นนี้ กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกดอกเบญจมาศมีจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับตำบลลำน้ำเคียว กลุ่มผู้ปลูกเบญจมาศ และสหกรณ์เกษตรกรรมลำน้ำเคียว

แหล่งปลูกสมุนไพร ได้แก่ กลุ่มชมรมส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรตำบลวังหมี่ ผลผลิตของกลุ่มมีทั้งชนิดสดและแปรรูป เช่น กระชายดำ ขมิ้นชัน และแป๊กหอม

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยเป็นการรวมกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยภาคเอกชนและเป็นการช่วยประสานงานระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนรวมทั้งให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในช่วงแรกมีรีสอร์ทอยู่ประมาณ 10 แห่งที่ร่วมเป็นสมาชิกทำงานร่วมกัน และต่อมาได้ตกลงเห็นชอบร่วมกันที่จะให้ชมรมมีการดำเนินการและจัดกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น ดังนั้นสมาชิกจึงได้ตกลงร่วมกันที่จะให้นายกันติทัต เลิศสุวรรณวงศ์ เป็นประธานชมรมคนแรก โดยให้เหตุผลว่าเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานานทั้งยังเป็นผู้อาวุโสกว่า

ดังนั้นแกนนำหลักของชมรมในระยะเริ่มแรกมีเพียง 1 คนเท่านั้น คือ นายกันติทัต ที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชมรม ในการประสานงานต่างๆ กับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อผลักดันให้อำเภอวังน้ำเขียว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น

วัตถุประสงค์การก่อตั้งชมรม

จากการสัมภาษณ์นายกันติทัต พบว่า การก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีเป้าหมายเพื่อให้มีศักยภาพในการต้อนรับและดึงงบประมาณต่างๆ เข้ามา เพื่อให้อำเภอวังน้ำเขียวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก ตั้งแต่ที่อำเภอวังน้ำเขียวเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทำให้มีผู้ประกอบการธุรกิจรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียวเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการแข่งขันกันในเรื่องราคาที่พัก ซึ่งไม่เป็นมาตรฐาน นอกจากนั้นยังมีเรื่องมาตรฐานการบริการยังไม่ดีเท่าที่ควร จึงทำให้ต้องก่อตั้งชมรมนี้ขึ้นมาเพื่อเป้าหมายดังกล่าว ดังข้อความของ นายกันติทัต, สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550

“เราก็เลยมาคิดกันว่า ทำอย่างไรถึงจะมีมาตรฐานเดียวกัน ราคาเป็นมาตรฐานเดียวกัน แล้วก็ทำอย่างไรข้าราชการ หน่วยงานรัฐจะเข้ามาช่วยเรา ก็เลยจำเป็นจะต้องก่อตั้งขึ้นมาเป็น ชมรมฯ ขึ้นมาเพื่อให้มีศักยภาพในการต่อรอง เพื่อจะมีศักยภาพในการดึงงบประมาณหรืออะไร ต่างๆ เข้ามา ทำให้วังน้ำเขียวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น”

ภารกิจของชมรม

ในส่วนภารกิจของชมรมนั้น จากการสัมภาษณ์นายกันติทัตจะเห็นได้ว่า คือ การประสานงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างสูงสุดในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว ดั่งข้อความของ นายกันติทัต, สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550

“หมายถึงว่าเราประสานทำวิธีใดก็ได้ให้คนมาอำเภอวังน้ำเขียว โดยประสานกับทาง ราชการ ททท. หรือโรงเรียนเราก็สนับสนุนโดยก็จะสนับสนุนไปทางโรงเรียนเหมือนกัน โดยให้เด็กนักเรียนเป็นภาคีเล็กๆน้อยๆ คือ จะส่งเสริมทุกทาง คือการท่องเที่ยวเนี่ย ถ้าเราส่งเสริมเฉพาะ การตลาดจะให้คนเข้ามาเที่ยว แต่ว่ามันไม่มีการพัฒนาส่วนภายในมันก็ไม่ได้ แต่ถ้าเราพัฒนาแต่ ภายในแต่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา มันก็ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้นมันก็ต้องทำ โดยการประสาน กับภาครัฐโดยการขอของงบประมาณ ขอวิทยากร อย่างครั้งที่แล้วที่อบรมยุวมัคคุเทศก์ เราก็ขอจาก ศูนย์การท่องเที่ยว ศูนย์การท่องเที่ยวเค้าก็ส่งอาจารย์วิทยากรจากวิทยาลัยการท่องเที่ยวและ โรงแรมของโคราชมาสอนให้ 2 วัน อย่างนี้เป็นต้น ส่วนเรื่องของการพัฒนาภายใน เราก็ อีกอันหนึ่ง ก็คือส่งเสริมการต้อนรับ มนุษย์สัมพันธ์ การบริการของผู้ประกอบการ การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี อะไร แบบนี้”

แต่หลังจากนั้นประมาณ 3 ปี นายกันติทัตมีภารกิจส่วนตัวมากขึ้น จึงทำให้ต้องถอนตัว ออกจากตำแหน่งประธานชมรม

ดังนั้น ทางสมาชิกชมรมจึงได้มีการเสนอชื่อให้นายคชภัก ตังกุลศิริ รับหน้าที่เป็นประธาน ชมรมคนที่สองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ต่อจากนายกันติทัต ซึ่งสมาชิกชมรม มีความ เห็นชอบร่วมกันว่าเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ

จากการเสนอชื่อประธานชมรมคนใหม่ครั้งนี้ ได้มีการแต่งตั้งรองประธานชมรม และ
 เสร็จญญีกอีก 2 ตำแหน่ง คือ นายบรรเจ็ด หิมพานต์ ได้รับตำแหน่งเป็นรองประธานชมรม และ
 นายประไพศ ไยบัวเทศ ได้รับตำแหน่งเป็นเลขาธิการของชมรม

ภายหลังจากการแต่งตั้งประธานชมรม รองประธานชมรม และเสร็จญญีกครั้งนี้แล้ว ทาง
 ชมรมจึงได้มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการกับสมาชิกผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักของชมรม
 เพื่อให้ได้มีการพูดคุยในเรื่องราวต่างๆไป รวมถึงหากใครมีปัญหาอะไร ก็สามารถมาปรึกษาหารือ
 กันได้ โดยการประชุมครั้งแรกหลังจากการแต่งตั้งตำแหน่งใหม่ จัดขึ้นในเดือน สิงหาคม 2548 มี
 ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 23 คน และจะจัดให้มีการประชุมร่วมกันเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันพุธที่ 2
 ของแต่ละเดือน สถานที่ประชุมจะเป็นรีสอร์ทและที่พักของสมาชิกชมรม ซึ่งจะสลับสับเปลี่ยนกัน
 ไป โดยมีการโทรศัพท์หากันหรือพูดคุยเมื่อเจอระหว่างสมาชิกด้วยกันเพื่อเตือนถึงเรื่องการประชุม
 ในเดือนถัดไป

“ตอนนี้มีสมาชิก เป็นรีสอร์ททั้งหมดอยู่ที่ 78 แห่ง รวมทั้งอำเภอ จัดประชุมเดือนละ 1
 ครั้ง ทุกวันพุธที่ 2 ของเดือน เราไม่ได้ส่งจดหมายแต่จะใช้การโทรศัพท์แจ้งกัน หรือไม่ก็เวลาเจอ
 กันก็จะเตือนกัน อย่างนั้นมากกว่า คือเราไม่ได้ทำเต็มรูปแบบซะทีเดียว จริงๆ อำเภอนี้จะอยู่
 เหมือนกับพี่กับน้อง เข้าไปกินข้าวบ้านนู้น ไปนอนบ้านนี้”

นายชัชวาล, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550

อย่างไรก็ตาม การประชุมที่จัดขึ้นในแต่ละเดือน มีสมาชิกเข้าร่วมประชุมเพียง 8-10 คน
 เท่านั้น และเป็นสมาชิกกลุ่มเดิมที่เข้าร่วมประชุม เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีภาระงานมากทั้งงาน
 ประจำและงานส่วนตัว จึงไม่ได้เข้าร่วมประชุม แต่การประชุมก็ยังคงจัดขึ้นทุกเดือน หรือ 2 เดือน
 ครั้ง เพื่ออย่างน้อยก็ได้มีการพบปะ พูดคุยกันระหว่างแกนนำและสมาชิกของชมรมฯ

“คนที่ทำรีสอร์ทในอำเภอวังน้ำเขียวเนี่ย เป็นเจ้าของธุรกิจ แล้วการทำรีสอร์ทเนี่ยเหมือน
 เป็นการทำอาชีพเสริม เขาเรียกเหมือนเป็นอาชีพรอง แล้วก็ทำสนุกๆ มากกว่า คือใช้เวลาว่างมา
 ทำ เป็นงานอดิเรกนะ คือเขาก็จะมาประชุมกันไม่ได้ หรือบางทีส่งตัวแทนมา ตัวแทนก็ว่างบ้างไม่
 ว่างบ้าง ก็ไม่ได้มีอำนาจตัดสินใจ แต่ถามว่าชมรม ปัญหาตอนนี้โดยส่วนใหญ่เนี่ย อำนาจการ
 ตัดสินใจอยู่ที่ประธานแทบทั้งหมด แต่ว่าเราต้องแจ้งให้ทราบเท่านั้นเองว่า อะเนี่ยมาประชุมแค่
 เนี่ย แบบเนี่ย รับมัย ถ้าคนอื่นเขาขอบคุณก็ต้องรับด้วย เพราะถือว่าคุณไม่ได้มาประชุม

เพราะฉะนั้นคุณก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะมานั่งออกเสียง จะมารอคุณทั้งหมดก็ไม่ไหว จริงๆ ทั้งหมด 78 ต้องมา แต่มาไม่ครบไม่เป็นไร แต่ว่าถ้าที่ประชุมเป็นเอกฉันท์แล้ว คุณก็ต้องเป็นเอกฉันท์ด้วย เช่นเดียวกัน ส่วนมากที่มาประชุมกันก็จะมีหน้าเดิมๆ ประมาณเนี่ย 8-9 คน 10 คน คนที่มา จะเป็นตัวยื่นตลอด แต่ว่าการดำเนินงาน การประสานงานต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นประธาน ถ้าไม่วาง ก็รองประธาน และ ประธานจะติดต่อกับเรื่อง แล้วก็โดนด่าทุกเรื่อง คือประธาน จะรู้จักคนเยอะไป คือประธานหน้าด้านอ่ะครับ”

นายชภัค, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550

ภาพที่ 4.2

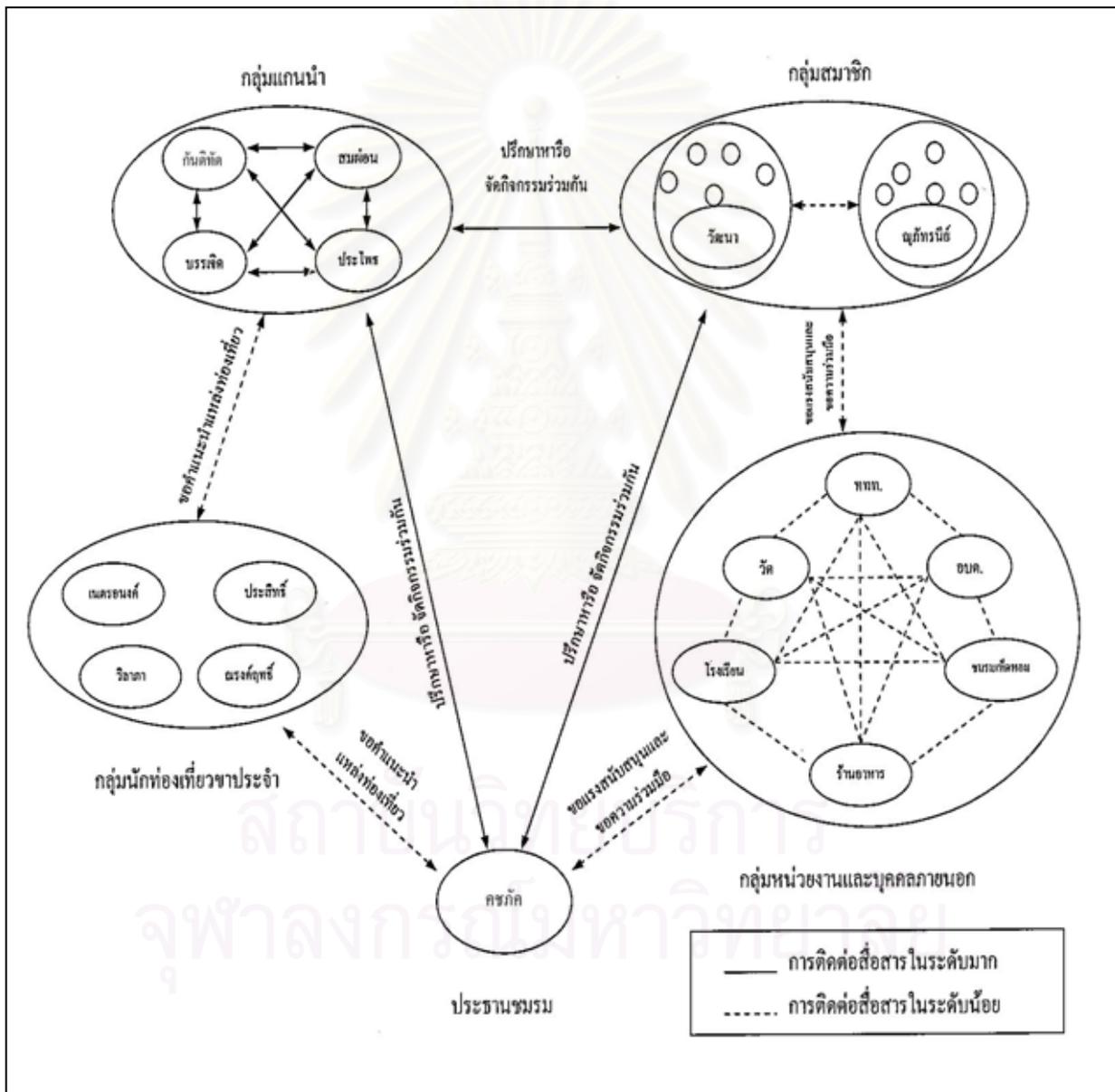
ศูนย์ประสานงานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

การนำเสนอผลการวิจัยในส่วนของประวัติความเป็นมาของอำเภอวังน้ำเขียวและความเป็นมาของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาตั้งแต่เริ่มต้นช่วยให้มองเห็นภาพรวม และง่ายต่อการทำความเข้าใจในการนำเสนอผลการวิจัยในตอนอื่นๆ โดยเฉพาะในเรื่องของลักษณะเครือข่ายการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : ลักษณะเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 4.3

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

องค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่ายประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มแกนนำ 2) กลุ่มสมาชิก 3) กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และ 4) กลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในลักษณะเป็นเครือข่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. **กลุ่มแกนนำ** เป็นส่วนบริหารจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มแกนนำ คือ กลุ่มผู้ก่อการสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายชมรม ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรม ที่ปรึกษา ประธานชมรม รองประธานชมรม และเหรียญก

ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรม ได้แก่ นายกันติทัต เลิศสุวรรณวงษ์ เจ้าของรีสอร์ต และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร “สวนคุณต๋อ” เป็นผู้ก่อตั้งชมรมและเป็นประธานชมรมคนแรก ปัจจุบันมีหน้าที่คอยให้คำปรึกษากับทั้งแกนนำและสมาชิกของชมรมเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่วังน้ำเขียว

ที่ปรึกษาชมรม ได้แก่ นายสมผ่อง องอาจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ทำหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นในการดำเนินงานต่างๆ ของชมรม

ประธานชมรม ได้แก่ นายศษภัค ตังกุลศิริ เจ้าของรีสอร์ต “วังน้ำเขียววิว” ซึ่งกลุ่มแกนนำและสมาชิกได้ตกลงเห็นชอบร่วมกัน โดยเห็นว่ามีความเหมาะสมทั้งด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ มีอำนาจและหน้าที่ควบคุมกิจกรรมของชมรม เป็นผู้แทนของชมรมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก และเป็นประธานในการประชุมทุกครั้ง

รองประธานชมรม ได้แก่ นายบรรเจ็ด หิมพานต์ ผู้จัดการรีสอร์ต “ชมจันทร์ฮัท” มีหน้าที่ช่วยเหลือประธานชมรมในการปฏิบัติหน้าที่และการบริหารงานของชมรม หรือปฏิบัติหน้าที่แทนประธานชมรม เมื่อตำแหน่งประธานชมรมว่างลง หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยให้รองประธานชมรมปฏิบัติหน้าที่แทน

เลขานุการชมรม ได้แก่ นายประไพธ ใยบัวเทศ ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการของชมรม และปฏิบัติตามคำสั่งของประธานชมรม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นเลขานุการในการประชุมต่าง ๆ ของชมรม

2. **กลุ่มสมาชิก** ได้แก่ ผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ทั้งส่วนที่เป็นเจ้าของและผู้จัดการ ที่สมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา รวมทั้ง 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลไทยสามัคคี ตำบลวังหมี และตำบลระเริง โดยทั้ง 5 ตำบล สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตามลักษณะที่ตั้งของรีสอร์ทและที่พัก คือ

2.1 กลุ่มเขาแผงม้า มีผู้แทน คือ นางณัฐภรณ์ ศรีธัญรัตน์ เจ้าของรีสอร์ทบ้านไร่คุณนาย

2.2 กลุ่มไทยสามัคคี มีผู้แทน คือ นางวัฒนา เกษะสุด เจ้าของรีสอร์ททสมจันทร์ฮัท

โดยทั้งผู้แทนและสมาชิกทั้งหมดมีหน้าที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและร่วมมือในกิจการของชมรม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ชมรมและการดำเนินกิจกรรมชมรมให้เป็นที่รู้จักโดยแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยว

3. **กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอก** ของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ บุคคล หน่วยงาน สถาบันหรือองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ให้ข้อเท็จจริง ให้ข้อมูลข่าวสาร เปิดสถานที่ให้เยี่ยมชมเพื่อศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรมนี้มีได้เป็นสมาชิกของชมรม

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกที่นับว่าเป็นเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

3.1 หน่วยงานภายนอกพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 ที่ตั้ง 2102-2104 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 พบว่าเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ อ.วังน้ำเขียว โดยมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นฝ่ายสนับสนุนและประสานงานเมื่อต้องมีการประชาสัมพันธ์งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การจัดงานบุญจมาศบานในม่านหมอก ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคีและอำเภอวังน้ำเขียว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อ.วังน้ำเขียว และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวสำคัญให้

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้รับทราบ รวมถึงสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและจำหน่ายดอกเบญจมาศคุณภาพแหล่งใหญ่ของประเทศให้รู้จักกว้างขวางมากขึ้น

3.2 บุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่ ได้แก่

- นางสาวอุษา เขื่อนกลาง
นักวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคี
- พระสมพนุ ธมุตโต
เจ้าอาวาสวัดไทยสามัคคี
- ผอ.วรชัย ประพิณ
ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยสามัคคี
- นางไสว พูนณรงค์
สมาชิกชมรมเห็ดหอม บ้านไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา
- นายแพทย์วิชาญ คิดเห็น
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีรสิทธิ์
- นางสุมาลี วิจิตรปรีชานันท์
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีรสิทธิ์
- นายธีรเชษฐ์ เทพบาล
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีรสิทธิ์
- นายภักพล เขียวสลับ
ร้านอาหารครวณนทรีย์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มบุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่เหล่านี้ จะคอยให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว การเชื่อมต่อนักท่องเที่ยวตลอดจนการเปิดสถานที่ให้เยี่ยมชมเพื่อท่องเที่ยวและศึกษาดูงานตามแหล่งสาธิตการเกษตรกรรมต่างๆ ภายในอำเภอวังน้ำเขียว

4. **นักท่องเที่ยว** เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวขาประจำที่เคยมาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวและเคยได้ติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 4 คน ได้แก่

- นางเนตรอนงค์ อิศรายธิน อายุ 45 ปี อาชีพ แม่บ้าน
- นายประสิทธิ์ อมราภรณ์ อายุ 33 ปี อาชีพ ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- นายณรงค์ฤทธิ์ ก้อนทอง อายุ 29 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน
- นางสาววิลาภา สมบัตินันท์ อายุ 22 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวนี้ ได้รับคำแนะนำมาจากเพื่อนและคนรู้จัก รวมถึงเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวจากสื่อทางโทรทัศน์และจากเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว และคิดว่าจะบอกต่อและแนะนำไปยังคนรู้จักอื่นๆ ในการเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียวต่อไป เนื่องจากประทับใจในความสงบและความเป็นธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายไปมากนักของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว รวมไปถึงถึงอากาศที่เย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี

ลักษณะการสื่อสารของเครือข่าย

ลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษ พบว่า ส่วนใหญ่การดำเนินงานด้านการสื่อสารจะมีลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายในรูปแบบของการสื่อสารแบบมีศูนย์กลางซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน ซึ่งในที่นี่หมายถึงประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (นายชัชภักดิ์ ตังกุลศิริ) ผู้ซึ่งเป็นต้นตอของข้อมูลข่าวสารที่จะต้องส่งออกไปยังบรรดาสมาชิกของชมรม รวมไปถึงบุคคลและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

กรณีที่ได้เห็นได้ชัดเจนของลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายในรูปแบบของการสื่อสารแบบมีศูนย์กลางซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน คือ ในกรณีที่จะมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นมาโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เช่น การจัดงานเบญจมาศบานในม่านหมอกของอำเภอวังน้ำเขียว ลักษณะการสื่อสารจะเริ่มต้นจากประธานชมรมที่เป็นศูนย์กลางของโครงการฯ ได้ติดต่อสื่อสารอย่างเป็นทางการด้วยจดหมายและการใช้โทรศัพท์ไปยังสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 เพื่อขออนุญาตจัดงานดังกล่าว พร้อมกับขอความร่วมมือในการอนุเคราะห์และช่วยเหลือสนับสนุนในด้านของการทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ที่สำนักงานการท่องเที่ยวฯ มีอยู่ รวมถึงการขอรับการสนับสนุนด้านบุคลากรเพื่อร่วมดำเนินโครงการฯ เช่น

การร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย เป็นพิธีกรในงาน หรือการเชิญผู้อำนวยการสำนักมาร่วมเปิดงาน เป็นต้น

ขณะเดียวกันประธานชมรมก็จะทำการติดต่อสื่อสารไปยังกลุ่มหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนโดยการเข้าไปหาหรือหรือใช้โทรศัพท์ติดต่อสื่อสารกัน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ต่างๆ ภายในอำเภอวังน้ำเขียว รวมถึงสถานศึกษา วัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และบรรดา ผู้ประกอบการด้านต่างๆ ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว เพื่อให้เข้าร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน ดังกล่าวโดยพร้อมเพรียงกันในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน

ส่วนสุดท้ายที่ประธานชมรมจะขาดไม่ได้ก็คือการสื่อสารโดยการพบปะหรือและการ ใช้โทรศัพท์ติดต่อสื่อสารกัน ไปยังบรรดาสมาชิกของชมรมซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ภายในเขต อำเภอวังน้ำเขียว ทั้งกิจการรีสอร์ทและที่พัก ให้ได้รับทราบถึงที่มาที่ไปของกิจกรรมที่จะจัดขึ้น

โดยข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดจากรูปแบบการสื่อสารแบบมีศูนย์กลางของชมรมการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ก็คือ การที่ประธานชมรมมักจะเป็นผู้ ติดต่อประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารไปยังบรรดาสมาชิกด้วยตนเองอยู่เสมอ ซึ่งวิธีการที่ง่ายและ นิยมปฏิบัติมากที่สุดก็คือ การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในการติดต่อสื่อสาร อันเป็นช่องทางการสื่อสารที่มี ความสะดวก รวดเร็ว และประหยัดเวลา รวมถึงงบประมาณที่ใช้ก็ลดต่ำลงด้วย

“ปกติคุณหนึ่ง ประธานชมรมก็จะโทรศัพท์มาบอกข่าวกันนะเป็นส่วนใหญ่ คือ ยังไงก็ต้องเป็นตัวประธานชมรมนี่ละที่จะต้องเป็นคนกลางในการส่งข่าว เพราะคนอื่น ๆ เขาก็เป็น สมาชิกเหมือนกันก็จะไม่ค่อยว่างหรือว่าไม่ค่อยได้ติดต่อส่งข่าวคราวให้กับคนอื่น ๆ เหมือน ประธาน”

นายสมผ่อน, สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550

กล่าวได้ว่าทุกฝ่าย ได้แก่ แกนนำชมรม สมาชิกชมรม หน่วยงานภาครัฐทั้งภายนอก และภายในพื้นที่ รวมไปถึงชาวบ้านในอำเภอวังน้ำเขียว ต่างมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันใน ลักษณะเป็นเครือข่ายในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดยต่างรับรู้และพร้อมให้ความร่วมมือในการจัด กิจกรรมในชุมชน โดยมีประธานชมรมเป็นศูนย์กลางส่งข้อมูลไปยังทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มหรือองค์กรทั้ง 4 ดำเนินไป แต่ลักษณะการสื่อสารภายในกลุ่มของชมรม ยังคงไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ซึ่งจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มยังคงได้รับความร่วมมืออยู่ในระดับที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้งที่มีผู้เข้าร่วมน้อยราย ซึ่งกรณีนี้จะส่งผลโดยตรงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) เพราะในสภาพจริงแล้วสมาชิกส่วนใหญ่มักจะดำเนินกิจการของตนไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ เนื่องจากเป็นกิจการประเภทเดียวกัน คือ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการมาร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือในประเด็นปัญหาอุปสรรคต่างๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันนั้นจะทำให้ได้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อเหล่าสมาชิก จึงส่งผลให้กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ในการเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งมักจะเกิดกลุ่มย่อยหรือเครือข่ายการสื่อสารย่อยๆ ขึ้นภายในกลุ่มสมาชิก ซึ่งกลุ่มย่อยเหล่านี้ก็จะมีตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมประชุม หลังจากนั้นก็จะนำเอาสิ่งที่ได้รับจากการประชุมมาถ่ายทอดไปยังสมาชิกคนที่อยู่ใกล้ชิดกับตน และสมาชิกคนดังกล่าวเมื่อได้รับข่าวสารแล้วก็จะนำไปบอกต่อยังสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงไปเป็นทอดๆ ต่อไป แต่สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือ ในบรรดาสมาชิกที่แยกออกเป็นกลุ่มย่อยหรือเครือข่ายการสื่อสารแยกย่อยออกไปนี้ไม่ได้มีโอกาสที่จะได้ทำความรู้จักหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันมากนัก แตกต่างจากลักษณะของความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มหรือองค์กรทั้ง 4 ที่ต่างก็ได้รับประโยชน์จากการติดต่อประสานงานกันในลักษณะเครือข่ายการสื่อสารที่เป็นระบบชัดเจน

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

การพิจารณาว่ากระบวนการสื่อสารภายในเครือข่ายชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะอย่างไรนั้น ผู้วิจัยขอนำเอาประเด็นในการสื่อสารมาเป็นตัวตั้ง เพื่ออธิบายให้เห็นกระบวนการสื่อสารภายในเครือข่ายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า สามารถแบ่งประเด็นการสื่อสารภายในเครือข่ายได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม
2. การสื่อสารในประเด็นทั่วไป

3. การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

1. การสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม

การสื่อสารในประเด็นนี้ กลุ่มแกนนำและกลุ่มสมาชิกจะใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) หากแต่เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เป็นหลัก ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การพบปะพูดคุย และการบอกปากต่อปาก โดยอาศัยเส้นทางการไหลของข่าวสารในลักษณะแนวนอน (Horizontal Communication) คือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำ และการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำกับสมาชิก

ประเด็นความเคลื่อนไหวด้านต่างๆ ของชมรม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ของชมรมและความคืบหน้าในการจัดทำเว็บไซต์ของชมรมเพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปเป็นตารางกระบวนการสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม ดังนี้

ผู้ส่งสาร	เนื้อหาสาร	ช่องทางการสื่อสาร	ผู้รับสาร
แกนนำ	- การจัดกิจกรรม (ดู นกและการเดินป่า ภายในอุทยาน แห่งชาติทับลาน ของชมรม) - การติดตามความ คืบหน้าในการ พัฒนาสื่อ (ทำ เว็บไซต์ของชมรม)	- การใช้โทรศัพท์ (การสื่อสารสองทาง) - การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง) - การใช้โทรศัพท์ (การสื่อสารสองทาง) - การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง)	- แกนนำ - สมาชิก - แกนนำ - สมาชิก

ตารางที่ 4.1

ตารางแสดงกระบวนการสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม

กล่าวคือ มีการสื่อสารที่ผู้ส่งสารซึ่งหมายถึงกลุ่มแกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ ผู้รับสารซึ่งหมายถึงแกนนำและบรรดาสมาชิกของชมรม สื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการเป็นหลัก โดยสามารถส่งข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกันได้ตลอดเวลา ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การพบปะพูดคุย และการบอกปากต่อปาก เกี่ยวกับประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม เช่น ความเคลื่อนไหวในการจัดกิจกรรมดูนกและเดินป่า รวมถึงความคืบหน้าในการจัดทำเว็บไซต์ของชมรม

“บางครั้งที่ผมโทรถามรีสอร์ทต่างๆ เนี่ย ว่า เอ้ย เสาร์นี้บ้านว่างหรือเปล่า มีแขกจะมาพัก ที่วิวเต็มแล้ว เขาก็จะถามด้วยนะว่า เรื่องดูนกไปถึงไหนแล้ว จะให้ช่วยติดต่อกรมป่าไม้เลยหรือเปล่า เพราะ คือเราต้องให้ทางกรมป่าไม้ มาช่วยแนะนำเรื่องนก ตรงนี้ไง ผมก็จะเล่าให้ฟังว่า ตอนนี้อย่างไรแล้ว แต่ตอนนี้มันก็ยังคืบหน้าไปได้ไม่เท่าไรอะนะ เพราะช่วงนี้เทศกาลไถ วันหยุดเยอะ ต่างคนต่างก็ดูแลแขกของตัวเองกันก่อน เดี่ยวจบตรงนี้ คงเข้ามารวมตัวกันใหม่”

นายคชภัค, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550

2. การสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป เป็นประเด็นที่กลุ่มสมาชิกมีการสื่อสารระหว่างกัน โดยใช้การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยประเด็นการสื่อสารจะเป็นประเด็นต่างๆ ไป เกี่ยวกับ ข่าวสารบ้านเมืองในปัจจุบัน และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่น เช่น เรื่องเกี่ยวกับนายหน้าจัดสรรที่ดิน สินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาสูงขึ้น เป็นต้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปเป็นตารางกระบวนการสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ส่งสาร	เนื้อหาสาร	ช่องทางการสื่อสาร	ผู้รับสาร
สมาชิก	- เรื่องเกี่ยวกับธุรกิจ (อาทิ นายหน้าจัดสรรที่ดิน) - เรื่องประเด็นปัญหาชาวบ้าน (สินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาสูงขึ้น)	- การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง) - การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง)	สมาชิก

ตารางที่ 4.2

ตารางแสดงกระบวนการสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป

กล่าวคือ กลุ่มสมาชิกซึ่งเป็นผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จะมีการสื่อสารที่เป็นเรื่องราวต่างๆ ไป โดยจะใช้วิธีการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ คือ การพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเวลาที่มาพบกันตามงานต่างๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของแต่ละคน เป็นหัวข้อในการสนทนาเวลาพบปะกัน และอาจเป็นข้อมูลที่ทำให้รู้ทิศทางการทำงานที่เกี่ยวข้องของนักท่องเที่ยวต่างๆ ได้

การสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป ใช้เส้นทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน คือ การสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกัน

“อย่างถ้าเจอกันตามงาน หรือตลาด ก็จะคุยกัน แลกข้อมูลกัน ยิ่งตอนนี้พวกนายทุนเข้ามากันเยอะ มาดูที่ ไร่เราก็ไม่รู้หรอก เขาจะซื้อไว้ปลูกเอง หรือทำรีสอร์ท หรืออะไรยังไง ก็ไม่รู้เหมือนกัน เพราะส่วนมากเขาก็มาคุยกับชาวบ้านเองเลย เราก็ไม่รู้ว่าเขาตกลงกันยังไง น่าเป็นห่วงเหมือนกัน”

นางวัฒนา, สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2550

3. การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรมนั้น เป็นประเด็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำและที่ปรึกษาชมรมซึ่งก็คือผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก โดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางและมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การเข้าพบที่ปรึกษาชมรม และการพบปะพูดคุย โดยนายคชภักดิ์ ดั่งกุลศิริ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานชมรม จะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาต่างๆ ภายในชมรมมากที่สุด รองลงมา คือ นายบรรเจิด หิมพานต์ แกนนำชมรมที่มีตำแหน่งเป็นรองประธานชมรม และคนสุดท้าย คือ นายประไพธ ใยบัวเทศซึ่งมีตำแหน่งเป็นเลขานุการชมรม เนื่องจากทั้งสามคนนี้เป็นผู้ที่ทำงานร่วมกันโดยตรง และอำนาจการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จะเป็นในลักษณะของการปรึกษาร่วมกันในระดับกลุ่มแกนนำ โดยที่ประธานชมรมจะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย

ประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

- 1) ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารชมรม
- 2) ประเด็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปเป็นตารางกระบวนการสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม ดังนี้

ผู้ส่งสาร	เนื้อหาสาร	ช่องทางการสื่อสาร	ผู้รับสาร
แกนนำ	- ปัญหาการบริหารชมรม	- การใช้โทรศัพท์ (การสื่อสารสองทาง) - การเข้าพบที่ปรึกษาชมรม (การสื่อสารสองทาง) - การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง)	- แกนนำ - ที่ปรึกษาชมรม
แกนนำ	- ปัญหาการจัดกิจกรรมต่างๆ	- การใช้โทรศัพท์ (การสื่อสารสองทาง) - การพบปะพูดคุย (การสื่อสารสองทาง)	- แกนนำ

ตารางที่ 4.3

ตารางแสดงกระบวนการสื่อสารในประเด็นการการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

กล่าวคือ กลุ่มแกนนำจะมีการสื่อสารระหว่างกันในลักษณะการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การพบปะพูดคุย และการเข้าพบที่ปรึกษาชมรม คือ เมื่อใดก็ตามที่กลุ่มแกนนำมาพบเจอกันก็จะพูดคุยและปรึกษาแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และในบางโอกาสก็จะใช้วิธีพูดคุยทางโทรศัพท์กันถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขกันโดยคร่าวๆ ก่อน หลังจากนั้นจึงจะนัดหมายมารวมกลุ่มและเข้าพบที่ปรึกษาของชมรมเพื่อขอรับคำปรึกษาในเรื่องนั้นๆ ต่อไป

การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารชมรม อาศัยเส้นทางการไหลของข่าวสารในแนวนอนคือการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำ และการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำกับที่ปรึกษาชมรม

“ชมรมท่องเที่ยวของวังน้ำเขียว เป็นชมรมที่เพิ่งเกิดใหม่ การประสานงานอะไรมันก็เพิ่งจะเริ่มต้น ยังดูๆ ไถๆ ขรุๆ ขระๆ อยู่ ทำได้ไม่เต็มที่ อย่างชมรมของปากช่องเค้าเกิดมาได้ 10 กว่าปีแล้วนะ ช่วงแรกๆ เค้าก็แบบนี้ละ ติดขัดกันอยู่ กว่าจะรวมตัวเป็นจริงเป็นจังได้ ก็ใช้เวลาเป็น 10 ปี คือมันยังมีอะไรเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา... เวลาเมื่อไร ผมก็จะคุยกับอาตุ๋น รองประธานนะนะ เป็นส่วนใหญ่ แล้วก็เข้าไปคุยกับที่ปรึกษา ก็มีการแก้ไขปัญหากันไปบ้าง”

นายคชภัค, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550

สำหรับการสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ กลุ่มแกนนำจะใช้วิธีการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การใช้โทรศัพท์และการพบปะพูดคุย

“อย่างงานเบญจมาศฯ ของปีที่ผ่านมาเนี่ย ฝุ่นแดงเยอะมาก คลั่งไปหมด แดดก็ร้อน ได้ยินนักท่องเที่ยวบ่นกันเยอะ ประธานเขาก็ไม่รู้จะช่วยยังไง ก็มาคุยๆ กับพวกเราเนี่ย เอาไงดี... ก็ได้แต่สั่งให้เอาน้ำสาดมาฉีดอะนะ ช่วยๆ กัน มันก็พอลดฝุ่นไปได้บ้าง งานมี 3 วัน ก็ฉีดมันทั้ง 3 วันเลย โอ้ย..เด็กๆ ใจหัวแดงกันไปหมด แต่ปีที่แล้วจะว่าไป ฝุ่นมันก็เยอะจริงๆ”

นายบรรเจิด, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2550

โดยการสื่อสารประเด็นนี้เป็นประเด็นที่กลุ่มแกนนำโดยเฉพาะประธานชมรม รองประธานชมรม และเลขานุการชมรมมีการสื่อสารกันมากที่สุด และอำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่ก็จะเป็นการตัดสินใจของประธานชมรมหลังจากที่มีการปรึกษาหารือกันแล้ว ซึ่งอาศัยเส้นทางการไหลของข่าวสารในลักษณะแนวนอน คือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำและในบางครั้งก็เป็นการตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยทันที

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่างๆ อันประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเครือข่ายการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มแกนนำของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารของกลุ่ม รวมถึงปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม จำนวน 5 คน ได้แก่
2. กลุ่มสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งศึกษาในเรื่องกระบวนการสื่อสารและปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการรวมกลุ่ม ได้แก่ ผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียวซึ่งเป็นสมาชิกของชมรมจำนวน 7 คน
3. กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่มีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 9 คน
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวขาประจำที่เคยมาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวและเคยได้ติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 4 คน

1. สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอวังน้ำเขียวและชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอวังน้ำเขียวดังอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ในอดีตเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน จึงมีชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานเพื่อหาที่ทำกิน กลุ่มแรกที่มาตั้งถิ่นฐานมาจากอำเภอบักรังชัย อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะเมื่อ พ.ศ. 2504 มีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 เพื่อเป็นถนนสายยุทธศาสตร์จากสัทธิษิตติดต่อไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงประเทศลาว รัฐบาลในขณะนั้นมีนโยบายให้สัมปทานป่า ทำให้คนจากอำเภอและจังหวัดต่างๆ ประมาณ 40 จังหวัด มาตั้งถิ่นฐานในอำเภอวังน้ำเขียว เช่น จังหวัดปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี และสุรินทร์ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2544) ปัจจุบันอำเภอวังน้ำเขียวประกอบด้วย 5 ตำบล 81 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลไทยสามัคคี ตำบลวังหมี และตำบลระเริง

อำเภอวังน้ำเขียวมีเนื้อที่ประมาณ 1,129.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 706,243 ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดนครราชสีมาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 (สายนครราชสีมา-กบินทร์บุรี) ประมาณ 72 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 238 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลตะขบ ตำบลภูหลวง ตำบลลำนางแก้ว อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลสะแกราช อำเภอบักรังชัย ตำบลจระเข้หิน อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลโป่งตาลอง ตำบลวังกระทะ ตำบลคลองม่วง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลบุพราหมณ์ ตำบลทุ่งมหาโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

ภูมิประเทศของอำเภอวังน้ำเขียว แบ่งเป็น 4 ลักษณะคือ พื้นที่ภูเขาและที่ลาดชัน พื้นที่เนินเขา พื้นที่ที่ราบสูง และพื้นที่น้ำ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูงทำให้อำเภอวังน้ำเขียวมีสภาพอากาศหนาวเย็นและฝนตกชุกกว่าอำเภออื่นในจังหวัดนครราชสีมา ดังคำขวัญของอำเภอว่า “วังน้ำเขียวเมืองหนาว ภูเขามากมาย น้ำตกหลากหลาย ผลไม้นานาพันธุ์ แดนสวรรค์เมืองในหมอก” และที่บอกว่า “สวีตเซอร์แลนด์แดนอีสาน” กล่าวคือ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 9 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-ตุลาคม มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,300 มิลลิเมตรต่อปี และฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส

สภาพสังคมของอำเภอวังน้ำเขียวเป็นสังคมใหม่ที่มีรากไม้ลึกหรือชุมชนรากฝอย กล่าวคือ มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จากหลายพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นนักบุกเบิกป่าเพื่อหาที่ทำกิน ลักษณะสังคมจึงมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และพร้อมจะย้ายที่อยู่ใหม่หากมีที่ใหม่ที่ดีกว่า แต่ก็มีบางกลุ่มที่มีความผูกพันกับพื้นที่ เนื่องจากต้องต่อสู้ด้วยแรงกายเพื่อความอยู่รอด ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ด้วยการรับจ้างทำงานในพื้นที่ จนกระทั่งเข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำกิน สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านในอำเภอวังน้ำเขียวมีลักษณะและความสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคล ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำ กลุ่มและองค์กรทางสังคม และด้านวัฒนธรรมและประเพณี

การประกอบอาชีพของประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว ช่วง พ.ศ. 2500 – 2508 เป็นการทำให้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน นับแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและการส่งออก ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอวังน้ำเขียวถูกทำลายเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง การประกอบอาชีพของประชาชนเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย และมีการประกอบอาชีพอื่นมากขึ้น ซึ่งจำแนกได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ และอาชีพอื่นๆ เช่น งานหัตถกรรมในครัวเรือน งานด้านการบริการต่างๆ

การประกอบอาชีพของประชาชนในอำเภอวังน้ำเขียว ช่วง พ.ศ. 2500 – 2508 เป็นการทำให้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน นับแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและการส่งออก ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอวังน้ำเขียวถูกทำลายเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง การประกอบอาชีพของประชาชนเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย และมีการประกอบอาชีพ

อื่นมากขึ้น ซึ่งจำแนกได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ และอาชีพอื่นๆ เช่น งานหัตถกรรมในครัวเรือน งานด้านการบริการต่างๆ

อำเภอวังน้ำเขียวมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูง ส่งผลให้มีสภาพอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า รวมทั้งการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เกษตรกรพื้นที่ โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่สารพิษ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียวจึงมีใช้เพียงทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังคงถึงเส้นหน้ของการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยเป็นการรวมกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยภาคเอกชนและเป็นการช่วยประสานงานระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนรวมทั้งให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีนายกันตัทิต เลิศสุวรรณวงษ์ เป็นผู้ก่อตั้งชมรมและเป็นประธานชมรมคนแรกจากการตกลงเห็นชอบร่วมกันของสมาชิกในชมรม แต่หลังจากนั้นประมาณ 3 ปี นายกันตัทิตมีภารกิจส่วนตัวมากขึ้น จึงทำให้ต้องถอนตัวออกจากตำแหน่งประธานชมรม ดังนั้น ทางสมาชิกชมรมฯ จึงได้มีการเสนอชื่อให้นายชัชภค ตังกุลศิริ รับหน้าที่เป็นประธานชมรมคนที่สองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ต่อจากนายกันตัทิต ซึ่งสมาชิกชมรม มีความเห็นชอบร่วมกันว่าเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ

เป้าหมายการก่อตั้งชมรม

เพื่อให้มีศักยภาพในการต้อนรับและดึงงบประมาณต่างๆ เข้ามา เพื่อให้อำเภอวังน้ำเขียวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ภารกิจของชมรม

คือ การประสานงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างสูงสุดในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : ลักษณะเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ลักษณะเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาเป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลาย โดยมีองค์ประกอบของเครือข่าย และการสื่อสารภายในเครือข่ายดังนี้

องค์ประกอบของเครือข่าย

ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มแกนนำ 2. กลุ่มสมาชิก 3. กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอก และ 4. กลุ่มนักท่องเที่ยวประจำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **กลุ่มแกนนำ** คือ กลุ่มสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรม ที่ปรึกษาชมรม ประธานชมรม รองประธานชมรม และเหรัญญิก

ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรม ได้แก่ นายกันติทัต เลิศสุวรรณวงษ์ เจ้าของรีสอร์ตและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร “สวนคุณต่อ” เป็นผู้ก่อตั้งชมรมและเป็นประธานชมรมคนแรก ปัจจุบันมีหน้าที่คอยให้คำปรึกษากับทั้งแกนนำและสมาชิกของชมรมเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่วังน้ำเขียว

ที่ปรึกษาชมรม ได้แก่ นายสมผ่อง งามอาจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ทำหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นในการดำเนินงานต่างๆ ของชมรม

ประธานชมรม ได้แก่ นายคชภัก ตังกุลศิริ เจ้าของรีสอร์ต “วังน้ำเขียววิว” ซึ่งกลุ่มแกนนำและสมาชิกได้ตกลงเห็นชอบร่วมกัน โดยเห็นว่ามีความเหมาะสมทั้งด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ

มีอำนาจและหน้าที่ควบคุมกิจกรรมของชมรม เป็นผู้แทนของชมรมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก และเป็นประธานในการประชุมทุกครั้ง

รองประธานชมรม ได้แก่ นายบรรเจิด หิมพานต์ ผู้จัดการรีสอร์ท “ชมจันทร์ฮัท” มีหน้าที่ช่วยเหลือประธานชมรมในการปฏิบัติหน้าที่และการบริหารงานของชมรม หรือปฏิบัติหน้าที่แทนประธานชมรม เมื่อตำแหน่งประธานชมรมว่างลง หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยให้รองประธานชมรมปฏิบัติหน้าที่แทน

เลขานุการชมรม ได้แก่ นายประไพธ ไยบัวเทศ ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการของชมรม และปฏิบัติตามคำสั่งของประธานชมรม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นเลขานุการในการประชุมต่าง ๆ ของชมรม

2. กลุ่มสมาชิก คือ ผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พักในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ทั้งส่วนที่เป็นเจ้าของและผู้จัดการ ที่สมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา รวมทั้ง 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลวังน้ำเขียว ตำบลอุดมทรัพย์ ตำบลไทยสามัคคี ตำบลวังหมี และตำบลระเริง โดยทั้ง 5 ตำบล สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตามลักษณะที่ตั้งของรีสอร์ทและที่พัก คือ

2.1 กลุ่มเขาแผงม้า มีผู้แทน คือ นางณัฐภรณ์ ศรีธัญรัตน์ เจ้าของรีสอร์ทบ้านไร่คุณนาย

2.2 กลุ่มไทยสามัคคี มีผู้แทน คือ นางวัฒนา เกกะสุด เจ้าของรีสอร์ทชมจันทร์ฮัท

โดยทั้งผู้แทนและสมาชิกทั้งหมดมีหน้าที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและร่วมมือในกิจการของชมรม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ชมรมและการดำเนินกิจกรรมชมรมให้เป็นที่รู้จักโดยแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยว

3. กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม คือ บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน สถาบัน หรือองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของชมรม ซึ่งกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกมิได้เป็นสมาชิกของชมรม โดยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภายนอกพื้นที่และบุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่

3.1 หน่วยงานภายนอกพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 ที่ตั้ง 2102-2104 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.นครราชสีมา 30000 พบว่า

เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ อ.วังน้ำเขียว โดยมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นฝ่ายสนับสนุนและประสานงาน เมื่อต้องมีการประชาสัมพันธ์งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การจัดงานเบญจมาศบานในม่านหมอก ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคีและอำเภอวังน้ำเขียว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อ.วังน้ำเขียว และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวสำคัญให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้รับทราบ รวมถึงสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและจำหน่ายดอกเบญจมาศคุณภาพแหล่งใหญ่ของประเทศให้รู้จักกว้างขวางมากขึ้น

3.2 บุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่ ได้แก่

- นางสาวอุษา เชื้อนกลาง
นักวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคี
- พระสมพนุ ธมฺตุโต
เจ้าอาวาสวัดไทยสามัคคี
- ผอ.วรชัย ประพิน
ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยสามัคคี
- นางไสว พุณณรงค์
สมาชิกชมรมเห็ดหอม บ้านไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา
- นายแพทย์วิชาญ คิดเห็น
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีส์ออร์ท
- นางสุมาลี วิจิตรปรีชานันท์
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีส์ออร์ท
- นายธีรเชษฐ์ เทพบาล
ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและวีส์ออร์ท
- นายภคพล เขียวสลับ
ร้านอาหารครัวนนทรี

กลุ่มบุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่เหล่านี้ จะคอยให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว การเชื่อมต่อนักท่องเที่ยว ตลอดจนการเปิดสถานที่ให้เยี่ยมชมเพื่อท่องเที่ยวและศึกษาดูงานตามแหล่งสาคิตการเกษตรกรรมต่างๆ ภายในอำเภอวังน้ำเขียว

4. **นักท่องเที่ยวน้ำ** เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวประจำที่เคยมาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวและเคยได้ติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 4 คน ได้แก่

- นางเนตรอนงค์ อิศราโยธิน อายุ 45 ปี อาชีพ แม่บ้าน
- นายประสิทธิ์ อมรภรณ์ อายุ 33 ปี อาชีพ ประกอบธุรกิจส่วนตัว
- นายณรงค์ฤทธิ์ ก้อนทอง อายุ 29 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน
- นางสาววิลาภา สมบัตินันท์ อายุ 22 ปี อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเหล่านี้ ได้รับคำแนะนำมาจากเพื่อนและคนรู้จัก รวมถึงเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวจากสื่อทางโทรทัศน์และจากเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว และคิดว่าจะบอกต่อและแนะนำไปยังคนรู้จักอื่นๆ ในการเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียวต่อไป เนื่องจากประทับใจในความสงบและความเป็นธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายไปมากนักของแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว รวมไปถึงอากาศที่เย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี

ลักษณะการสื่อสารของเครือข่าย

จากการศึกษา พบว่า ลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยส่วนใหญ่การดำเนินงานด้านการสื่อสารจะมีลักษณะการสื่อสารของเครือข่ายในรูปแบบของการสื่อสารแบบมีศูนย์กลางซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่าน ซึ่งในที่นี้หมายถึงประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (นายศุภภัค ดังกุลศิริ) ผู้ซึ่งเป็นต้นตอของข้อมูลข่าวสารที่จะต้องส่งออกไปยังบรรดาสมาชิกของชมรม รวมไปถึงบุคคลและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มหรือองค์กรทั้ง 4 ได้แก่ กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และกลุ่มนักท่องเที่ยวประจำ ดำเนินไป แต่ลักษณะการสื่อสารภายในกลุ่มของชมรม ยังคงไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ซึ่งจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มยังคงได้รับความร่วมมืออยู่ในระดับที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจาก

การเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้งที่มีผู้เข้าร่วมน้อยราย ซึ่งกรณีนี้จะส่งผลโดยตรงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) เพราะในสภาพจริงแล้วสมาชิกส่วนใหญ่มักจะดำเนินกิจการของตนไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ เนื่องจากเป็นกิจการประเภทเดียวกัน คือ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการมาร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือในประเด็นปัญหาอุปสรรคต่างๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันนั้นจะทำให้ได้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อเหล่าสมาชิก จึงส่งผลให้กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

การสื่อสารในเครือข่ายเป็นการสื่อสารในแนวระนาบหรือแนวนอน สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นในการสื่อสารที่กลุ่มแกนนำและสมาชิกแลกเปลี่ยนกันภายในเครือข่าย จำนวน 3 ประเด็นได้แก่

1. การสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม
2. การสื่อสารในประเด็นทั่วไป
3. การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

ทั้ง 3 ประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. การสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม

การสื่อสารในประเด็นนี้ กลุ่มแกนนำและกลุ่มสมาชิกจะใช้วิธีการสื่อสารสองทาง หากแต่เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการเป็นหลัก ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การพบปะพูดคุย และการบอกปากต่อปาก โดยอาศัยเส้นทางการไหลของข่าวสารในลักษณะแนวนอน คือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำ และการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำกับสมาชิก โดยประเด็นความเคลื่อนไหวด้านต่างๆ ของชมรม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ของชมรมและความคืบหน้าในการจัดทำเว็บไซต์ของชมรมเพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว

2. การสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป

การสื่อสารในประเด็นต่างๆ ไป เป็นประเด็นที่กลุ่มสมาชิกมีการสื่อสารระหว่างกัน โดยใช้การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยประเด็นการสื่อสารจะเป็นประเด็นต่างๆ ไป เกี่ยวกับ ข่าวสารบ้านเมืองในปัจจุบัน และ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่น เช่น เรื่องเกี่ยวกับนายหน้าจัดสรรที่ดิน สินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาสูงขึ้น เป็นต้น

3. การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

ประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรมนั้น เป็นประเด็นการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำและที่ปรึกษาชมรมซึ่งก็คือผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก โดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางและมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การใช้โทรศัพท์ การเข้าพบที่ปรึกษาชมรม และการพบปะพูดคุย โดยนายชัชวาล ดั่งกุลศิริ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานชมรม จะเป็นผู้ที่รู้ปัญหาต่างๆ ภายในชมรมมากที่สุด รองลงมา คือ นายบรรเจิด หิมพานต์ แกนนำชมรมที่มีตำแหน่งเป็นรองประธานชมรม และคนสุดท้าย คือ นายประไพธ ไยบัวเทศซึ่งมีตำแหน่งเป็นเลขานุการชมรม เนื่องจากทั้งสามคนนี้เป็นผู้ทำงานร่วมกันโดยตรง และอำนาจการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ จะเป็นในลักษณะของการปรึกษาร่วมกันในระดับกลุ่มแกนนำ โดยที่ประธานชมรมจะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย โดยประเด็นการสื่อสารจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารชมรมและการจัดกิจกรรมต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : ลักษณะเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษา พบว่า องค์ประกอบทางเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ประกอบไปด้วยหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งสิ้น 4 กลุ่ม คือกลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และกลุ่มนักท่องเที่ยวประจำ ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในลักษณะเป็นเครือข่าย โดยมีกลุ่มแกนนำหรือหัวหน้าชมรมเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของผกา มาศ ธนพัฒน์พงศ์ (2545) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรของชมรมสีมวชนเกษตรแห่งประเทศไทย ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ลักษณะเครือข่ายของชมรมสีมวชนเกษตรแห่งประเทศไทยเป็นเครือข่ายที่มีแกนนำเป็นศูนย์กลาง

องค์ประกอบของเครือข่ายประกอบด้วยคน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก และกลุ่มพันธมิตร ซึ่งองค์ประกอบของเครือข่ายมักจะต้องมีกลุ่มคนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบและติดต่อเชื่อมโยงกันอยู่เสมอ ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของกลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาอันพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้

สำหรับศูนย์กลางของเครือข่ายนั้น พบว่า ประธานชมรม คือ นายคชภักดิ์ ตังกุลศิริ ซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำเครือข่าย โดยมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่าย

การที่ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารจะต้องมีศูนย์กลางของเครือข่าย หรือศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายเพื่อส่งไปยังสมาชิกนั้นนับเป็นข้อดีของทางชมรมเนื่องจากว่าศูนย์กลางของเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการยึดเหนี่ยวสมาชิกไว้ เพราะมีประโยชน์ทำให้สมาชิกได้ติดต่อเชื่อมโยงและรู้จักกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางของข้อมูลข่าวสารให้หลังไหลเข้ามาอย่างคล่องตัว และมีทิศทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถจัดระบบการส่งต่อข่าวสารไปยังสมาชิกได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้รับข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน

ในขณะเดียวกันการที่ทางชมรมมีศูนย์กลางในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารอยู่ในที่เดียวคือ ประธานชมรมเท่านั้นก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวได้เนื่องมาจากการที่บรรดาสมาชิกของชมรมต่างก็มีบริบทที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกที่เป็นเจ้าของกิจการรีสอร์ทขนาดเล็ก มีห้องพักเพียงไม่กี่ห้องกับสมาชิกที่เป็นเจ้าของกิจการรีสอร์ทขนาดใหญ่ที่มีห้องพักหลายห้องและดำเนินกิจการในลักษณะโรงแรมอาจจะไม่ได้มีความสัมพันธ์กันเลย ดังนั้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านทางประธานชมรมแต่เพียงจุดเดียวไปยังบรรดาสมาชิกจึงอาจไม่ทั่วถึง และเกิดความล่าช้าได้

สำหรับสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มสมาชิกอันประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นผู้ประกอบการรีสอร์ทและที่พัก

ในอำเภอวังน้ำเขียว ทั้งส่วนที่เป็นเจ้าของ ผู้จัดการรีสอร์ท และที่พัก ได้มีโอกาสได้เข้าร่วมในกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่ทางชมรมจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านช่องทางการสื่อสารหลายรูปแบบทั้งทางตรง คือ การติดต่อกับทางประธานชมรมโดยตรงทางโทรศัพท์มือถือ หรือการพูดคุยเมื่อพบปะกันโดยบังเอิญในแต่ละครั้ง และการติดต่อสื่อสารในทางอ้อม คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ผ่านทางสมาชิกคนอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก่อน หรือมีกิจการประเภทเดียวกัน และมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กัน เป็นต้น จึงมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่เสมอระหว่างสมาชิกด้วยกัน ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น มีความเข้าใจกันดี และสามารถปรับตัวเข้าหากันได้

สำหรับกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรมประกอบไปด้วยบุคคลและองค์กรใน 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1. หน่วยงานภายนอกพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 และ 2. บุคคลและหน่วยงานภายในพื้นที่ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคี วัดไทยสามัคคี โรงเรียนไทยสามัคคี ชมรมเห็ดหอม บ้านไทยสามัคคี ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและรีสอร์ท และร้านอาหารครัวนนทรี ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในด้านของบุคลากร เครื่องมือ และงบประมาณสนับสนุนทางการท่องเที่ยว ซึ่งการที่ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคลภายนอกนั้นเป็นเพราะว่า ชมรมต้องการมีแหล่งอ้างอิงในเชิงข้อมูลข่าวสาร และเชิงวิชาการทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งในส่วนที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ยังต้องการการประสานความร่วมมือที่ีระหว่างกันในการติดต่อสื่อสารอย่างรวดเร็วอีกด้วย

ในส่วนของนักท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวประจำที่เคยมาเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวและเคยได้ติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กับชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยได้รับคำแนะนำมาจากเพื่อนและคนรู้จัก รวมถึงเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวจากสื่อทางโทรทัศน์และจากเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว และคิดว่าจะบอกต่อและแนะนำไปยังคนรู้จักอื่นๆ ในการเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสังเกตและสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้บทบาทของนักท่องเที่ยวจากเดิมที่เป็นเพียงแค่ผู้มารับบริการการท่องเที่ยว หรือเป็นเพียงผู้บริโภคเท่านั้น ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้นำข่าวสาร หรือผู้กระจายข่าวสารไปยังนักท่องเที่ยวคนอื่นๆ ในเวลาเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของภัชชา ณิชังโส ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรณีศึกษา ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและมดคู้เทศก์ ตำบลวังหมี จังหวัดนครราชสีมา โดยพบว่า ประสิทธิภาพของสื่อที่มีส่วนในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ได้แก่ 1) สื่อบุคคลโดยการบอกต่อกันมาของเพื่อนและญาติ 2) สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อที่ได้เห็นภาพ รวมไปถึงการให้บริการของสมาชิกชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและความสวยงามของธรรมชาติ

ในส่วนของบทบาทของชายและบุคคลในเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากผลการวิจัยพบว่า แกนนำ สมาชิก กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม และนักท่องเที่ยวสามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ได้ดังนี้

1. แกนนำ มีบทบาทเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย มีหน้าที่ในด้านการให้ความช่วยเหลือสมาชิกในการเป็นแหล่งข้อมูล การประสานเชื่อมโยงระหว่างชาย การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก และควบคุมการไหลของข่าวสารรวมทั้งการแพร่กระจายข่าวสารไปยังสมาชิกและบุคคลภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายคชภักดิ์ ตังกุลศิริ ประธานชมรม และ นายบรรเจิด หิมพานต์ รองประธานชมรม เป็นผู้มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับสมาชิกจำนวนมากภายในชมรม เนื่องจากเป็นบุคคลที่สมาชิกชื่นชอบและรู้จักมากที่สุดในกลุ่มแกนนำและให้ความสนิทสนมเป็นกันเองกับสมาชิกในการให้คำปรึกษาเสมอมา รวมทั้งการมีบทบาทในการให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับชมรม กิจกรรมของชมรมแก่สมาชิกและผู้สนใจภายนอก

2. สมาชิก มีบทบาทในด้านการให้ความร่วมมือและสนับสนุนช่วยเหลือในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันกับชมรม

3. กลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม มีบทบาทเป็นแหล่งอ้างอิง แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว และการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทางความคิดเห็นแก่แกนนำและสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

4. นักท่องเที่ยวประจำ มีบทบาทเป็น แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยวในเรื่องของบอกต่อและแนะนำไปยังคนอื่นๆ ในการเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวที่อำเภอวังน้ำเขียว

บทบาทของชายและบุคคลในเครือข่ายของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาที่มีความแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น สามารถสะท้อนให้เห็นว่า การ

แสดงบทบาทของกลุ่มต่างๆ มักจะเกิดขึ้นเป็นช่วงระยะเวลา หรือตามแต่สถานการณ์ โดยส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่มต่างก็มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วยจุดประสงค์หลัก คือ การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรร่วมกันผ่านทางกิจกรรมหรือโครงการอันเป็นประโยชน์ เช่น การแข่งขันจักรยานเสือภูเขาที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา และกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด รวมถึงหน่วยงานราชการ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล แต่การติดต่อสื่อสารระหว่างกันดังกล่าวข้างต้นนั้นก็เพียงครั้งคราวในเวลาที่จะมีการจัดทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ เท่านั้น โดยไม่ได้อาศัยเครือข่ายของทางโรงเรียน หรือวัดต่อไปอีกทอดแต่อย่างใด เนื่องจากทางชมรมจะเป็นผู้ติดต่อไปยังกลุ่มอื่นๆ ในเวลาเดียวกัน แต่ไม่ได้ลงลึกไปถึงเครือข่ายย่อยของกลุ่มเหล่านั้นแต่อย่างใด เช่น หากติดต่อไปยังโรงเรียนก็จะขอความร่วมมือกับทางโรงเรียนเท่านั้นโดยไม่ได้เชื่อมโยงไปยังกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนแต่อย่างใด ดังนั้น จึงนับว่าการติดต่อสื่อสารยังคงมีปริมาณน้อยมากหากจะเทียบกับการสื่อสารระหว่างประธานชมรมกับบรรดาสมาชิกในชมรมด้วยตนเอง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วควรจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ เพื่อประสานความสัมพันธ์และความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันในลักษณะการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมากกว่าการดำรงอยู่และดำเนินกิจกรรมไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่เสียเป็นส่วนใหญ่

ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ประเด็นเรื่องการแสดงบทบาทความเป็นผู้นำของประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยววังน้ำเขียวซึ่งจากการสังเกตการณ์ พบว่า บทบาทดังกล่าวนี้ยังคงเป็นไปในลักษณะของการเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าการเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เพราะการทำหน้าที่ประธานชมรมของนายศษภัค ดังกุลศิริ ในช่วงระยะที่ผ่านมานั้นอยู่ในลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน ทั้งการเป็นผู้นำทางความคิด การปฏิบัติ และเผยแพร่รวมอยู่ในบุคคลเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำของสมคิด เมตไตรพันธ์ (2550) ที่ระบุว่า ผู้นำประเภทนี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะโดยแก่นแท้เป็นผู้ที่เต็มใจให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมอยู่แล้ว แม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่รองรับอย่างเป็นทางการก็ตาม อีกทั้งยังเป็นที่เคารพยกย่องให้ความเชื่อถือของประชาชน ช่วยให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และพัฒนาทางด้านสังคม ความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างความสามัคคีธรรมในหมู่บ้าน การประสานประโยชน์ระหว่างชาวบ้าน สร้างพลังกลุ่มขึ้นมาในการพัฒนา วิรัตน์ สมต (2550)

ประเด็นที่น่าสนใจจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยซึ่ง พบว่า ปัจจุบันทางชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยง

เครือข่ายกับกลุ่มหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมากนัก จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าการก่อตั้งชมรมในลักษณะดังกล่าวนี้อาจจะเป็นเพียงการรวมตัวกันเพียงชั่วคราวครั้งชั่วคราวเพียงระยะเวลาสั้นๆ หรือเป็นการก่อตั้งในรูปแบบเฉพาะกิจ โดยหวังผลในระยะแรกเริ่มของการดำเนินกิจการเท่านั้น และไม่ได้คาดหวังว่าการดำเนินงานของชมรมจะสิ้นสุดลงเมื่อใด โดยจุดนี้น่าจะทำให้ทางชมรมเสียโอกาสที่จะได้เกิดการร่วมมือกันในอนาคตที่จะเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายให้มีการเติบโตขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และสามารถขยายขอบเขตออกไปได้กว้างไกลในวงกว้างระดับประเทศได้ด้วยการใช้กระบวนการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ซึ่งในเรื่องนี้ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2547) ได้ระบุไว้ว่า การแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย ทั้งในเชิงการสร้างเครือข่าย การรักษาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย ตลอดจนการจัดการความขัดแย้งในเครือข่าย และการสื่อสารน่าจะเป็นกุญแจดอกสำคัญที่ช่วยเปิดประตูไปสู่การที่เครือข่ายจะมีความมั่นคง เข้มแข็ง อันนำไปสู่ความสามารถที่จะช่วยในการดำเนินภารกิจต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการพุ่งความสำคัญมาที่การเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ของกลุ่มแกนนำชมรมกับกลุ่มอื่นๆ ให้สามารถทำงานสอดรับประสานกันไปได้ด้วยการสื่อสารที่รวดเร็วและตรงกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นปัจจัยที่จะส่งผลต่อการขยายตัวของเครือข่ายในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยที่สำคัญก็คือ ลักษณะของแกนนำ และลักษณะของเนื้อหาหรือสารที่ส่งออกไปนั่นเอง (ผกาภาศ ธนพัฒน์พงศ์, 2545)

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่ม คือ ประธานชมรม กลุ่มแกนนำ กลุ่มสมาชิก และกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกมีบทบาทต่อกันในลักษณะของการพึ่งพิงกันในการดำเนินกิจกรรมมากกว่าการทำเพื่อผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจหรือผลกำไรเป็นหลัก กล่าวคือ ไม่ได้มีการติดต่อสื่อสารกันในลักษณะของการมุ่งผลกำไรเป็นสำคัญเหมือนกับกิจการประเภทอื่นๆ โดยจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนจากการที่ทางกระทรวงท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1 ไม่ได้มุ่งเน้นให้การสนับสนุน ส่งเสริมหรือมุ่งเน้นให้ทางชมรมเติบโตไปอย่างก้าวกระโดดเหมือนกับทางดำเนินงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือเชิงเกษตรในพื้นที่อื่นๆ แต่กลับให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ชมรมในการดำเนินงานโดยการนำของประธาน กลุ่มแกนนำ และบรรดาสมาชิก เช่นเดียวกับทางด้านของชุมชนแวดล้อมของชมรม เช่น วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ก็จะเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมกับทางชมรมบ้างเป็นครั้งคราวเท่านั้น

ซึ่งประเด็นดังกล่าว จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า อาจจะเป็นเพราะว่าทางชุมชนนั้นต้องการที่จะให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอวังน้ำเขียวเป็นการ

ท่องเที่ยวที่บริสุทธิ์ปราศจากการปรุงแต่งใดๆ ก็เป็นไปได้ จึงทำให้ทุกฝ่ายแสดงบทบาทด้านการสื่อสารต่อกันแบบราบเรียบค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการสื่อสารระหว่างกันเพื่อเร่งหรือสร้างความเจริญให้ทัดเทียมกับแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบเดียวกันในพื้นที่อื่นๆ แต่ข้อสังเกตดังกล่าวก็อาจจะสวนทางกันกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนในชุมชนเนื่องจาก การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้นจะนำมาซึ่งโอกาสที่จะทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของการสนับสนุนกระบวนการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม การตัดสินใจในรูปแบบของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539 : 18) สอดคล้องกับแนวคิดของศูนย์ประสานส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดน่าน (2544) ที่ได้กล่าวถึงประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นว่า ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมเข้ากับส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

แต่หากมองอีกแง่มุมหนึ่งจะพบว่า ในความเป็นจริงแล้วในบรรดาผู้ประกอบการธุรกิจทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวังน้ำเขียวต่างก็มีความมุ่งหวังทางด้านผลกำไรจากการประกอบการมาเป็นอันดับแรกอยู่แล้ว หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นคู่แข่งกันทางธุรกิจก็คงไม่ผิดนัก ส่งผลให้สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของบรรดาสมาชิกของชมรมตกอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ หรืออยู่กันเป็นกลุ่มย่อยเฉพาะกลุ่มคนที่สนิทชิดเชื้อกันมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานของชมรมนั้นยังไม่สามารถที่จะบรรลุในวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อลดการแข่งขันกันในเรื่องราคาที่พัก และสร้างมาตรฐานการบริการ เพื่อให้มีศักยภาพในการต้อนรับและดึงงบประมาณต่างๆ เข้ามา เพื่อให้อำเภอวังน้ำเขียวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

สำหรับปัจจัยสำคัญที่จะเป็นตัวช่วยในการกระชับเครือข่ายการก็คือ การจัดกิจกรรมหรือโครงการอันเนื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั่นเอง ซึ่งจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าในรอบระยะเวลา 1 ปี ทางอำเภอวังน้ำเขียวมีกิจกรรมหรือโครงการอันเนื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรน้อยมาก ดังนั้นหากทุกภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมือกันกับทางชมรมฯ ก็จะทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่เดียวกัน และหาก

กิจกรรมหรือโครงการเกิดการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จากภายนอกพื้นที่ก็จะทำให้ขอบเขตของเครือข่ายมีการขยายตัวออกไปมากยิ่งขึ้น จนเกิดเป็นพลังเครือข่ายที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินงานของชมรมมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ และที่สำคัญจะทำให้กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ จนสามารถแปรเปลี่ยนสภาพของการดำเนินกิจการแบบต่างคนต่างทำหรือคู่แข่งกันทางธุรกิจมาเป็นพันธมิตรเพื่อสร้างความสามัคคีในกลุ่มของตนได้ และสามารถสนองตอบต่อความต้องการด้านข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจในวงกว้างได้ดีต่อไปในอนาคต

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้นำกลุ่มหรือประธานชมรมมักจะใช้การติดต่อสื่อสารด้วยวาจา อันเป็นวัจนสารหรือวัจนภาษาที่เป็นเนื้อหาสาระ ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ไปสู่บรรดาสมาชิก ผ่านทางสื่อ เช่น ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่เพื่อส่งข่าวสารสู่สมาชิกโดยตรง ซึ่งช่องทางดังกล่าวนี้จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อันเป็นการสื่อสารสองทางโดยประธานชมรมและบรรดาสมาชิกของชมรมสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกันได้ตลอดเวลาในลักษณะที่เรียกว่า การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ อันเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่าทางตำแหน่ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของนริศรา นางนุช (2544) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี รวมไปถึงผลการวิจัยของกฤษฎา สุริยวงศ์ (2549) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพาง และผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรณีศึกษา ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและมัคคุเทศก์ ตำบลวังหมี จังหวัดนครราชสีมา ของภักขา นิลังใส (2550) พบว่า รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยว คือการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

นอกจากนั้นกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยที่ยังคงมีการใช้วิธีการบอกเล่าข่าวสารอันเป็นประโยชน์ไปสู่สมาชิกที่มีความสนิสนมคุ่นเคย หรือมีความ

ใกล้ชิดกัน หรือมีทำเลที่ตั้งของกิจการที่ใกล้เคียงกัน ในกรณีที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งไม่ได้เข้าร่วมการประชุมที่ทางชมรมได้จัดขึ้นเป็นประจำ หรือสมาชิกคนดังกล่าวไม่ได้รับการติดต่อทางโทรศัพท์เคลื่อนที่จากทางประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวนับเป็นกระบวนการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) ในรูปแบบเครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) เช่นเกิดการบอกข่าวสารด้านการท่องเที่ยวจากสมาชิกคนหนึ่งที่ได้เข้าร่วมการประชุมของทางชมรมไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ที่มีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน และสมาชิกคนดังกล่าวก็นำข่าวสารอันนั้นไปบอกต่อยังเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ ต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งจากการสังเกตการณ์อย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัย พบว่า การใช้วิธีการบอกเล่าข่าวสารดังกล่าวต่อไปในบรรดาสมาชิกนั้นมักจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร เนื่องจากการเดินทางของข่าวสารอาจจะเกิดความผิดพลาดไปจากต้นตอที่ส่งข่าวมา และอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือสร้างความไม่พอใจให้กับสมาชิกได้ เพราะแต่ละคนมีความสามารถในการบอกเล่าเนื้อหาสาระไม่เท่ากัน และสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้รู้จักกันดีเพียงพอเหมือนกับที่รู้จักกับตัวประธานชมรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Harold J. Leavitt ที่ระบุว่าบางครั้งนับเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสารเพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 1 หรือ 2 คนที่ติดต่อกับเขาเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ เพราะขึ้นอยู่กับระดับของความสัมพันธ์ระหว่างกันของบรรดาสมาชิกชมรม สอดคล้องกับความคิดเห็นของเสนาะ ตีเขาว์ (2537) ในเรื่องระบบการสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) ซึ่งอธิบายว่าการสื่อสารในแนวนอนจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะพื้นฐานของการสื่อสารนี้ ขึ้นอยู่กับบรรยากาศของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของแต่ละคนโดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจ

ภายในเครือข่ายการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีประเด็นการสื่อสารกัน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม 2) ประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม และ 3) ประเด็นทั่วไป โดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ที่มีทิศทางการสื่อสารแบบสองทางในทุกประเด็นการสื่อสาร และยังพบว่า เส้นทางการไหลของข่าวสารเป็นแบบแนวนอนในทุกประเด็นการสื่อสารอีกด้วย

การสื่อสารในประเด็นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของชมรม

จากการศึกษา พบว่า การสื่อสารในประเด็นดังกล่าวนี้กลุ่มแกนนำและกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ มักจะให้การสื่อสารผ่านระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นหลัก เพราะปัจจัยด้านเวลา และความสะดวก เนื่องจากสามารถติดต่อกันได้ทันทีในทุกเวลา ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในชมรมได้ทันที อีกทั้งหากรอให้ถึงวาระหรือโอกาสที่จะได้เข้าร่วมประชุมกับทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องก็อาจจะต้องใช้เวลาหลายเดือน เนื่องจากในเวลาปกติหากไม่มีกิจกรรมใหญ่ๆ เกิดขึ้นก็มักจะไม่มีเชิญทางชมรมเข้าร่วมประชุมแต่อย่างใด การสื่อสารระหว่างเครือข่ายก็จะราบเรียบ จนแทบจะไม่มีการสื่อสารระหว่างกันใดๆ เกิดขึ้นเลย เช่นเดียวกับการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกกับทางชมรมก็มีการจัดประชุมไม่บ่อยครั้งนัก เช่น เดือนละครั้ง สองหรือสามเดือนครั้ง เป็นต้น ดังนั้นหากไม่ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารด้วยระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็อาจจะทำให้การส่งข้อมูลระหว่างกันเกิดความล่าช้า และประสบปัญหาได้

การสื่อสารในประเด็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชมรม

จากการศึกษาวิจัย พบว่า การสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำและที่ปรึกษาชมรมที่เกี่ยวข้อง เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ นั้นมักจะมีการติดต่อกันโดยใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางและมีรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การใช้โทรศัพท์ติดต่อพูดคุย ในประเด็นปัญหาเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงเป็นการเข้าพบกับที่ปรึกษาชมรมเพื่อพบปะพูดคุย ดังนั้นการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของชมรม จึงมักจะเป็นไปในลักษณะของการปรึกษาหารือร่วมกันในระดับกลุ่มแกนนำ โดยที่ประธานชมรมจะเป็นผู้ตัดสินใจในลำดับท้ายสุด

การสื่อสารในประเด็นทั่วไป

ส่วนการสื่อสารในประเด็นทั่วไปในกลุ่มสมาชิกนั้น จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประเด็นที่กลุ่มสมาชิกมีการสื่อสารระหว่างกัน โดยใช้การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยประเด็นการสื่อสารจะเป็นประเด็นทั่วไป เกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมืองในปัจจุบัน และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่น เช่น เรื่องเกี่ยวกับนายหน้าจัดสรรที่ดิน สินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาสูงขึ้น เป็นต้น ซึ่งลักษณะการสื่อสารแบบสองทางดังกล่าวนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากต่อสมาชิกด้วยกัน เนื่องจากเป็นการสื่อสารที่มีการส่ง

ข่าวสารใหม่ๆ ในลักษณะการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น โดยมีผลของการสื่อสารสะท้อนกลับ (Feedback) ในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้ได้ทราบว่าการสื่อสารระหว่างกันนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ว่าทั้ง 4 กลุ่มจะมีบทบาทต่อกันในด้านการสื่อสารอย่างไร แต่รูปแบบ วิธีการ และเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารนั้นมักจะเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน นั่นคือ การใช้โทรศัพท์เป็นช่องทางในการสื่อสารในลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยเป็นการเดินทางไปพบปะพูดคุย แสดงความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งการพบปะกันโดยบังเอิญในเวลาทำงานปกติ และการพบปะในโอกาสการนัดหมายประชุมของทางชมรม หรือการประชุมสัมมนาที่ทางหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้จัดขึ้น แม้ว่าจะมีความต่างในด้านสถานการณ์แต่ช่องทางในการสื่อสาร คือรูปแบบและเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารไม่ได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่ารูปแบบการสื่อสารดังกล่าวนี้จะสามารถทำให้เกิดความสมดุลและเกิดการตอบสนองซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ได้เพียงใด เนื่องจากความสมดุลในด้านความเท่าเทียมกันในเชิงโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ระหว่างคู่สื่อสารหนึ่งๆ หรือระหว่างแกนนำกลุ่มต่างๆ ในเครือข่าย ตลอดจนการสื่อสารของสมาชิกในกลุ่มย่อยหนึ่งๆ และการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่มย่อยต่างๆ และการตอบสนองซึ่งกันและกันในด้านความบ่อยครั้งในการให้และการรับข้อมูลข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่างๆ กันจะพิจารณาจากการตอบสนองซึ่งกันและกันในระดับบุคคลภายในเครือข่ายด้วยกัน หรือระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่าย ตลอดจนการพิจารณาระหว่างบุคคลภายในเครือข่ายกับบุคคลภายนอกเครือข่าย และระหว่างองค์กรต่างๆ ในเครือข่ายกับองค์กรภายนอก โดยเครือข่ายที่มีการตอบสนองซึ่งกันและกันสูง จะเป็นเครือข่ายที่มีศักยภาพสูง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2547)

หากพิจารณาในด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นในทุกประเด็น การสื่อสารในเครือข่ายนั้น เนื่องจากว่า เครือข่ายการสื่อสารของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีความเป็นกันเอง ดังนั้นการใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลในการใช้โทรศัพท์หรือการพบปะพูดคุยจึงก่อให้เกิดความเป็นกันเอง ความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นได้ง่ายขึ้น และจากการรายงานการวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมาก็มีข้อสรุปสอดคล้องกันคือ รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลในลักษณะเห็นหน้าค่าตาหรือเผชิญหน้าเป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) มีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวใจและชักจูง เพราะเมื่อผู้รับสารเกิดความไม่แน่ใจก็สามารถซักถามหรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้ทันที ในระยะเวลาอันรวดเร็ว (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542)

ในส่วนของเส้นทางการไหลของข่าวสารที่เป็นลักษณะแนวนอนในทุกประเด็นการสื่อสาร นั้นเป็นเพราะว่า การสื่อสารในเครือข่ายนี้ นับว่ากลุ่มต่างๆ มีระดับความเท่าเทียมกันทุกกลุ่ม ไม่มี ต่ำกว่าหรือสูงกว่าทางฐานะหรือฐานันดรศักดิ์ ซึ่งถือว่ารูปแบบการสื่อสารในแนวระนาบหรือ แนวนอนนี้ เป็นผลดีในการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลัก ของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เน้นกระบวนการโต้ตอบกันของสมาชิก (Dialectic Process) บน พื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542) โดยการสื่อสารภายในกลุ่มแกนนำ หรือสมาชิกเองก็ดี หรือการสื่อสารระหว่างกลุ่มก็ดี ไม่ว่าจะเป็ประเด็นการสื่อสารใดก็ตาม จะเป็ การทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ กลุ่มและเกษตรกรจะได้รับ รวมถึงกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมด้วย

สำหรับช่องทางการสื่อสารนั้น จะไม่ใช่วิธีใดวิธีหนึ่ง แต่จะใช้พร้อมๆ กันหลายช่องทางใน ประเด็นการสื่อสารของชมรม ได้แก่ การใช้โทรศัพท์และการพบปะพูดคุยแบบเห็นหน้าค่าตา ระหว่างกลุ่มแกนนำกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกกับสมาชิกด้วย ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยมีความเห็น ตรงกับแนวคิดของเสนาะ ตีเยาว์ (2541) ว่า การจะใช้ช่องทางใดในการติดต่อสื่อสาร ขึ้นอยู่กับว่า ใครเป็นผู้ส่งสาร เนื้อหาของสารนั้นมีความซับซ้อนแค่ไหน อย่างไร แล้วส่งสารนั้นไปถึงใคร และ จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดผลนั้นคืออะไร แล้วผลเป็นอย่างไร องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จะเป็น ตัวกำหนดในการเลือกใช้ช่องทางในการสื่อสารว่าจะใช้ช่องทางใดบ้าง เพื่อให้การสื่อสารนั้นมี ประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ในการสื่อสาร ดังนั้น การที่จะกำหนดรูปแบบการ สื่อสารที่ไม่เป็นทางการในข่ายการสื่อสารในกลุ่มย่อยจึงเป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะรูปแบบมักจะ เกิดขึ้นเป็นการชั่วคราว ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องเครือข่ายและกระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง เกษตรของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิง นิเวศน์หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรให้ความสำคัญกับงานด้านการบริหารจัดการองค์กรของ

กลุ่มผู้ประกอบการ หรือชมรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากจุดเริ่มต้นหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวนั้นในระยะแรกยังเป็นการดำเนินการในลักษณะที่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพเฉพาะด้าน ดังนั้นการเข้ามาให้ความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ ตลอดจนการประสานความร่วมมือ และให้การสนับสนุนแก่กลุ่มผู้ประกอบการหรือชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และเชิงเกษตรจึงน่าจะเกิดประโยชน์ทั้งในระยะสั้น คือกิจการต่างๆ สามารถอยู่รอดได้ในภาวะการณ์ต่างๆ และในระยะยาวที่จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรประสบความสำเร็จอย่างถาวรทั่วและมีความยั่งยืนนั่นเอง

สำหรับในประเด็นเรื่องความไม่เข้มแข็งและไม่เป็นมาตรฐานในด้านต่างๆ ของชมรมนั้น ทางชมรมจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลัก หรือบุคลากรทุกคนทุกฝ่ายที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารกับทางชมรม กล่าวคือ ประธานชมรมจะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ส่งสารที่ดีในการนำสารซึ่งในที่นี้คือ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอันเป็นประโยชน์ไปสู่เครือข่ายพันธมิตรทุกกลุ่มโดยใช้ข่ายการสื่อสารหลากหลายรูปแบบอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการกระชับเครือข่ายและขยายความสัมพันธ์ออกไปให้กว้างขวางขึ้น อันมีจุดหมายเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้า รวมถึงควรจะมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดแรงผลักดันจนชมรมสามารถก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง ด้วยการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ด้านการบริหารแบบมืออาชีพ โดยการส่งสมาชิกเข้าร่วมการฝึกอบรมการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในฐานะหน่วยงานรัฐที่ดูแลงานด้านนี้โดยตรง เพื่อให้มีศักยภาพในการต่อรองและดึงงบประมาณต่างๆ เข้ามา เพื่อให้อำเภอวังน้ำเขียวมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ควรเร่งประชาสัมพันธ์องค์กรเพื่อให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปในกลุ่มสมาชิกเก่า รวมถึงสมาชิกใหม่ และบุคคลภายนอกอื่นๆ ในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดการรวมตัวและรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือเชิงนิเวศน์ อันจะนำมาซึ่งการประสานการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เป็นตัวแทนด้านข้อมูลข่าวสารระหว่างท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้กระบวนการทำงานและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีระหว่างกัน โดยการใช้รูปแบบการสื่อสารในหลายช่องทาง เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงในชุมชน ตลอดจนการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อแจกจ่ายฟรีแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ และสื่อบุคคลที่เป็นคนในชุมชนซึ่งผ่านการอบรมจากทางชมรมมาแล้ว รวมถึงสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมากในหมู่นักท่องเที่ยวในการเข้ามาสืบค้นหาข้อมูลด้านการท่องเที่ยว

เชิงเกษตรหรือเชิงนิเวศน์ ดังนั้น หากทางชมรมได้มีการจัดทำรูปลักษณ์ ตลอดจนเนื้อหาต่างๆ ให้มีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาหาคำตอบในเว็บไซต์ได้ โดยอาจจะจัดทำในลักษณะของเว็บบล็อก (Web Blog) ที่กำลังเป็นที่นิยมกันในหมู่คนทั่วไป หรือเว็บไซต์ที่มีการเชื่อมโยงถึงกันระหว่างผู้คนจำนวนมาก เช่น ไฮไฟว์ดอทคอม (Hi5.com) เป็นต้น เนื่องจากที่ผ่านมานั้นสื่อต่างๆ มีบทบาทน้อยมากในการเป็นสื่อกลางระหว่างข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลให้บทบาทของเครือข่ายมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมให้เจริญก้าวหน้าได้

3. กลุ่มแกนนำของชมรมควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารมากกว่าระยะที่ผ่านมาซึ่งมีเพียงประธานชมรมเท่านั้นที่เป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่าย ซึ่งอาจจะทำได้ไม่ทั่วถึงนัก เพราะมีข้อจำกัดในหลายประการ ดังนั้นหากกลุ่มแกนนำได้เข้ามาร่วมกันทำงานก็จะทำให้การสื่อสารเครือข่ายประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีในเวลาอันสั้น

4. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว ควรเร่งสร้างเสริมกระบวนการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นโดยเร็ว ด้วยการใช้อย่างต่างๆ เช่น ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่นออกอากาศเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ถูกต้อง เนื่องจากยังคงมีประชาชนอีกจำนวนมากที่ยังไม่ทราบถึงแนวทางในการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่ามีที่มาและแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างไร และชุมชนต่างๆ จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว รวมถึงจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางชมรม

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวจะต้องให้ความสำคัญและสนับสนุน ด้วยการอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การร่วมจัดทำป้ายบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ แก่ นักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่ยังไม่คุ้นเคยกับการเดินทาง เนื่องจากที่ผ่านมาหน่วยงานราชการต่างๆ ให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ น้อยมาก

6. สมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ควรเร่งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง และกับกลุ่มพันธมิตรซึ่งอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน เช่น กลุ่มร้านอาหาร สปา สถานบริการอื่นๆ รวมถึงหน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน

สถานีนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้สามารถให้ข้อมูลในด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จนสามารถสร้างความประทับใจและเกิดการบอกเล่าต่อๆ กันไปในหมู่นักท่องเที่ยว และส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในท้องถิ่นนี้มีความเติบโตอย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น กลุ่มกิจการด้านการเกษตรแบบพอเพียง เป็นต้น เพื่อให้เป็นการขยายฐานด้านการท่องเที่ยวให้มีความกว้างขวางและครอบคลุมกลุ่มนักท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ
2. ควรทำการวิจัยในกลุ่มนักท่องเที่ยว เพราะจะช่วยให้ได้รับทราบความต้องการ และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของชมรมต่อไป
3. ควรทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่เปลี่ยนไปในภูมิภาคอื่นๆ เพื่อให้ทราบว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ มีผลต่อการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือไม่ อย่างไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการเกษตร ปี 2547. กรุงเทพมหานคร. 2547.

กฤษฎา สุริยวงศ์. การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.

กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อัลซ่า จำกัด. 2544.

กันติทัต เลิศสุวรรณวงษ์. ผู้ก่อตั้ง/อดีตประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2543.

กาญจนา แก้วเทพ. ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ซีโน ดีไซน์. 2548.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันราชภัฏนครปฐม. 2542.

คชภักดิ์ ดังกุลศิริ. ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550.

จังหวัดนครราชสีมา. ประวัติศาสตร์ จังหวัดนครราชสีมา. [ออนไลน์]. [อ้างถึง 2 มกราคม 2551] เข้าถึงได้จากอินเทอร์เน็ต : http://www.geocities.com/prakun_99/thai/korat1.htm

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2542.

ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. การจัดการการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542.

ณรงค์ฤทธิ์ ก้อนทอง. พนักงานบริษัทเอกชน. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551.

ณัฐภรณ์ย์ ศรีธัญรัตน์. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2550.

ตติยา เลหาดีรานนท์. เครือข่ายการสื่อสารกลุ่มและบทบาทในการอนุรักษ์เพลงสุนทราภรณ์ของกลุ่มอนุรักษ์เพลงและลีลาศสุนทราภรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนากรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์. 2547.

ธีรเชษฐ์ เทพบาล. เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและร้อยเอ็ด. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

นริศรา นงนุช. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

นาดยา ธนพลเกียรติ. การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภูมิศาสตร์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์การวางแผนการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์. 2544.

เนตรอนงค์ อิศราโยธิน. แม่บ้าน. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551.

บรรเจิด ทิมพานต์. รองประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2550.

ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. 2546.

ประสิทธิ์ อมราภรณ์. ประกอบธุรกิจส่วนตัว. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551.

ประไพ โยบัวเทศ. เลขานุการชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 2549.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องประเด็นหลักในการศึกษาการสื่อสารและเครือข่าย. 2547.

ผกา มาศ ธนพัฒน์พงศ์. การวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรของชมรมสื่อมวลชนเกษตรแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการ ประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พงษ์ศักดิ์ พิสิษฐวานิชย์. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550.

พรชัย ลักษณะมีเศรษฐ. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2550.

พรรณศิริ จิตรรัตน์. เครือข่ายการสื่อสารกลุ่มการเมืองท้องถิ่นใน จ. ชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

พรไฉกิต จงมีสุข. เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายา
เสพติดของชมรมหัวใจไร้สาร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการ
ประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.

ภัคพล เขียวสลบ. เจ้าของร้านอาหารครีวนนทรี. สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2551.

ภัทชา ณิลังโส. รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติ
เขาใหญ่ กรณีศึกษา ชมรมอาสาสมัครพิทักษ์กระทิงและมคคเทศก์ ตำบลวังหมี จังหวัด
นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชา
นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.

ภาวิณี เตรียมชัยศรี. กลยุทธ์และผลการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายก.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์
พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

รณชาติ บุตรแสนคม. เครือข่ายและกระบวนการทำข่าวของสำนักข่าวเด็กและเยาวชน “ขบวนการ
ตาสู้บ่ประวด”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชา
นิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

รำเพย พวงพศรี. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องหลักการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (อัตสำเนา)

เรื่องนวนิถีสวนเกษตร (นิถีสองสแตย์). แผนที่อำเภอวังน้ำเขียว. [ออนไลน์]. [อ้างถึง 5 มกราคม 2551] เข้าถึงได้จากอินเทอร์เน็ต :<http://www.wangnamkheo-nicslongstay.com>

วรชัย ประพิน. ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยสามัคคี. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

วรรณพร วณิชชานุกร. นิเวศท่องเที่ยว : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดทรรปณศิลป์. 2540.

วังน้ำเขียว. ความเป็นมาของอำเภอวังน้ำเขียว. [ออนไลน์]. [อ้างถึง 3 มกราคม 2551] เข้าถึงได้จากอินเทอร์เน็ต : <http://www.wnk.go.th/main.php>

วัฒนา เกกะสุต. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม 2550.

วิชาญ คิดเห็น. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและรีสอร์ท/ผู้อำนวยการโรงพยาบาลวังน้ำเขียว. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

วิลภา สมบัตินันท์. พนักงานบริษัทเอกชน. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551.

สมพนธ์ ธมฺตุโต. เจ้าอาวาสวัดไทยสามัคคี. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

สมผ่อง องอาจ. ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา/ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 บ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลไทยสามัคคี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2550.

सानิตย์ มณฑาทิพย์. สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2550.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. โครงการศึกษาเขตเศรษฐกิจจำเพาะวังน้ำเขียวเพื่อผลิตผลการเกษตรกึ่งเมืองหนาว. นครราชสีมา : บริษัท สมบูรณ์การพิมพ์ จำกัด. 2544.

สิริลักษณ์ ปิรินทร์มัย. การสื่อสารกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดริมน้ำคอนหวาย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

เสนาะ ดิยาวี. การสื่อสารในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2541.

สุกัญญา ภัคดีพุทธา. พนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 1. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

สุมาลี วิจิตรปรีชานนท์. เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดนครราชสีมาและร้อยโท. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

ไสว พูนณรงค์. สมาชิกชมรมเห็ดหอม บ้านไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

อรอนันต์ วุฒิเสน. การสื่อสารในการก่อตัวและการขยายเครือข่ายของชมรมผู้เลี้ยงปลากระพงขาว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อุษา เชื้อนกลาง. นักวิชาการเกษตรองค์การบริหารส่วนตำบลไทยสามัคคี. สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551.

ภาษาอังกฤษ

Harold J. Leajitt. Managerial Psychology. Chicago : The University of Chicago Press, 1964.

Hartley Peter. Group Communication. London : Routledge, 1997.

Lasswell, Harold D. "The Structure and Function of Communication in Society." In The Communication of Idias. New York : Harper and Row, 1984.

Roger, Everett M. Diffusion of innovation. New York : The Free Press, 1983.

Roger, Everett M & Kincaid, Lawrence. Communication Networks toward a New Paradigm for research. A Division of Macmilan Publishing Co., Inc., 1981.

Windahl, Seven., and Signitzer, Benno H., with Olson, Jean T. Using Communication Theory. London : Sage Publications, 1992.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แนวคำถามสำหรับแกนนำชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

1. การก่อตั้งชมรมเกิดขึ้นได้อย่างไร
2. มีการรวมกลุ่มเมื่อไหร่ อย่างไร
3. ใครเป็นผู้ริเริ่ม และเกิดอะไรขึ้นบ้าง
4. ท่านมีแนวคิดในการริเริ่มก่อตั้งชมรมอย่างไร
5. จุดประสงค์หรือเป้าหมายในการรวมกลุ่มเป็นอย่างไร
6. ภารกิจหรือกิจกรรมของชมรมเป็นอย่างไร
7. ท่านมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในชมรม
8. ประเด็นใหญ่ๆ ที่มักมีการพูดคุยในที่ประชุมอย่างเป็นทางการคืออะไร
9. ปัญหาที่เกิดขึ้น ท่านขอความช่วยเหลือจากใครเป็นส่วนใหญ่

แนวคำถามสำหรับสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

1. ท่านรู้จักชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมาได้อย่างไร
2. ท่านทราบถึงประวัติความเป็นมาของชมรมหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านทราบถึงกิจกรรมของชมรมหรือไม่ และเคยเข้าร่วมกิจกรรมบ้างหรือไม่ อย่างไร
4. ท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมได้อย่างไร ตั้งแต่เมื่อไร และเพราะเหตุใดจึงเข้าร่วม
5. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชมรมในเรื่องใดบ้างและด้วยวิธีใด
6. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวในเรื่องใดบ้าง และด้วยวิธีใด
7. เมื่อท่านได้รับข้อมูลดังกล่าว ท่านถ่ายทอดให้กับใครหรือสมาชิกคนอื่นๆ บ้างหรือไม่
8. ท่านมีการพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นๆหรือไม่ เรื่องอะไรบ้าง
9. ท่านมีการติดต่อกับประธานชมรมด้วยเรื่องอะไร
10. ท่านคิดว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมเป็นประโยชน์ต่อท่านหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร
11. ท่านมีการพบปะกับสมาชิกคนอื่นๆ สมาชิกเสมอแค่ไหน ที่ไหนบ้าง และเป็นอย่างไร
12. ท่านคิดว่าประธานชมรม คณะกรรมการชมรม เจ้าหน้าที่ชมรมมีลักษณะเป็นอย่างไร

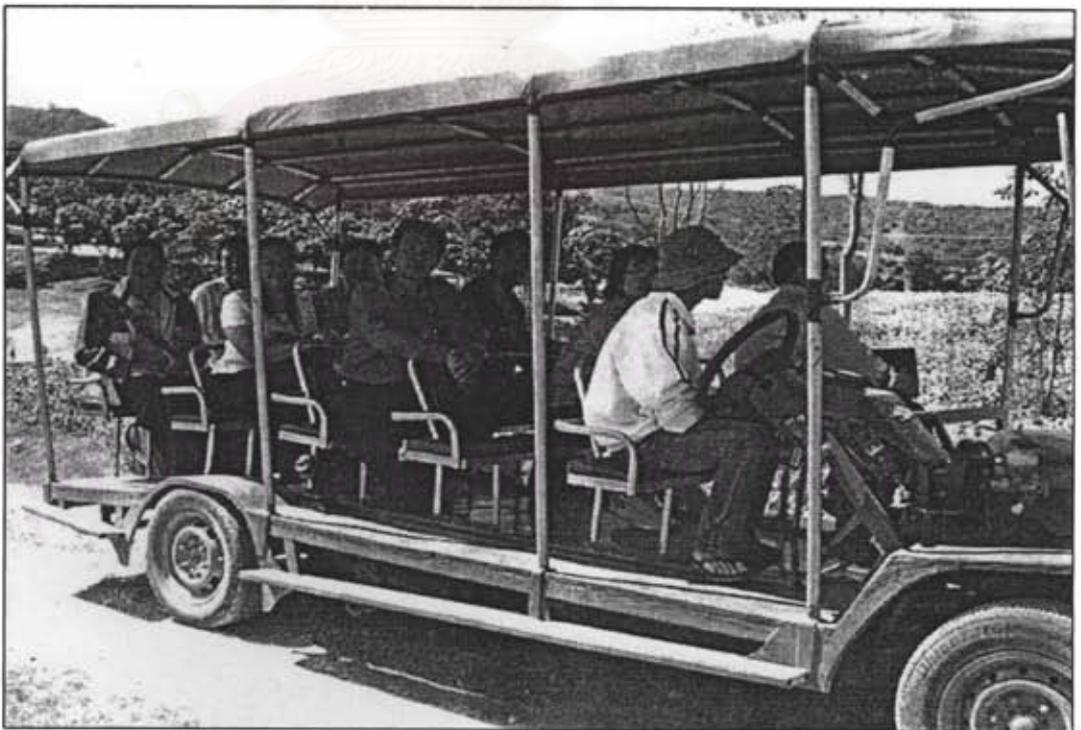
แนวคำถามสำหรับกลุ่มหน่วยงานและบุคคลภายนอกชมรม

1. ท่านรู้จักชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมาหรือไม่ เมื่อใด
2. ท่านทราบประวัติความเป็นมาของชมรมหรือไม่ จากใคร อย่างไร
3. ท่านรู้จักใครบ้างในชมรม
4. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชมรมหรือไม่ อย่างไร และเพราะเหตุใด
6. ใครเป็นผู้มาติดต่อกับท่านในเวลาที่ชมรมต้องการความช่วยเหลือ
7. ท่านมีการพูดคุยกับคณะกรรมการชมรมบ้างหรือไม่ ประเด็นอะไร
8. เมื่อชมรมเกิดมีปัญหาขึ้น ท่านได้รับฟังปัญหาเหล่านั้นบ้างหรือไม่ พูดคุยกันอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นอย่างไร
9. ท่านคิดว่าชมรมมีส่วนช่วยในการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

1. เหตุใดท่านจึงเลือกที่จะมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา
2. ท่านเคยได้ยินหรือรับทราบเรื่องราวของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างไรบ้าง
3. ท่านเคยได้ยินหรือรู้จักชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมาหรือไม่ อย่างไรบ้าง
4. ท่านรู้จักสมาชิกในชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อ.วังน้ำเขียว บ้างหรือไม่
5. ท่านเคยขอคำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน อ.วังน้ำเขียว จากชมรมหรือไม่ อย่างไรบ้าง
6. ท่านรู้สึกประทับใจอะไรบ้างในการให้คำแนะนำ และให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรม
7. ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชมรม
8. ท่านคิดว่าจะแนะนำหรือบอกต่อให้คนรู้จักมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมาหรือไม่ อย่างไร

ภาคผนวก ข
ภาพถ่ายกิจกรรมของชมรม

ภาพการประชุมและตระเวนดูสถานที่ที่เยี่ยมชมต่างๆ

ภาพการประชุมและตระเวนดูสถานที่ที่ยาวรมต่างๆ

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ มีโครงการส่งเสริมให้เกษตรกร
 72 อำเภอใน 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้จัดนิทรรศการแสดงผลงาน

เขตอุตสาหกรรมใหม่มาชมออก

8-9-10 ธันวาคม 2550
อบต. ไทสามัคคี อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา
 พบกับแปลงปลูกพืชหลากหลายหลายพันธุ์ยิ่งใหญ่
 ดระการตา ที่ถูกเนรมิตขึ้นด้วยความงามแห่งสลับ

กิจกรรมภายในงาน

- ★ นิทรรศการเพื่อสุขภาพ
- ★ ประกวดภาพถ่าย
- ★ ประกวดภาพถ่ายด้วยกล้องมือถือ
- ★ การแสดงโขนกลาง
- ★ การจัดนิทรรศการ
- ★ การแสดงสินค้า OTOP
- ★ การประกวดธิดาเกษตรภาค
- ★ การแข่งขันฟุตบอล
- ★ การแข่งขันบาสเกตบอล
- ★ การประกวดร้องเพลง
- ★ การประกวดทำอาหาร
- ★ การแข่งขันวาดลวดลายบนผ้า
- ★ การประกวดเปียโน

สนับสนุนโดย: กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ จังหวัดนครราชสีมา, สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ อำเภอวังน้ำเขียว

แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และ รับประทานอาหารที่อำเภอวังน้ำเขียว

1. อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำเขียว	4.00 กม.
2. อุทยานแห่งชาติ	20.00 กม.
3. อุทยานแห่งชาติ	10.00 กม.
4. อุทยานแห่งชาติ	6.00 กม.
5. อุทยานแห่งชาติ	8.00 กม.
6. อุทยานแห่งชาติ	2.50 กม.
7. น้ำตกน้ำใส	20.00 กม.
8. น้ำตกน้ำเย็น	25.00 กม.
9. อุทยานแห่งชาติ	35.00 กม.
10. พายุน้ำเย็น	9.00 กม.
11. อุทยานแห่งชาติ	9.00 กม.
12. น้ำตกน้ำเย็น	13.00 กม.
13. สวนนก	7.00 กม.
14. สวนนกน้ำวังน้ำเขียว	15.00 กม.
15. สวนนกน้ำ	22.00 กม.
16. สวนนกน้ำ	26.00 กม.
17. สวนนกน้ำ	35.00 กม.
18. สวนนกน้ำ & สวนนก	10.00 กม.
19. สวนนกน้ำ	6.00 กม.
20. สวนนกน้ำ & สวนนก	2.50 กม.
21. สวนนกน้ำ - สวนนกน้ำ	12.00 กม.
22. สวนนกน้ำ	15.00 กม.

แผนที่เส้นทางแหล่งท่องเที่ยว และที่พักภายในอำเภอวังน้ำเขียว

ภาพแสดงสถานที่ท่องเที่ยวจุดต่างๆ ของ อ.วังน้ำเขียว

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรัชชนันท์ มุขแจ่ม เกิดเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2524 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต หลักสูตรนานาชาติ จากมหาวิทยาลัยกรุงเทพ ในปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตรพัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2549 ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งเลขานุการผู้บริหาร ของบริษัท เคทีจีวาย อินเตอร์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย